

Β΄. Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ

• Οι Γέτο- Δάκες • Ο Βουρεβίστα • Ο κίονας του Τραϊανού

• **Οι Γέτο-Δάκες** (ο Εκαταίος ο Μιλήσιος, ο Ηρόδοτος, ο Σοφοκλής, ο Θουκυδίδης και ο Στράβωνας τους αναφέρουν, σε όλες τις ελληνικές πηγές ως «Γέτες») αναφέρονται για πρώτη φορά στις πηγές ακόμα από τον 6^ο αιώνα π.Χ. σαν το λαό που κατοικούσε στα εδάφη μεταξύ του Κάτω Δούναβη, της Μαύρης Θάλασσας και των Βαλκανίων Όρεων. Αναφερόμενος στην εκστρατεία του Δαρείου Α΄ κατά των Σκύθων στις βορειοποντιακές στέπες (513 π.Χ.), ο Ηρόδοτος γράφει για τους Γέτες ότι ήταν οι μοναδικοί οι οποίοι αντιστάθηκαν στον βασιλιά των Αχαιμενιδών κατά τη διάρκεια της επιδρομής του από το Βόσπορο στο Δούναβη. Με την ευκαιρία, τους χαρακτηρίζει ως «τους πιο γενναίους και πιο δίκαιους από τους Θράκες». Οι λατινικές πηγές (Καίσαρας, Πομπήιος Trogus, Οράτιος, Βιργίλιος κ.ά.) αναφέρουν επίσης τους Δάκες ως ξεχωριστή φυλή ανάμεσα στις άλλες των Θρακών. Το όνομα Δακία αναφέρεται από τον 1^ο αιώνα π.Χ στον Πλίνιο τον Πρεσβύτερο και στον Τάκιτο, με τον τελευταίο να οριοθετεί το έδαφος όπου αυτοί κατοικούσαν.

Οι Γέτο-Δάκες είναι θρακικής καταγωγής, προερχόμενοι από το ποικίλο ινδοευρωπαϊκό εθνικό σύνολο. Οι πρόγονοί τους είχαν αναπτύξει, κατά τη Νεολιθική και Χαλκολιθική περίοδο, έναν ιδιαίτερο και εκλεπτυσμένο πολιτισμό (βλ. τις ανασκαφές στις τοποθεσίες Hamangia, Gumelnița, Cucuteni κ.ά.). Μέσω των ελληνικών αποικιών των δυτικών ακτών της Μαύρης Θάλασσας: Αρχαία Ιστρία, Καλλάτις (σημερινή Mangalia), Τόμις (σημερινή Κωστάντζα) κ.ά., οι Γέτο-Δάκες έρχονται σε άμεση επαφή με τον ελληνικό κόσμο και πολιτισμό. Εισαγόμενα αντικείμενα (κεραμική, μπρούτζινα σκεύη ή σκεύη από σπάνια μέταλλα, στολίδια, όπλα και ειδικότερα νομίσματα) συναντάμε όχι μόνο στις εκτός Καρπαθίων περιοχές, αλλά ακόμη και στις απομακρυσμένες περιοχές της Μολδαβίας και της Τρανσυλβανίας. Αντικείμενα ελληνικής προέλευσης ανακαλύφθηκαν σε περίπου 140 οικισμούς, ενώ σε άλλους 170 ανακαλύφθηκαν θησαυροί ελληνικών νομισμάτων ή τοπικές απομιμήσεις τους. Επίσης, οι Γέτο-Δάκες έρχονται σε επαφή και με τον πολιτισμό των Κελτών, τον οποίο εν μέρει αφομοιώνουν. Το 326 π.Χ. ο Μακεδόνας στρατηγός Ζωπυρίων χάνει σε μάχη εναντίον των Γετών περίπου 30.000 στρατιώτες, ενώ και ο ίδιος χάνει τη ζωή του στο πεδίο της μάχης. Ένας άλλος Μακεδόνας στρατηγός, βασιλιάς της Θράκης, ο Λυσίμαχος γνωρίζει επίσης την ήττα, δύο φορές, κάπου προς το 300 π.Χ., από τον βασιλιά Δρομιχέτη, την

πρώτη γέτο-δακική προσωπικότητα που διακρίνεται στην ιστορία της νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Υπό το βασιλιά **Βουρεβίστα** (περίπου 82-44 π.Χ.), οι Γέτο-Δάκες ενώνονται δημιουργώντας ένα μεγάλο κράτος. Ο Στράβων γράφει: «Μόλις έφτασε στην κορυφή του τόσο εξαντλημένου, λόγω των συχνών πολέμων, λαού του, ο Γέτης Βουρεβίστα τον ανύψωσε τόσο πολύ με τη βοήθεια ασκήσεων, αποχής από το κρασί και υπακοής στις διαταγές, ώστε σε μερικά χρόνια δημιούργησε ένα ισχυρό κράτος και το μεγαλύτερο μέρος των γειτονικών λαών υποδουλώθηκαν από τους Γέτες και στο τέλος μέχρι και οι Ρωμαίοι τον φοβούνταν». Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του ίδιου ιστορικού, ο Βουρεβίστα διέθετε ένα στρατό 200.000 ανθρώπων (ο αριθμός είναι, βέβαια, υπερβολικός). Με αυτό τον τρόπο, το κράτος των Δακών είχε εξελιχθεί στην περιοχή μεταξύ του Μέσου Δούναβη, της Μαύρης Θάλασσας και των Βαλκανικών Όρεων σε πολιτική και στρατιωτική δύναμη. Ελληνική επιγραφή της Διονυσούπολης ανέφερε τον Βουρεβίστα ως «τον πρώτο και μεγαλύτερο από τους βασιλείς της Δακίας». Με το στρατό του ο Βουρεβίστα νικά τους Κέλτες της Παννονίας και επιβάλλει την επικυριαρχία του στις ελληνικές πόλεις των βόρειων και δυτικών ακτών της Μαύρης Θάλασσας και των εκβολών του ποταμού Μπούγκ στον Κόλπο του Μπουργκά. Λίγο πριν από τη μάχη των Φαρσάλων (48), ο Βουρεβίστα προσφέρει βοήθεια στον Πομπήιο κατά του Καίσαρα. Απεβίωσε γύρω στο 44 ως θύμα συνομοσίας. Μετά το θάνατό του το κράτος των Δακών που είχε ιδρύσει δε θα έχει πλέον την ίδια έκταση. Οι Cotyso, Coson, Dicomes, Rhodes, Daryx, Zyraxes δεν είναι πλέον παρά μόνο ονόματα μικρών βασιλιάδων σε ανίσχυρα κρατίδια της εξοκαρπάθιας περιοχής, απομεινάρια του μεγάλου πάλαι-ποτέ κράτους. Σταδιακά, αυτά θα υποδουλωθούν από τη Ρώμη. Το πολιτικό κέντρο των Δακών μετατοπίζεται στα νότια της Τρανσυλβανίας, όπου άλλοι βασιλείς, όπως Deceneu, Comosicus, Scorilo, Duras ετοιμάζουν την ανάδειξη του Δεκεβάλου.

- **Ο Κίονας του Τραϊανού.** Σχεδόν έναν αιώνα πριν την στρατιωτική κατάκτηση, ο χώρος των Δακών εισέρχεται στη σφαίρα επιρροής της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Ο αντίκτυπος του ρωμαϊκού πολιτισμού γίνεται αισθητός σε ολόκληρη την κοινωνία των Δακών, στον τρόπο ζωής και στα έθιμά τους. Αναμφισβήτητα, ο κόσμος των Δακών παρουσίαζε μια σειρά κοινών χαρακτηριστικών παρόμοιων με εκείνα της Γαλλίας, πριν την κατάκτησή της από τον Καίσαρα. Διέθετε μεγάλο και σχετικά ενιαίο και μη νομαδικό πληθυσμό (γνωρίζουμε τα ονόματα 20 φυλών των Δακών). Ο Λατίνος συγγραφέας Columella (*De re rustica*) θεωρούσε τους Δάκες ειδικούς στην καλλιέργεια της γης, επιδέξιους στην επεξεργασία του σιδήρου (τα πολυάριθμα αγροτικά σύνεργα, τα εργαλεία

των τεχνητών και η ποικιλία των όπλων που ανακαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια των αρχαιολογικών ανασκαφών το αποδεικνύουν) και των πολύτιμων μετάλλων (ειδικότερα του ασημιού) χρησιμοποιούσαν την αγγειοπλαστική ρόδα και διέθεταν πολλές γνώσεις βοτανικής, ιατρικής και αστρονομίας. Οι αρχαίοι συγγραφείς αναφέρουν στους Δάκες δύο κοινωνικά στρώματα: *tarabostes* (όρος δακικής προέλευσης) - η ιερατική αριστοκρατία - και *comati* - οι πολεμιστές. Τα ημιαστικά τους χωριά και οι οικισμοί ήταν ισχυρά οχυρωμένοι. Μετά από επαφές μαζί τους, τόσο οι Έλληνες όσο και οι Ρωμαίοι εντυπωσιάστηκαν από τη θρησκεία τους, η οποία βασιζόταν στην αμετάκλητη πίστη στον ανώτερο θεό, τον Ζάλμοξις, στην αθανασία και στην περιφρόνηση του θανάτου.

Εύκολο να κατανοήσουμε γιατί, εξαιτίας των συχνών επιδρομών τις οποίες επιχειρούσαν στη Μοισία, - για κάποιο διάστημα - οι Δάκες μπορούσαν να αποτελέσουν πραγματικό εμπόδιο για την επέκταση των Ρωμαίων και, ακόμη περισσότερο, για την υπεράσπιση των κατακτήσεών τους στα νότια του Δούναβη. Η σύγκρουση ήταν αναπόφευκτη. Δύο αιματηροί πόλεμοι (101-102 μ.Χ. και 105-106 μ.Χ.) θα καθορίσουν το μέλλον της Δακίας. Ο μεγάλος Ρωμαίος αυτοκράτορας **Τραϊανός** (98-117), ένας από τους λαμπρότερους αυτοκράτορες που είχε ποτέ στη διάθεσή της η αυτοκρατορία, θα βγει νικητής. Ο τολμηρός και ικανός βασιλιάς των Δακών, ο **Δεκέβαλος** (87-106) προσπάθησε με όλες τις δυνάμεις του να σταματήσει τους Ρωμαίους στα σύνορα του κράτους του. Τον Αύγουστο του 106 οι Ρωμαίοι διεισδύουν στη Sarmisegetusa, στο αρχηγείο των Δακών. Ο Δεκέβαλος, μαζί με τον απομείναντα στρατό, υποχωρούν προς τα ανατολικά, στα βουνά της Δακίας, στην προσπάθειά τους να συνεχίσουν τη μάχη. Οι Ρωμαίοι τους ακολουθούν στενά και τους περικυκλώνουν. Χρησιμοποιώντας το ξίφος του (ένα ημικύκλιο σπαθί που ονόμαζαν *sica*, χαρακτηριστικό για τους Δάκες), ο Δεκέβαλος αυτοκτονεί, έτσι όπως είχε πράξει στη Δοβρουτσά ενάμιση αιώνα πριν ένας άλλος Δάκος βασιλιάς, ο Daryx. Κατά τη διάρκεια της θριαμβευτικής πομπής του νικητή, η Ρώμη δε θα αντικρίσει το Δεκέβαλο ζωντανό, έτσι όπως είχε αντικρίσει τον Ιουγούρθα το βασιλιά της Νουμιδίας, το Vercingetorix τον αρχηγό των Γάλλων, τη Ζηνοβία τη βασίλισσα της Παλμύρας και τόσους άλλους.

Ο θάνατος του Δεκεβάλου απεικονίζεται στο υψηλότερο κομμάτι του Κίονα του Τραϊανού στη Ρώμη. Για να διευκολύνει την από κάτω προς τα επάνω πρόσβαση σε αυτήν, το σύνολο της παράστασης μεγεθύνεται μέχρι που καταλαμβάνει περισσότερο από το μισό του ελικοειδούς σχήματος και διαμορφώνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε η κίνηση των 21 στρατιωτών του ρωμαϊκού ιππικού, οι οποίοι, με επικεφαλής το δεκανέα Τιβέριο Κλαύδιο Μάξιμο, καταδίωκαν το Δάκο

βασιλιά, υποχρεώνει τον επισκέπτη να παρακολουθήσει το γιγάντιο βασιλικό ήρωα τη στιγμή που με το δικό του ξίφος θέτει τέλος στη ζωή του. Η παράσταση βρίσκεται στον ίδιο άξονα με την παράσταση του θριάμβου. Με την εξαιρετική χειρονομία του να δώσει τέλος στη ζωή του και προκειμένου να μην υποστεί την ταπείνωση της ήττας, ο Δεκέβαλος εμφανίζεται ως ο πρώτος «αυτοκράτορας» της ιστορίας των Ρουμάνων. Εδώ, θα ανακαλύψει ο ρουμανικός εθνικισμός τον Δεκέβαλο και θα τον τοποθετήσει δίπλα στον Τραϊανό στην ίδια ομοιωματική παράσταση. Με αφετηρία τους δύο ήρωες, ο ρουμανικός λαός θα ξεκινήσει το ταξίδι του στην ιστορία.

Η Ρώμη πανηγυρίζει επιδεικτικά τη νίκη της κατά των Δακών. Το 109 μ.Χ. νότια της Δοβρουτσάς, στην τοποθεσία Adamclisi, θα ανεγερθεί το *Tropaem Traiani*, θριαμβευτικό μνημείο ύψους 40 μέτρων και σχεδόν 100 μέτρων διαμέτρου, το σημαντικότερο αρχιτεκτονικό συγκρότημα αυτού του τύπου που χτίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια της ρωμαϊκής κυριαρχίας στις περιοχές του Κάτω Δούναβη. Το 113 στη Ρώμη, στη νέα αυτοκρατορική αγορά, ο αρχιτέκτονας Απολλόδωρος από τη Δαμασκό, ο οποίος, πριν το δεύτερο πόλεμο με τους Δάκες, είχε σχεδιάσει και την πέτρινη γέφυρα πάνω από το Δούναβη, χτίζει τον *Κίονα του Τραϊανού*, ύψους 38 μέτρων, διακοσμημένη εξολοκλήρου με απεικονίσεις από την κατάκτηση της Δακίας (σε ελικοειδή ζώνη 200 μέτρων εμφανίζονται πάνω από 2.500 πρόσωπα πολεμιστών, «το μεγαλύτερο ανάγλυφο έργο γλυπτικής όλης της Αρχαιότητας» - Radu Vulpe). Για το νικητή του Δεκεβάλου, ο κίονας, πραγματικό αριστούργημα της ρωμαϊκής αναγλυφικής τέχνης, θα χρησιμεύσει και ως τόπος ταφής. Ο κίονας αποτελούσε ταυτόχρονα και τρόπο απεικόνισης του κειμένου του βιβλίου του Τραϊανού, *Dacica*, διήγηση των εκστρατειών του στη Δακία, βιβλίο το οποίο, δυστυχώς για την τόσο αποστειρωμένη εξαιτίας της έλλειψης πηγών ιστορία των Ρουμάνων, δε διασώθηκε.

Στην Αυτοκρατορία, η κατάκτηση της Δακίας απέδωσε μεγαλύτερη ασφάλεια και αποτέλεσε πηγή σημαντικών οικονομικών πλεονεκτημάτων. Σύμφωνα με το βυζαντινό ιστορικό Ιωάννη Λυδό, από τη Δακία ο Τραϊανός αποκόμισε 165.000 κιλά χρυσού και 331.000 κιλά ασημιού, ίσως υπερβολικά νούμερα, αλλά αναδεικνύουν τον πλούτο της νέας επαρχίας.

Αφού μετατράπηκε σε ρωμαϊκή αυτοκρατορική επαρχία (τη διαχείρισή της είχε ο ίδιος ο αυτοκράτορας, μέσω του εκπροσώπου του *legatus Augusti pro praetore*), στους σχεδόν δύο αιώνες όσο θα αποτελέσει κομμάτι της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, εξαιτίας της στρατηγικής της θέσης, η Δακία θα απολαμβάνει ιδιαίτερης προσοχής εκ μέρους της αυτοκρατορικής διοίκησης. Από τους αυτοκράτορες Τραϊανό,

Αδριανό (117-138) και Μάρκο Αυρήλιο (161-180) η επαρχία θα οριοθετηθεί διοικητικά τρεις φορές.

Μετά την κατάκτηση στη Δακία φτάνουν μαζί με άποικοι ρωμαϊκής καταγωγής ή εκλατινισμένοι, οι οποίοι, όπως αναφέρει ο Ρωμαίος ιστορικός Ευτρόπιος, προέρχονταν από όλο το ρωμαϊκό κόσμο (*ex toto orbe romano*). Ειδικά φτάνουν εδώ άποικοι από τις επαρχίες: Παννονία, Μοισία, Δαλματία, Νορική, Ραιτία κ.ά. Η διαδικασία αστικοποίησης είναι εξαιρετικά γρήγορη. Το πρώτο μισό του 2^{ου} αιώνα μ.Χ. ο αστρονόμος, μαθηματικός και γεωγράφος Κλαύδιος Πτολεμαίος αναφέρει συνολικά στο χάρτη της Δακίας 44 πόλεις (Ulpija Traiana Augusta Dacia Sarmisegetusa, Drobeta, Napoca, Apulum, Potaissa...). Δίπλα στις πόλεις διαμορφώνονται εμπορικοί κόμβοι, στρατόπεδα, ενώ οι λιθόστρωτοι δρόμοι που διασχίζουν την επαρχία τη συνδέουν, μαζί με τα πλούτη της, με τη γενική οικονομική και εμπορική ζωή της αυτοκρατορίας. Σημαντικό ρόλο παίζουν τα αγροκτήματα (*villae rusticae*) τα οποία στήνονται από τους αποίκους. Η ζωή στη Dacia Felix (όπως προκύπτει από τα νομίσματα) επηρεάζεται από το ρωμαϊκό πολιτισμό. Αυτό αποδεικνύεται από τον τρόπο οργάνωσης της αστικής και της επαρχιακής ζωής, τα κτίσματα που ανακαλύφθηκαν ύστερα από αρχαιολογικές ανασκαφές, τις ημιαστικές ή αγροτικές *villae*, τα υδραγωγεία, τα αμφιθέατρα (εκείνο της Sarmisegetusa μπορούσε να δεχτεί 12.000 θεατές), τις θέρμες, τις ρωμαϊκές αγορές, τους ναούς. Για τη διαδικασία εκρωμαϊσμού, η παρουσία του στρατού είναι σημαντική. Οχυρά αναφέρονται σε όλη την επικράτεια της Δακίας (κάθε οχυρό στέγαζε περίπου 500 στρατιώτες). Για μεγάλο χρονικό διάστημα στη Δακία στρατοπεδεύουν δύο ρωμαϊκές λεγεώνες: η 13^η Gemina, με έδρα στο Apulum, η οποία στρατοπεδεύει εδώ καθ' όλη τη διάρκεια της ρωμαϊκής κυριαρχίας στη Δακία και η 5^η Μακεδονική λεγεώνα, η οποία θα παραμείνει από το 166 έως το 271.

Γ'. Η ΑΔΙΑΚΟΠΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

- **Εξαφανίστηκαν οι Δάκες; • Η σιωπή των πηγών • Οι Γότθοι. Οι Ούννοι. Οι Γέπιδες. Οι Λογγοβάρδοι. Οι Άβαροι... • Οι Σλάβοι**
- **Ο εκχριστιανισμός • Η κοινή γλώσσα • Οι εκρωμαϊσμένοι**

• **Εξαφανίστηκαν οι Δάκες;** Εξαφανίστηκαν οι Δάκες μετά την κατάκτησή τους από τους Ρωμαίους; Προκειμένου να αποδείξουν ότι ο Τραϊανός αφάνισε ένα κράτος αλλά όχι ένα λαό, Ρουμάνοι και ξένοι αρχαιολόγοι και ιστορικοί (Th. Mommsen, J. Jung, C. Patsch κλπ.) προσκόμισαν έως τώρα αρκετές αποδείξεις. Παρόλο που οι κατακτηθέντες Δάκες ασπάστηκαν σταδιακά τον τρόπο ζωής του κατακτητή και ειδικότερα τη γλώσσα του, ο πληθυσμός των Δακών

παραμένει πλειοψηφικό εθνικό στοιχείο και στη νέα τάξη πραγμάτων. Η γλώσσα των κατακτητών, βέβαια, είναι η μόνη που ομιλείται στην καθημερινή επικοινωνία και σε όλες τις συναλλαγές με τους ντόπιους και τις αρχές. Σε όλη την επικράτεια, σε πάνω από 100 οικισμούς και νεκροπόλεις του 2^{ου}-3^{ου} αιώνα μ.Χ., τα χαρακτηριστικά στοιχεία του πολιτισμού των Δακών (όπως η χειροποίητη κεραμική, η διαδικασία ενταφιασμού) συνεχίζουν να υπάρχουν μαζί με τα ρωμαϊκά. Παράλληλα εκατοντάδες τοπικές γεωγραφικές ονομασίες έχουν διατηρηθεί. Πάνω στους ίδιους χώρους των παλαιών οικισμών των Δακών αναπτύσσονται τα νέα αστικά κέντρα που συχνά υιοθετούν το όνομα των προγενέστερων. Η ύπαρξη 15 στρατιωτικών μονάδων, σωμάτων ιππικού (*alae*) και λεγεώνων, που απαρτίζονται από τους άνδρες του στρατολογημένου δακικού πληθυσμού, τεκμηριώνεται επιγραφικά από τη Συρία έως τη Βρετανία. Πολλά ονόματα που φωνητικά παραπέμπουν στη δακική γλώσσα, συναντώνται στις επιγραφές της Δακίας, της Μοισίας και αναφέρονται σε βετεράνους που έλαβαν κλήρο και εγκαταστάθηκαν σε άλλες περιοχές ή σε προσωπικότητες οι οποίες, σύμφωνα με τις πηγές, ήταν Δάκες στην καταγωγή (Θράκες). Χαρακτηριστικά είναι τα ονόματα Regallianus, Aureolus ή οι αυτοκράτορες Γαλέριος και Μαξιμίνος Δάας. Στην τελευταία παράσταση στον Κίονα του Τραϊανού, οι Δάκες δεν περνούν ποτέ τα σύνορα της περιοχής τους αλλά επιστρέφουν στις εστίες τους συνοδευόμενοι από τα κοπάδια τους. Αυτό που είχε συμβεί σε άλλες επαρχίες που κατακτήθηκαν από τους Ρωμαίους, δε συνέβη και στη Δακία. Ο πληθυσμός δεν αφανίστηκε, αλλά εκρωμαίστηκε. Ο εκρωμαϊσμός υπήρξε εμφανέστερος στις περιοχές της Τρανσυλβανίας, του Βανάτου, της Ολτένειας - περιοχές που διοικούνταν απευθείας από τους Ρωμαίους - και πιο υποτονικός στην περιοχή της Μουντένειας και της Μολδαβίας. Με ταχύτερους ρυθμούς έγινε ο εκρωμαϊσμός στις αστικές περιοχές και με βραδύτερους στις αγροτικές. Όμως παντού επιβλήθηκε η λατινική γλώσσα. Από τις περίπου 3.000 επιγραφές που ανακαλύφθηκαν στη ρωμαϊκή Δακία, μόνον οι 40 είναι στην ελληνική γλώσσα. Από τα 2.700 ονόματα προσώπων που αναφέρονται στις περιγραφές αυτές, το 70% είναι ρωμαϊκά, 13% είναι ελληνικά, 4% είναι δακικά και 4% ιλλυρικά. Η όλη διαδικασία εκρωμαϊσμού επιβραδύνθηκε μετά το 272 μ.Χ, όταν ο αυτοκράτορας Αυρηλιανός, υπό την πίεση των γερμανικών φυλών, αναγκάζεται να αποσύρει από τη Δακία τα στρατεύματα και τις διοικητικές υπηρεσίες και να τις μεταφέρει στα νότια του Δούναβη. Όπως αναφέρει ο ιστορικός P. P. Panaitescu, η εγκατάλειψη της Δακίας «δεν αποτέλεσε μετακίνηση πληθυσμού, αλλά μεταβίβαση εξουσίας»¹.

¹ Συχνά αναφέρεται η άποψη του μεγάλου Ρουμάνου φιλόλογου Sextil Pușcariu: «Όσο παράδοξο κι αν φαίνεται, η εκκένωση της Δακίας από το ρωμαϊκό στράτευμα και τις αρχές και η εγκατάλειψή της στις ορέξεις των βαρβάρων ήταν ένα από τα αίτια που ευνόησαν την επιβίωση του

Κατά τη διάρκεια της χιλιετίας των μεγάλων πληθυσμιακών μετακινήσεων (3^{ος}-13^{ος} αιώνας) η ιστορία των Ρουμάνων εκτυλίσσεται ανάμεσα στην αυτοκρατορία της Κωνσταντινούπολης (της Νέας Ρώμης) και στους μεταναστευτικούς λαούς. Η πρώτη αποτέλεσε παράγοντα εδραίωσης του εκρωμαϊσμού και του εκχριστιανισμού και, αργότερα, προς το τέλος της χιλιετίας, πρότυπο για τις ρουμανικές μεσαιωνικές κρατικές δομές (αν και φιλτραρισμένο από το σλαβικό στοιχείο που κυριαρχούσε στα Βαλκάνια). Αντίθετα, οι μεταναστευτικοί λαοί είχαν περισσότερο αρνητική επίδραση στην εξέλιξη της ιστορίας των Ρουμάνων διότι διατάραξαν την πορεία της ανακόπτοντας και παραποιώντας την.

● **Η σιωπή των πηγών.** Τη χρονική περίοδο των μεταναστεύσεων, τους αυτόχθονες εκλατινισμένους πληθυσμούς δεν τους συναντάμε πια στο προσκήνιο της ιστορίας του ρουμανικού χώρου. Το γεγονός αυτό μετατρέπεται σε επιχείρημα κατά των Ρουμάνων όταν, από το 18^ο αιώνα, η ιστοριογραφία αρχίζει να χρησιμοποιείται από την πολιτική προκειμένου να δημιουργήσει «ιστορικά δικαιώματα». Η ιστορία γινόταν κατανοητή μόνο στην πολιτική της διάσταση και δε γινόταν αντιληπτή παρά μόνον όταν βασιζόταν σε γραπτές πηγές. Έτσι διαμορφώνεται η μεταναστευτική θεωρία, η οποία μπερδεύει την απουσία των γραπτών πηγών, αναφορικά με τους Ρουμάνους, με την απουσία των ίδιων των Ρουμάνων από τον καρπάθο-δουνάβιο χώρο. Σύμφωνα με τον Franz Sulzer, «εμπνευστή» της παρακάτω θεωρίας (*Geschichte des transalpinischen Daciens*, Βιέννη, 1781-1782), και επίσης και με άλλους συνεχιστές του, με πρώτον από όλους τον Robert Roesler (*Rumänische Studien, Untersuchungen zur alteren Geschichte Romäniens*, Λειψία, 1871), οι Ρουμάνοι συγκροτήθηκαν ως λαός κάπου νότια του Δούναβη, σε ένα χώρο τον οποίο ποτέ δεν προσδιόρισαν. Από εκεί μετανάστευσαν αργότερα, γύρω στα μέσα του 13^{ου} αιώνα, στη Βλαχία, στη Μολδαβία και στην Τρανσυλβανία. Στην Τρανσυλβανία βρήκαν τους Ούγγρους, τους Σεχούις (ρουμ. *secui*) και τους Σάξονες, οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί εκεί μερικούς αιώνες νωρίτερα. Έτσι, οι Ρουμάνοι κάτοικοι της Τρανσυλβανίας δεν είχαν τη δυνατότητα να διεκδικήσουν εκεί ούτε ένα «ιστορικό δικαίωμα».

Ασφαλώς, και καθόλου τυχαία, η θεωρία αυτή εμφανίζεται ακριβώς τότε όταν στην Τρανσυλβανία ξεκινούν οι πολιτικές διαμάχες - όταν δηλαδή οι Ρουμάνοι της Τρανσυλβανίας, οι οποίοι αποτελούσαν την πλειοψηφία του πληθυσμού της χώρας, αρχίζουν τον αγώνα τους για

λατινισμού αριστερά κατά την ροή του Δούναβη. Εάν η Ρώμη θα αντιστεκόταν εδώ στρατιωτικά, οι εισβολείς θα είχαν αφανίσει τον εκλατινισμένο πληθυσμό, ενώ ο τελευταίος θα είχε σκορπιστεί προς όλες τις κατευθύνσεις· αυτοί δε θα μπορούσαν να χτυπήσουν με τόση δύναμη, όπως τα κύματα της θάλασσας χάνονται σε αμμώδη απλωμένη παραλία».

πολιτικά δικαιώματα που τους είχαν στερηθεί. Η προσπάθεια για την επικράτηση της θεωρίας αυτής ξεκίνησε από το 15^ο αιώνα, μετά από πρωτοβουλία των παραπάνω τριών «ευνοημένων εθνών», τη στιγμή που τα έθνη αυτά αντιλαμβάνονται ότι ο αγώνας των Ρουμάνων μπορούσε να θέσει υπό αμφισβήτηση τα προνόμιά τους.

Αργότερα, η μεταναστευτική θεωρία μετατρέπεται σε δόγμα και αποτελεί μέρος του «ουγγρικού οπλοστασίου» καθώς χρησιμοποιείται κατά της Συνθήκης του Τριανόν του 1920 (η συνθήκη επισφράγιζε την ένωση της Τρανσυλβανίας με τη Ρουμανία). Αντιθέτως οι Ρουμάνοι θα επιχειρηματολογήσουν όλο αυτό το διάστημα εναντίον αυτής της θεωρίας με ιστορικά, αρχαιολογικά, γλωσσικά, δημογραφικά επιχειρήματα ή με επιχειρήματα ευθυκρισίας. Προσωπικότητες της ευρωπαϊκής ιστοριογραφίας και γλωσσολογίας καλούνται να αποφανθούν υπέρ του ενός ή του άλλου. Η πολιτικά υποστηριγμένη διαμάχη συνεχίζεται μέχρι σήμερα, γεγονός που όχι μόνο καθιστά την ιστορική τοποθέτηση διαφορετική από τη μια χώρα στην άλλη, αλλά και την επιφορτίζει με πάθος και υπερβολές, ειδικά όταν οι «αντιμαχόμενοι» δεν εκπροσωπούν την επιστήμη. Στην ουσία, απέναντι στις εθνικιστικές ιδεολογίες και τη διαμάχη για «ιστορικά δικαιώματα»², η επιστήμη είναι ανήμπορη.

Τι αξία μπορεί να αποκτήσει το επιχείρημα «της σιωπής των πηγών» που επικαλούνται όλοι εκείνοι, που αμφισβητούν την εθνογένεση του ρουμανικού λαού στα εδάφη όπου κατοικεί έως σήμερα;

Πρώτα απ' όλα η σιωπή αυτή δεν είναι απόλυτη, όπως σωστά παρατηρεί ο ιστορικός P. P. Panaitescu. Το έτος 448 μ.Χ. υπάρχει μια πληροφορία του βυζαντινού χρονογράφου Πρίσκου, σχετικά με τη χρήση της λατινικής γλώσσας τόσο στην αυλή του Αττίλα όσο και στην εποχή του Ιουστινιανού (527-565). Υπάρχει ακόμη αναφορά σε ένα Σλάβο της Μουντένιας ο οποίος μιλούσε λατινικά, υπάρχει το λατινικό όνομα κάποιων Γόθων μαρτύρων της περιοχής, υπάρχει η χριστιανική λατινική επιγραφή του Ζηνοβίου στον οικισμό του Biertan. Στο Βυζάντιο επίσης, την εποχή του αυτοκράτορα Μαυρίκιου (582-602), υπάρχει και η πληροφορία στο *Στρατηγικόν*, αναφορικά με την παρουσία κάποιων Ρωμαίων στη Δακία, οι οποίοι ζούσαν μαζί με τους Σλάβους και χρησιμοποιούνταν από το βυζαντινό στράτευμα, γύρω στο 600 μ.Χ., ως οδηγοί. Κάποιοι Ρουμάνοι ιστορικοί (Stelian Brezeanu) παρατήρησαν ότι και στην περίπτωση άλλων λαών της περιοχής, όπως εκείνης των Αλβανών, επικρατεί ακόμη μεγαλύτερης διάρκειας σιωπή σε κείμενα

² Σύμφωνα με την Catherine Durandin (*Histoire des Roumains*, Paris, 1995), το να βρίσκεται η ρουμανική ιστοριογραφία αντιμέτωπη με την αντίστοιχη ουγγρική αποτελεί δράμα. Στην ουσία δράμα είναι και για τις δύο ιστοριογραφίες οι οποίες μοιράζονται τον ίδιο χώρο, την Τρανσυλβανία, τον οποίο θεωρούν γενέτειρα και οι δύο αναζητούν τα «ιστορικά τους δικαιώματα» στην περιοχή.

μεσαιωνικά που αναφέρονται σε αυτούς «χωρίς οι ιστορικοί, υποκινούμενοι από επιστημονικές αιτιολογήσεις, να αναζητούν την αρχική εστία αυτών κάτω από άλλους ήλιους». Επίσης, η ίδια σιωπή επικρατεί, για το διάστημα από τον 7^ο έως το 13^ο αιώνα, σχετικά με την παρουσία και του νεο-εκρωμαϊσμένου πληθυσμού στα νότια του Δούναβη (στο βορειοδυτικό κομμάτι αυτής της περιοχής). Οι Σλάβοι οι οποίοι, σύμφωνα με τη μεταναστευτική θεωρία, εγκαταστάθηκαν βόρεια του Δούναβη τον 6^ο-8^ο αιώνα, δεν εμφανίζονται και αυτοί στις γραπτές πηγές. Από αυτούς οι Ρουμάνοι θα πρέπει να είχαν δανειστεί, το 13^ο αιώνα, την τοπωνυμία της περιοχής. Τόσο το πρώτο γεγονός όσο και το δεύτερο, εκμηδενίζουν την εγκυρότητα του επιχειρήματος «της σιωπής των πηγών».

Η εξήγηση για τη σιωπή των πηγών βρίσκεται στα κριτήρια εθνικής ορολογίας των χρονογράφων του Μεσαίωνα. Όλα τα βαρβαρικά βασίλεια των πρώτων αιώνων του Μεσαίωνα, άλλωστε πολύ ετερογενή από άποψη εθνικής σύνθεσης, αναφέρονται στις εξωτερικές πηγές ανάλογα με τη φυλή που, από πολιτική άποψη, κυριαρχούσε. Παραδείγματος χάριν, το βασίλειο του Clovis εμφανίζεται με το όνομα *Francia* ή *Regnum Francorum*, ενώ ο πληθυσμός, ανεξαρτήτως από τη σύνθεσή του, με το όνομα Φράγκοι. Επίσης *Regnum Longobardorum* και, αντίστοιχα, η ονομασία Λογγοβάρδοι, για εκείνους που κατοικούσαν εκεί, ενώ ως Βουλγαρία (*Regnum Bulgarorum*) και Βούλγαροι προσδιορίζονται η χώρα και ο πληθυσμός του βουλγαρικού κράτους (στην ουσία ήταν στην πλειοψηφία του σλαβικός ή εκσλαβισμένος πληθυσμός).

Η διαδοχή των βαρβαρικών αυτοκρατοριών φέρνει στο λεκανοπέδιο του Δούναβη και μια αλλαγή «των πολιτικών δεδομένων»: το βασίλειο των Γότθων, το βασίλειο των Ούννων, το βασίλειο των Γεπιδών, το βασίλειο των Αβάρων. Ο Γάλλος ιστορικός Lucien Musset διαπιστώνει ότι στην πραγματικότητα, κατά την ταχεία μετάβαση από τη μια αυτοκρατορία στην άλλη, πρέπει να δούμε ότι υπάρχει ένας σταθερός πληθυσμός, για τον οποίο οι πηγές δεν αναφέρουν τίποτα. «Οι άνθρωποι - γράφει - παραμένουν τις περισσότερες φορές στην ίδια θέση, περιμένοντας να αλλάξει η μοίρα τους προκειμένου να ενταχτούν αμέσως σε άλλο σύστημα. Οι αυτοκρατορίες, αν και μας φαίνονται διαφορετικές επειδή δεν αναφέρονται σε αυτές παρά μόνον οι επικρατέστερες φυλές τους, οι περισσότερες από αυτές στην πραγματικότητα διαδέχονται η μία την άλλη, μπορούν δε να σχηματιστούν διαδοχικά από το ίδιο ανθρώπινο δυναμικό». Στις περισσότερες περιπτώσεις, η ύπαρξη ενός σταθερού πληθυσμού είχε αγνοηθεί από τους ξένους ερευνητές. Βεβαίως, δε συμβαίνει το ίδιο και με τους ντόπιους. Παραδείγματος χάριν, στο Βασίλειο των Μεροβιγγείων, εκεί όπου οι εξωτερικές πηγές δεν

εντοπίζουν παρά μόνο Φράγκους, οι εσωτερικές διαπιστώνουν και την ύπαρξη των Βουργουνδίων, των Αλαμανών, των Βησιγόθων και ειδικότερα των Ρωμαίων. «Και στη Δακία συνέβη αυτό που, αιώνες μετά, έμελε να συμβεί στις αποικίες της Αφρικής και της Ασίας, όπου οι ντόπιοι πληθυσμοί «εξαφανίστηκαν» από το οπτικό πεδίο των παρατηρητών, οι οποίοι παρατηρούσαν μόνον τις δραστηριότητες των αποικιοκρατών» (Florin Constantiniu).

Επομένως, κατά τους «σκοτεινούς αιώνες», «η σιωπή των πηγών» δεν αποτελεί επιχείρημα υπέρ της θεωρίας της «εκκένωσης» της παλαιάς Δακίας από τον πληθυσμό της, «όπως και η επανεμφάνιση των Ρουμάνων στις πηγές των 9^{ου}-13^{ου} αιώνων δεν αποτελεί απόδειξη υπέρ της υποτιθέμενης μετανάστευσής τους από τα νότια προς τα βόρεια του Δούναβη». Πολιτικά, οι εκλατινισμένοι πληθυσμοί της ανατολικής αυτοκρατορίας υποτάσσονταν στη Βουλγαρία, στις Σκλαβηνίες (πολιτικοί σχηματισμοί των Σλάβων) στα νότια του Δούναβη και στις εφήμερες αυτοκρατορίες των βαρβάρων στα βόρεια του Δούναβη. Η κυριαρχία τους «αποδεικνυε - για τα μάτια των εξωτερικών παρατηρητών - τον εθνικοπολιτικό χαρακτήρα αυτών των εδαφών». Οι Ρουμάνοι «επανεμφανίζονται» στις γραπτές ιστορικές πηγές μόνον τότε όταν οργανώνονται στα πρότυπα ενός κράτους με γραπτά κείμενα πολιτισμού και καγκελαρίες οι οποίες εκδίδουν εσωτερικά έγγραφα. «Τα αίτια της σιωπής μετατοπίζονται κατ' αυτό τον τρόπο από τον τομέα των εθνικών πραγματικοτήτων σε εκείνον της πολιτικοεθνικής ορολογίας του μεσαιωνικού ανθρώπου και της φύσης της τεκμηρίωσης» (Stelian Brezeanu).

• **Οι Γότθοι. Οι Ούννοι. Οι Γέπιδες. Οι Λογγοβάρδοι. Οι Άβαροι...** Εάν έπρεπε να παρουσιάσουμε επιγραμματικά την ιστορία του καρπάθο-δουνάβιο-ποντιακού χώρου για το διάστημα μίας χιλιετίας (271 - 13^{ος} αιώνας), θα την ονομάζαμε «χιλιετία των μεταναστεύσεων» με διάρκεια περίπου ενός αιώνα για το κάθε μεταναστευτικό κύμα (με εξαίρεση εκείνο των Σλάβων). Έτσι συνοψίζουμε ταυτόχρονα την ιστορία των ανθρώπων του τόπου και εκείνων που, παροδικά, διέσχισαν το χώρο αυτό, παρόλο που δεν κυριάρχησαν ή δεν εγκαταστάθηκαν κυριολεκτικά εδώ, αλλά επηρέασαν με την παρουσία τους την ιστορική ροή των γεγονότων. Έχουμε πάλι εδώ την εξαίρεση των Σλάβων, για τους οποίους δε γνωρίζουμε ακριβώς για πόσο διάστημα έχουν κυριαρχήσει.

Οι πρώτοι που ήρθαν στη Δακία ήταν οι **Βησιγόθοι**. Μεταξύ 271 και 376 μ.Χ. καταλαμβάνουν τις περιοχές ανατολικά των Καρπαθίων και μέρος της Κοιλιάδας του Δούναβη. Οι αυτοκράτορες Διοκλητιανός (284-305), Γαλέριος (305-311) και Μέγας Κωνσταντίνος (306-337)

συγκρούονται επανειλημμένα μαζί τους στο Δούναβη ή νότια του ποταμού. Επίσης, ο αυτοκράτορας Βαλεντιανός (364-378) επιχειρεί το 369 μεγάλη στρατιωτική εκστρατεία εναντίον τους (την τελευταία διευρυμένη εκστρατεία της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στον Κάτω Δούναβη). Οι Βησιγόθοι συνάπτουν συνθήκες ειρήνης (*foedus*) με την αυτοκρατορία, βάσει των οποίων γίνονται *foederati*, με την υποχρέωση να υπερασπίζονται τα σύνορα στο Δούναβη.

Εξ αιτίας της αποστολικής δράσης του επισκόπου Wulfila (Ulfila) (περίπου 310-383), μέρος των Βησιγόθων προσηλυτίζεται στο χριστιανισμό, αλλά, δεδομένου ότι ο χριστιανισμός έθετε σε κίνδυνο την ενότητα των Βησιγόθων, ο βασιλιάς Athanaricus (;-381) λαμβάνει μέτρα κατά των Χριστιανών αναγκάζοντας πολλούς να περάσουν νότια του Δούναβη.

Εδώ βρίσκουν επίσης καταφύγιο το 375 και οι υπόλοιποι Βησιγόθοι υπό τους βασιλείς Athanaricus και Frithigern, όταν το βασίλειό τους καταστρέφεται από τους Ούννους, την πρώτη νομαδική φυλή τουρκικής καταγωγής προερχόμενη από τις στέπες της Ασίας που διεισδύει σε αυτό το χώρο. Το 380, η προσπάθεια του Athanaricus να αντισταθεί για τελευταία φορά σε μια περιοχή την οποία ο Λατίνος ιστορικός Αμμιανός Μαρκελλινός ονομάζει Caucaland (κατά πάσα πιθανότητα το σημερινό νομό Buzău), καταλήγει σε αποτυχία. Άμεση σχέση με τα γεγονότα έχει και το θάψιμο του φημισμένου θησαυρού «Η κλώσα με τα χρυσά νεογνά» στην τοποθεσία Pietroasele, που ανακαλύφθηκε το 1837 από τέσσερις χωρικούς και που τώρα, μετά από πολλές περιπέτειες, αποτελεί πολυτιμότερο έκθεμα του Εθνικού Μουσείου της Ιστορίας του Βουκουρεστίου (σήμερα η συλλογή περιλαμβάνει μόνο 12 χρυσά κομμάτια από τα 22 που υπήρχαν αρχικά και τα οποία ζυγίζουν 19 κιλά).

Από το 376 έως το 454 μ.Χ τα εδάφη στα βόρεια του Δούναβη αποτελούν μέρος του βασιλείου των **Ούννων**. Ο έλεγχος που αυτοί ασκούν εδώ δεν εκδηλώνεται ενεργά σε όλη την επικράτεια. Οι Ούννοι καθορίζουν ως κέντρο τους την Παννονία και γνωρίζουν το αποκορύφωμα της υπεροχής τους την περίοδο της ηγεσίας του Αττίλα (434-453 μ.Χ). Ο τελευταίος επιχειρεί πολυάριθμες επιδρομές λεηλασίας με σκοπό την καταστροφή των οχυρών του Δούναβη και τη λεηλασία των βαλκανικών επαρχιών της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Οι αρχαιολογικές ανασκαφές δεν πιστοποιούν παρά μόνον ευκαιριακά την παρουσία των Ούννων στα εσωτερικά του καρπάθιου τόξου και στην υπο-καρπάθια περιοχή της εξωτερικής πλευράς των Καρπαθίων. Εδώ η ζωή των επαρχιακών κοινοτήτων συνεχίζει τη ροή της. Ο Βυζαντινός

χρονογράφος Πρίσκος από το Panium, ο οποίος επισκέπτεται το Βανάτο το 448 μ.Χ, αναφέρει χωριά που κατοικούνταν από αυτόχθονες οι οποίοι πλήρωναν φόρο υποτελείας στους Ούννους κατακτητές.

Τη θέση των Ούννων στη συνέχεια παίρνουν οι **Γέπιδες**, πρώην σύμμαχοι και νικητές τους στη μάχη της Nedao (454 μ.Χ). Άλλος μεταναστευτικός λαός, άλλη «αυτοκρατορία». Έτσι πλέον **Βασίλειο των Γεπιδών**, αντί για **Βασίλειο των Γόθων**. Η κυριαρχία των Γεπιδών εκδηλώνεται και στο εσωτερικό του τόξου των Καρπαθίων και, τμηματικά, στην Ολτένια. Όπως αποδεικνύεται από τους θησαυρούς της Arahida, κοντά στο Cluj-Napoca, απομονωμένες ομάδες εμφανίζονται και ανάμεσα στους υπερισχύοντες αριθμητικά Δάκο-Ρωμαίους της Τρανσυλβανίας. Πιο φιλήσυχη φυλή και ολιγάριθμη, οι Γέπιδες συμβιώνουν στενότερα με τον ντόπιο πληθυσμό και τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία της Ανατολής. Αυτό έως την εποχή του Ιουστινιανού (527-565), ο οποίος το 535, επιχειρώντας την ανασυγκρότηση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στα όρια των παλαιών συνόρων, τους επιτίθεται βόρεια του Δούναβη. Ο Ιουστινιανός χτίζει κάστρα στη Laederata, Recidava και Drobeta, όλα στην αριστερή όχθη του Δούναβη.

Μετά το 558, με την εμφάνιση, στο προσκήνιο της ιστορίας, των τουρκόφωνων **Αβάρων**, η κυριαρχία του τελευταίου γερμανικού κύματος των Γεπιδών τελειώνει και αυτή μετά από έναν αιώνα. Σύμμαχοι των **Λογγοβάρδων** οι Άβαροι συντρίβουν τους Γέπιδες, οι οποίοι θα ακολουθήσουν τη μοίρα των Ούννων. Αφομοιώνονται και αυτοί σταδιακά από τις άλλες φυλές και εξαφανίζονται από το προσκήνιο της ιστορίας. Το 568 οι Λογγοβάρδοι εγκαταλείπουν τα βορειοδουνάβια εδάφη και κατευθύνονται προς τη βόρεια Ιταλία, όπου θα ιδρύσουν ισχυρό κράτος.

Όπως είχε συμβεί και με τους Ούννους, οι Άβαροι εγκαθίστανται στην κεντρική Παννονία, από όπου επιχειρούν επανειλημμένες επιδρομές κατά της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Φτάνουν να πολιορκήσουν το 619 και το 626, μαζί με τους Σλάβους, την Κωνσταντινούπολη, αλλά γνωρίζουν την ήττα. Σχετικά με μία από τις επιδρομές των Αβάρων στα νότια του Δούναβη, οι βυζαντινοί χρονικογράφοι αναφέρουν μερικές λατινικές λέξεις όπως την περίφημη έκφραση: «Τόρνα, τόρνα, φράτρε» (είς τα οπίσω τρέπεσθαι). Το ακόλουθο περιστατικό συνέβη το 587. «Οι Άβαροι είχαν φτάσει έως τη Θράκη. Μέρος του στρατού τους σκορπίστηκε για να λεηλατήσει, ενώ ο *kagan* (ο βασιλιάς τους) έμεινε πίσω με λίγους ανθρώπους δίπλα του. Τότε ο βυζαντινός στρατηγός Κομεντιόλος, ο οποίος ηγείτο του αυτοκρατορικού στρατού, αποφάσισε να επιτεθεί. Έβαλε τους στρατιώτες του σε γραμμή επίθεσης και τους διέταξε να ξεκινήσουν. Στη διαδρομή - εν τω μεταξύ είχε νυχτώσει - από

την πλάτη ενός ζώου έπεσε το φορτίο ενός στρατιώτη που βρισκόταν στην πρώτη γραμμή. Ο στρατιώτης δεν το αντιλήφθηκε. Οι σύντροφοί του, θέλοντας να του επιστήσουν την προσοχή, του φώναξαν «στη μητρική γλώσσα» (Θεοφάνης Ομολογητής) ή «στην ντόπια γλώσσα» (Θεοφύλακτος Σιμοκάττης): «Τόρνα, τόρνα, φράτρε» (είς τα οπίσω τρέπεσθαι). Ο στρατιώτης δεν άκουσε. Άκουσαν όμως οι άλλοι, οι οποίοι, νομίζοντας ότι πρόκειται για σήμα υποχώρησης, έκαναν μεταβολή και άρχισαν να τρέχουν. Λόγω του πανικού που ακολούθησε, ο βυζαντινός στρατός εξαναγκάστηκε σε υποχώρηση. Στην αντίθετη κατεύθυνση έτρεχαν ταυτόχρονα και οι Άβαροι νομίζοντας, με τη σειρά τους, ότι τους επιτίθεται ο εχθρός». Τα λόγια αυτά μοιάζουν να είναι η πρώτη γνωστή αναφορά της ρουμανικής γλώσσας. «Η Αβαρία» εκτεινόταν, φαίνεται, μέχρι τα Όρη Arusení. Το υπόλοιπο του ρουμανικού εδάφους είχε καταλειφθεί από τους Σλάβους.

• **Οι Σλάβοι.** Στα εδάφη του Δούναβη οι Σλάβοι έπαιξαν το ρόλο που έπαιξαν οι γερμανικές φυλές στη Δύση, οι Φράγκοι και οι Βουργουνδοί στη Γαλλία, οι Λογγοβάρδοι στην Ιταλία, οι Βησιγότθοι και οι Σουηβοί στην Ισπανία.

Με άλλα λόγια, άσκησαν σ' αυτό το χώρο πολύ μεγαλύτερη επιρροή από ό,τι τα γερμανικά ή τα τουρκοταταρικά κύματα. Η καταγωγή τους είναι ελάχιστα γνωστή. Δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε με ακρίβεια τη στιγμή που φτάνουν στο ρουμανικό χώρο, αλλά μετά το 517-518 αρχίζουν να επιτίθενται στα παραδουνάβια σύνορα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τις βάσεις τους που βρίσκονται στις βορειοδουνάβιες και ποντιακές περιοχές. Στα μέσα του 6^{ου} αιώνα εγκαθίστανται στις έξω-καρπάθιες περιοχές, ενώ έναν αιώνα αργότερα στην Τρανσυλβανία. Επιχειρούν επιδρομές στα Βαλκάνια, μόνοι τους ή μαζί με τους συμμάχους τους Βούλγαρους (Κουτριγούρους) και τους Αβάρους της Παννονίας, από τις οποίες επιστρέφουν φορτωμένοι με λάφυρα και αιχμαλώτους. Εκμεταλλευόμενοι τις ταραχές που προκλήθηκαν από την ανταρσία του βυζαντινού στρατού στο Δούναβη (και οι οποίες ταραχές θα έχουν ως αποτέλεσμα τη στέψη του Κενταύρου Φωκά στη θέση του αυτοκράτορα), διεισδύουν το 602 μαζικά στα Βαλκάνια εκκενώνοντας, σε μεγάλο βαθμό, το ρουμανικό χώρο.

Οι Σλάβοι αλλάζουν ριζικά την εθνική φυσιογνωμία της Βαλκανικής Χερσονήσου. Μετατρέπονται σε πλειοψηφικό εθνικό στοιχείο και σε ηγεμονικό στρατιωτικοπολιτικό παράγοντα στην περιοχή. Σταδιακά, μεγάλες περιοχές - τα σημερινά εδάφη της Βουλγαρίας και της πρώην Γιουγκοσλαβίας - χάνονται οριστικά για τους Λατίνους. Η συμπαγή μάζα των εκλατινισμένων της ανατολής, του καρπάθο-βαλκανικού χώρου δηλαδή, εκτοπίζεται. Βόρεια του Δούναβη, οι

ομιλούντες τη δάκο-ρωμαϊκή διάλεκτο απομονώνονται από εκείνους του νότου, οι οποίοι υποχρεώνονται να μετακινηθούν νοτιότερα και προς τα νοτιοδυτικά της Βαλκανικής Χερσονήσου. Νότια του Δούναβη ο εκρωμαϊσμένος πληθυσμός αφομοιώνεται σταδιακά και σε μεγάλο βαθμό από τη μάζα των Σλάβων. Το ίδιο θα συμβεί και με τους Βουλγάρους το 679, οι οποίοι, υπό την καθοδήγηση του Asparuh, διασχίζουν τη Δοβρουτσά και εγκαθίστανται στην περιοχή της Βάρνας και των Ορέων της Στάρα Πλάνινα, θέτοντας το 681 τις βάσεις του πρώτου βουλγαρικού κράτους (χριστιανικό κράτος με αρχηγό τσάρο, μεταξύ 864 και 1018).

Αντίθετα, βόρεια του Δούναβη, οι Σλάβοι, μετά το 602, αποτελούν μειονότητα, παρά την αύξηση του αριθμού τους, λόγω των ομάδων που κατεβαίνουν από τα βόρεια τον 7^ο αιώνα και επηρεάζουν ειδικά την Τρανσυλβανία. Οι Σλάβοι θα συμβιώσουν με τον ντόπιο πληθυσμό, καταλήγοντας, μετά τον εκχριστιανισμό τους, να αφομοιωθούν έως το 10^ο-12^ο αιώνα από τους Ρουμάνους. Αποκομμένοι πλέον από τον κόσμο του Βυζαντίου, οι βορειοδουνάβιοι εκλατινισμένοι πληθυσμοί θα μετατραπούν σε νησίδα κυκλωμένη από σλαβικούς πληθυσμούς. Το Βυζάντιο δεν μπορεί να επηρεάσει πια τον βορειοδουνάβιο λατινισμό παρά μόνον έμμεσα. Από εδώ και πέρα θα μιλάμε μόνο για έμμεση επιρροή από τον κόσμο των Σλάβων ή για σλαβική επιρροή.

Οι Σλάβοι εγκαταλείπουν εν μέρει τη νομαδική ζωή και οργανώνονται σε πιο σταθερές κοινότητες, που απαρτίζονται από μεγάλες πατριαρχικές οικογένειες, οι οποίες χρησιμοποιούσαν τη γη από κοινού (ο ιστορικός P. P. Panaitescu τις ονομάζει αριστοκρατικές κοινότητες που μετατρέπονται σε χωρικές κοινότητες). Ειδικότερα μετά τον εκχριστιανισμό τους, κάπου στη διασταύρωση των 9^{ου}-10^{ου} αιώνων, οι Σλάβοι επηρεάζουν σταθερά τους ντόπιους που μιλούν τη νεολατινική γλώσσα.

Στην κοινωνικοπολιτική οργάνωση η σλαβική επιρροή γίνεται αισθητή διότι οι Σλάβοι ήταν «το αριστοκρατικό επίστρωμα πάνω στη ρουμανική πλειοψηφία». Έτσι εξηγείται η παρουσία, στη ρουμανική γλώσσα, των όρων «βοεβόδας» (λατ. *dux*) και «cneaz» (λατ. *iudex*), που έχουν όμως κάπως διαφορετική σημασία από εκείνη που υπάρχει στους γειτονικούς λαούς. Κατά τη διάρκεια της συμβίωσης με τους Σλάβους, ο όρος «cneaz» αντικαθιστά εκείνον του «jude». Αλλά για τους Ρουμάνους, ο όρος αυτός δηλώνει έναν απλό αξιωματούχο του χωριού, ενώ για τους γύρω Σλάβους έχει τη σημασία του ανώτατου αρχηγού. Την αντίθετη σημασία θα έχουμε στην περίπτωση του όρου «βοεβόδας», που σημαίνει αξιωματούχος χωρίς μεγάλο αξίωμα στον κόσμο των Σλάβων, ενώ στους Ρουμάνους κατονομάζει τον αρχηγό του κράτους. Υπό το μανδύα της σλαβικής ορολογίας πρέπει να αναγνωρίσουμε ένα ρουμανικό

κατεστημένο στους κοινωνικούς θεσμούς. Έτσι, θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε και τον κοινωνικό αντίκτυπο του ονόματος «Ρουμάνος», που κατονομάζει στη μεσαιωνική Βλαχία την κατηγορία των ελεύθερων γεωργών. Επίσης, η σλαβική επιρροή εκδηλώνεται και στον εκκλησιαστικό χώρο, όπου η ιεραρχία της ρουμανικής εκκλησίας προέρχεται από τους Σλάβους στα νότια του Δούναβη (με τη σειρά τους αυτοί την είχαν παραλάβει από την Κωνσταντινούπολη). Υπάρχουν στη ρουμανική γλώσσα σλαβικοί όροι που αναφέρονται στο τυπικό των τελετών, στα ιερατικά άμφια κ.ά., οι οποίοι προστίθενται στο βασικό λατινικό λεξιλόγιο και η παρουσία των οποίων μπορεί να εξηγηθεί μόνο με αυτόν τον τρόπο. Αυτοί οι σλαβικοί όροι είναι εμφανείς από γλωσσική άποψη στην ονοματολογία, την τοπωνυμία και το καθημερινό λεξιλόγιο. Και επειδή η σλαβονική είχε υιοθετηθεί, από τον 9^ο αιώνα στα νότια του Δούναβη, ως γλώσσα της εκκλησίας, μαζί με την ελληνική και τη λατινική, η επιρροή των Σλάβων δε θα ελαττωθεί ούτε μετά την αφομοίωσή τους από τη μάζα των Ρουμάνων, πριν τον 11^ο-12^ο αιώνα, παραμένοντας έως το 17^ο αιώνα ως γλώσσα της διοίκησης και της εκκλησίας στα Ρουμανικά Πριγκιπάτα.

- **Ο εκχριστιανισμός.** Σημαντικός παράγοντας υπήρξε ο χριστιανισμός, ο οποίος ενίσχυσε το βορειοδουνάβιο λατινισμό. Όπως υπογράμμισε ο Nicolae Iorga, ο χριστιανισμός αποδείχτηκε στα δάκω-ρωμαϊκά εδάφη σωτήριος και αντικαταστάτης της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, διατηρώντας τα ουσιαστικά στοιχεία των Λατίνων: το πνεύμα, τη γλώσσα, τον τρόπο ζωής. «Στη Δακία του Τραϊανού, το ρουμανικό έθνος και ο χριστιανισμός μας - όπως διαπίστωνε ο ιστορικός Vasile Pârvan - γεννήθηκαν και μεγάλωσαν με φυσιολογικό τρόπο, αργά και εχέμυθα». Είναι δύο διαστάσεις που βαδίζουν αχώριστες παράλληλα με την εθνογένεση του ρουμανικού λαού.

Ακόμη πριν από την αναγνώρισή του με το Διάταγμα των Μεδιολάνων του 313, ο χριστιανισμός διαδίδεται στη Μικρά Σκυθία και τη Δακία. Αναμφισβήτητα στοιχεία για χριστιανούς μάρτυρες υπάρχουν ακόμη από την εποχή των διωγμών του Διοκλητιανού (284-305) και του Γαλέριου: δύο επίσκοποι στην πόλη Κωνσταντία, ο ένας μάρτυρας το έτος 300, ο άλλος την εποχή του Λικίνιου (308-324), άλλοι 60 μάρτυρες και πάλι στην Κωνσταντία μαζί με άλλους στην Αξιούπολη, την Halmyris, τη Noviodunum, μια βασιλική του 4^{ου} αιώνα στο Niculițel, κοντά στην αρχαία Noviodunum, με τα οστά τεσσάρων χριστιανών μαρτύρων και την ελληνική επιγραφή: «Μάρτυρες του Χριστού». Μεταγενέστερη παράδοση αναφέρει στον Κάτω Δούναβη την ιεραποστολική παρουσία του Αποστόλου Ανδρέα. Η πληροφορία όμως αυτή δεν μπορεί να διασταυρωθεί.

Με την επίσημη αναγνώριση της καινούργιας θρησκείας, η χριστιανική ζωή γίνεται πιο ενεργή στον Κάτω Δούναβη. Από τον 4^ο έως τον 6^ο αιώνα στην Κωνσταντία αναφέρονται 10 επίσκοποι. Ένας από αυτούς, ο Bretanion, αντιμετώπιζει τον αυτοκράτορα Βαλεντιανό (368-369). Στη δεξιά όχθη του Δούναβη και στα ποντιακά παράλια γνωρίζουμε άλλους 14 επισκόπους στη δικαιοδοσία της πόλης της Κωνσταντίας, η οποία είχε αναβαθμιστεί σε μητρόπολη. Από τη Μικρή Σκυθία προέρχεται και ο άγιος Κασσιανός και ο ιερομόναχος Διονύσιος ο Μικρός (Exiguus) ο οποίος, μετά την άφιξή του στη Ρώμη, υπολογίζει τη χριστιανική περίοδο με αφετηρία τη γέννηση του Χριστού. Μέχρι σήμερα έχουν βρεθεί 40 παλαιοχριστιανικές βασιλικές στην Κωνσταντία, την Ιστρία, το Traiana Traiani κ.α. Αργότερα, μετά την κατάρρευση των οχυρών στο Δούναβη, ο χριστιανισμός συνεχίζει να εκδηλώνει την παρουσία του, παρόλο που αυτό δε γίνεται με τους προηγούμενους έντονους ρυθμούς. Τα λαξευμένα στους βράχους εκκλησάκια της τοποθεσίας Basarabi, του 5^{ου}-10^{ου} αιώνα, με ελληνικές και σλαβονικές επιγραφές, αποτελούν απόδειξη.

Βόρεια του Δούναβη, ανάμεσα στους Γότθους, γνωρίζουμε την ιεραποστολική δραστηριότητα του Wulfila (περίπου 310-383), ο οποίος κηρύττει στα ελληνικά, στα λατινικά και στα γοτθικά και μεταφράζει τη *Βίβλο* στα γοτθικά. Επίσης, το 372 ανάμεσα στους Γότθους - και όχι μόνον - κηρύττει και ο Σάββας ο Γότθος, ο οποίος πέφτει θύμα των αντιχριστιανικών διωγμών του βασιλιά Athanaricus. Ο χριστιανισμός εδραιώνεται στη βορειοδουνάβια περιοχή μετά από επανειλημμένες επιδρομές των μεταναστευόντων λαών στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και με την άφιξη πολυάριθμων αιχμαλώτων από τα νότια του Δούναβη, μεταξύ 4^{ου} και 7^{ου} αιώνα. Το βιβλίο *Miracula Snacti Demetrii*, που γράφτηκε τον 7^ο αιώνα, μας διηγείται ότι σε μία τέτοια επιδρομή νότια του Δούναβη, εκατοντάδες χιλιάδες Ρωμαίοι πολίτες ή Λατίνοι, στην πλειοψηφία τους από τις παλιές εκλατινισμένες περιοχές του κάτω Δούναβη (619), μεταφέρθηκαν στην Παννονία. Παρόλο που παρέμειναν στο Barbaricum για έξι αιώνες, αυτοί διατήρησαν τη γλώσσα και τη χριστιανική πίστη των προγόνων τους.

Η αρχαιολογία και η χριστιανική ορολογία της ρουμανικής γλώσσας επιβεβαιώνουν τη διαδικασία εκχριστιανισμού των πρώτο-Ρουμάνων ακόμα από τον 4^ο έως τον 7^ο αιώνα. Σε ολόκληρο το βορειοδουνάβιο χώρο, και σε αντίστοιχο βαθμό και στα εδάφη της πρώην ρωμαϊκής επαρχίας αλλά και πέρα από αυτά, βρέθηκαν σε ανασκαφές, στην τοποθεσία Biertan, κοντά στο Sibiu, και στο Porolissum (Moigrad), - αμφότερες στην παλαιά ρωμαϊκή Δακία - πολυάριθμα παλαιοχριστιανικά αντικείμενα, μεταξύ των οποίων διακρίνονται οι δύο

χάλκινοι δίσκοι του 4^{ου} αιώνα, με λατινικές επιγραφές και το μονόγραμμα του Χριστού. Πάνω στον πρώτο διακρίνεται η επιγραφή: *ego Zenovius votum posui* («εγώ, ο Ζηνόβιος, έκανα την προσφορά»). Και οι δύο πιστοποιούν την ύπαρξη χριστιανικών κοινοτήτων με δικούς τους ναούς. Επιπλέον, βρέθηκαν και τα απομεινάρια δύο παλαιοχριστιανικών ναών του 4^{ου} αιώνα, ένας στο Slăveni (όχι μακριά από το Δούναβη), ο άλλος στην παλαιά Porolissum, όπου ένας αρχαίος ελληνικός ναός μετατράπηκε σε ναό του Χριστού. Επίσης, βρέθηκαν δεκάδες παλαιοχριστιανικά λυχνάρια, πήλινα σκεύη με το σύμβολο του σταυρού, πολλά διαυγή πολύτιμα πετράδια με την εικόνα του «Καλού ποιμένα». Όλα τεκμηριώνουν την ύπαρξη χριστιανικών κοινοτήτων σε ισχνή ωστόσο οικονομική κατάσταση.

Ο χριστιανικός πληθυσμός αυτής της περιοχής της Ευρώπης δε διέθετε ακόμη οργάνωση και ιεραρχία. Διέθετε όμως λαϊκό χαρακτήρα. Η βασική θρησκευτική ορολογία προέρχεται από τα λατινικά. Από το λατινικό όρο *basilica* προέρχεται η λέξη «*biserică*». Τον καινούργιο λατινικό όρο *ecclesia* υιοθέτησαν άλλοι εκλατινισμένοι λαοί από τα ελληνικά. Οι Ρουμάνοι χρησιμοποιούν την παλαιά ορολογία, η οποία κυκλοφόρησε μόνον τον 4^ο αιώνα με την έννοια του κτιρίου, του ναού. Το ίδιο συμβαίνει και με τον όρο «μεταλαμβάνω», ο οποίος προέρχεται από το *communicare* και που απέκτησε χριστιανική σημασία μόνο μετά το έτος 400. Η λέξη *Dumnezeu* (Θεός) προέρχεται από το *Domine Deus, Crăciun* (Χριστούγεννα) από το *creatio, -onem* (δημιουργία). Στους εκλατινισμένους νότια του Δούναβη, η Πεντηκοστή φέρει το όνομα *Arusale*, δηλαδή το όνομα της παλαιάς γιορτής μνημόνευσης των νεκρών, *Rosalia*. Η λέξη *sărbătoare* (γιορτή) προέρχεται πιθανόν από το *servare* ή *servatoria*. Άλλες σημαντικές για τη χριστιανική ορολογία λέξεις προέρχονται επίσης από τα λατινικά: *a boteza* (*batizare*) [βαπτίζω], *creștin* (*christianus*) [χριστιανός], *cruce* (*crux, cruce*) [σταυρός], *înger* (*angelus*) [άγγελος], *păgân* (*paganus*) [ειδωλολάτρης], *rugăciune* (*rogationem*) [προσευχή], *părinte* (*parens*) [πατέρας], *priveghi* (*privigium*) [αγρυπνία], *oseminte* (*ossamenta*) [λείψανα], *altar* (*altarium*) [Ιερός] κ.ά.

Θα μπορούσαμε λοιπόν να ισχυριστούμε ότι: ο χριστιανισμός, ο οποίος διείσδυσε από την εποχή της ρωμαϊκής κυριαρχίας και διαδόθηκε αργότερα εξαιτίας του προσηλυτισμού του πληθυσμού, δίχως την εντολή και επέμβαση των πολιτικών παραγόντων, εξακολούθησε να υπάρχει και να διαδίδεται σταδιακά στις επαρχιακές κοινότητες. Αργότερα, μόλις το 14^ο αιώνα, η πολιτική αρχή αντιλαμβανόμενη τη δεδομένη, προγενέστερη κατάσταση, επεμβαίνει. Η φράση στο ρουμανικό σύνταγμα «οι Ρουμάνοι γεννήθηκαν χριστιανοί» δεν είναι καθόλου ρητορική. Αποτελεί ιστορική πραγματικότητα. Οι Ρουμάνοι δεν εκχριστιανίστηκαν κατόπιν εντολής ή ακολουθώντας το παράδειγμα

κάποιου ηγέτη. Οι Ρώσοι το έκαναν το 989, όταν ο Βλαδίμηρος, προκειμένου να παντρευτεί την αδελφή του Βυζαντινού αυτοκράτορα Βασιλείου Β΄, υποχρεώθηκε να εκχριστιανιστεί. Οι Βούλγαροι το έπραξαν το 864, όταν ο Βόρης εκχριστιανίστηκε, έχοντας ως ανάδοχο τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου Μιχαήλ Γ΄. Στους Ρουμάνους ο εκχριστιανισμός πραγματοποιείται από τα κάτω προς τα πάνω και όχι από τα πάνω προς τα κάτω. Οι Ρουμάνοι εκχριστιανίζονται κατόπιν λαϊκού προσηλυτισμού, χωρίς την εντολή και την επέμβαση των πολιτικών παραγόντων, μέχρι το 14^ο αιώνα. Ήταν καλό ή κακό που συνέβη έτσι; Πολλοί εκκλησιαστικοί ιστορικοί προσπάθησαν να υπογραμμίσουν τη σημασία του Αγίου Πνεύματος για τους Ρουμάνους, της επιφοίτησης πάνω στη στρατιά του Θεού και όχι μόνο της «συνομιλίας» με κάποιον Μωσέ, ο οποίος, φωτισμένος ο ίδιος, μπορούσε να φωτίσει και τους άλλους. Στην ουσία ήταν κάτι κακό. Οι Ρουμάνοι δεν εκχριστιανίστηκαν από την ηγεσία προς τη βάση, έτσι όπως συνέβη σε άλλους, επειδή τότε δεν είχαν πολιτικούς αρχηγούς. Μόλις προς το τέλος της πρώτης χιλιετίας αρχίζουν και αυτοί να αποκτούν κρατικές δομές. Από θρησκευτική άποψη, το γεγονός οδήγησε στην αφομοίωση από τους γείτονές τους. Οι ιερείς των Ρουμάνων, οι οποίοι χειροτονούνταν νότια του Δούναβη, γίνονται ορθόδοξοι ακολουθώντας τη σλαβική τυπολατρία. Μέσω της θρησκείας οι Ρουμάνοι απομακρύνονται από την εκκλησία της Ρώμης, απομονώνονται ακόμη μια φορά από τη Δύση και δένονται με την Ανατολή. Όχι με την ελληνική, τη βυζαντινή Ανατολή, αλλά με τη σλαβονική. Η επιρροή του Βυζαντίου δεν εκδηλώνεται πλέον στους Ρουμάνους απευθείας, αλλά φιλτράρεται μέσω του κόσμου των Σλάβων. Η σλαβονική γλώσσα, ως εκκλησιαστική, πολιτιστική γλώσσα και γλώσσα της διοίκησης, δεν προσέφερε, αρχής γενομένης το 10^ο αιώνα, το κατάλληλο πλαίσιο για την εκδήλωση της ρουμανικής πολιτιστικής δημιουργίας. Οι θρησκευτικοί ύμνοι, τα ορατόρια, οι προσευχές, οι βίοι αγίων και τα πολυάριθμα αντίγραφα των χειρογράφων δημιουργήθηκαν σύμφωνα με το βυζαντινό πρότυπο, αλλά στα σλαβονικά. Πολιτιστική δημιουργία, με την έννοια που απέκτησε σήμερα ο όρος, δεν υπήρξε (με εξαίρεση των «*Διδαγμάτων του Neagoe Basarab*»). Λίγοι κατανοούσαν τη σλαβονική γλώσσα, αλλά και εκείνοι την είχαν μάθει με δυσκολία. Για οκτώ αιώνες αυτή κυριάρχησε στη σκέψη των Ρουμάνων. Ήταν ένα είδος πολιτιστικής επικυριαρχίας παρόμοιας με εκείνην που άσκησαν οι Τούρκοι στον τομέα της πολιτικής, εξαιτίας της οποίας η λάμψη της Δύσης δεν μπόρεσε πια να διεισδύσει. Ένα θανατηφόρο δυστύχημα για τη μοίρα του ρουμανικού πολιτισμού.

• **Η κοινή γλώσσα.** Οι Σλάβοι ανακόπτουν την κοινή γλώσσα που χρησιμοποιούταν στις δύο όχθες του Δούναβη. Έως τότε σε ολόκληρη

την περιοχή που περιελάμβανε την Άνω Μοισία, την Κάτω Μοισία, τη Μικρή Σκυθία, τη Δακία και τις γύρω περιοχές, η ομιλούμενη γλώσσα ήταν μία και μοναδική. Κατά βάση ήταν ίδια με αυτήν της περιοχής όπου δημιουργήθηκε η ρουμανική γλώσσα. Στα θεμέλια της δημιουργίας της βρίσκεται η δημόδης λατινική, την οποία μιλούσε ο πληθυσμός στον κάτω Δούναβη κατά τους πρώτους αιώνες της πρώτης μ.Χ χιλιετίας. Λατινική η οποία έως τον 3^ο αιώνα συνέχισε να δέχεται τις επιρροές της δυτικής λατινικής όσο το κέντρο βάρους της αυτοκρατορίας εξακολουθούσε να βρίσκεται στην Ιταλία. Μετά την απομόνωση της Δακίας και τη μετατόπιση του κέντρου βάρους στην Ανατολή, η επιρροή του δυτικού ρωμαϊκού κόσμου μειώνεται σημαντικά. Το γεγονός καθορίζει την κάπως αρχαϊκή όψη της ρουμανικής σε σχέση με τις άλλες λατινογενείς γλώσσες. Η μοναδικότητα της ρουμανικής ενισχύεται αργότερα μετά από τη σλαβική εισβολή και εποίκιση, η οποία συνεισφέρει καθοριστικά και στην καθιέρωση των τεσσάρων λατινογενών διαλέκτων της Βαλκανικής: της δακορουμανικής, της βλάχικης, της μεγλενίτικης ή μογλενίτικης και της ιστρορουμανικής.

Πότε μπορούμε να πούμε ότι διαμορφώθηκε η ρουμανική γλώσσα; Στην περίπτωση της γαλλικής, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η *Ορκωμοσία του Στρασβούργου* (842) αποτελεί βέβαιο σημείο αναφοράς για την εμφάνισή της. Είναι η στιγμή που οι Γάλλοι συνειδητοποιούν ότι δε μιλούν πια „*latina rustica*” ή „*lingua gentilis*”, αλλά μια άλλη γλώσσα. Ένα παράγωγο της λατινικής, αλλά διαφορετικό. Τέτοιου τύπου πρώτες αναφορές υπάρχουν και για άλλες λατινογενείς γλώσσες. Για τη ρουμανική γλώσσα τέτοια μαρτυρία δεν υπάρχει. Μάλλον επειδή η διαδικασία της σταδιακής μετατροπής της δουνάβιας λατινικής σε νέα γλώσσα εξελίχτηκε βάσει παρόμοιων παραμέτρων, τον 9^ο αιώνα, και επειδή μόνον τότε οι βυζαντινές πηγές αναφέρουν για πρώτη φορά τους «Βλάχους», τη φυλή που δεν ήταν τίποτε περισσότερο από ό,τι ήταν οι «Ρωμαίοι» του 6^{ου} αιώνα.

Το βασικό λεξιλόγιο της ρουμανικής γλώσσας είναι λατινικό σε βαθμό πάνω από 60%. Αυτό το βασικό λεξιλόγιο περιλαμβάνει ορολογίες για όλες τις βασικές έννοιες που σχετίζονται με τη ζωή, το περιβάλλον, τη θρησκεία, τις ενασχολήσεις. Είναι και το πιο ενεργό λεξιλόγιο (90%) της καθημερινής γλώσσας. Μια στατιστική των πιο πολύ χρησιμοποιημένων λέξεων από τον μεγαλύτερο ποιητή των Ρουμάνων, τον Mihai Eminescu, κάνει ο γλωσσολόγος Dimitrie Macrea. Διαπιστώνει ότι από τις 3.607 λέξεις, το 46,6% είναι λατινικής προέλευσης και η συχνότητα χρήσης τους ανέρχεται στο 83%. Οι λέξεις σλαβικής προέλευσης αποτελούν το 18,8%, με συχνότητα χρήσης 6,93%.

Επίσης, η γραμματική δομή της ρουμανικής γλώσσας είναι λατινική.

Από τις επιρροές που δέχθηκε η λατινική διάλεκτος που μεταγενέστερα εξελίχθηκε στη ρουμανική γλώσσα, πιο σημαντικές είναι εκείνες του υποστρώματος και του επιστρώματος. Το δακικό υπόστρωμα αριθμεί γύρω στις 160-170 λέξεις, μαζί με τα 1.400 παράγωγα (συγκριτικά στη γαλλική γλώσσα υπάρχουν 180 λέξεις κελτικής προέλευσης, γεγονός που σημαίνει ότι ταυτόχρονα με τη ρωμαϊκή κατάκτηση, οι Γάλλοι εξαφανίστηκαν). Ο φιλόλογος I. I. Rusu συγκρίνει τις θράκο-δακικές λέξεις και τις λατινικές με τα παράγωγά τους. Στις 2.099 λατινικές λέξεις καταγράφηκαν 6.806 παράγωγα, δηλαδή αντιστοιχία 1:3,3. «Μειώνοντας τον αριθμό των παραγώγων στα 1.200 ή ακόμα και στα 100 (παραβλέποντας την ορολογία με ειδική ή δευτερεύουσα σημασία), φτάνουμε σε αντιστοιχία 160 (170): 1.000 = 1:6, η οποία είναι ελάχιστη». Συνεπώς, συμπεραίνουμε ότι τα αυτόχθονα στοιχεία έχουν πολλά περισσότερα παράγωγα από οποιαδήποτε άλλη λεξιλογική κατηγορία. Είναι αυτό επιπλέον απόδειξη της παλαιότητας και της σημασίας την οποίαν έχουν αυτές στη δομή και τη γενικότερη εξέλιξη της ρουμανικής γλώσσας». Όπως συμβαίνει σε όλες τις λατινογενείς γλώσσες, τα γλωσσικά στοιχεία του υποστρώματος αναφέρονται στο φυσικό περιβάλλον και στις παλαιές ενασχολήσεις των κατοίκων.

Το επίστρωμα της ρουμανικής γλώσσας είναι σλαβικό (στις άλλες λατινογενείς γλώσσες είναι γερμανικό). Η σλαβική επηρέασε το λεξιλόγιο και κατάφερε κάποιες φωνολογικές αλλαγές. Οι μεταγενέστερες επιρροές του λεξιλογίου της ρουμανικής γλώσσας προέρχονται από τα ελληνικά, το ουγγρικά και τα τουρκικά. Οι λατινικοί νεολογισμοί, οι οποίοι διείσδυσαν μαζικά προς το τέλος του 18^{ου} αιώνα και το πρώτο μισό του επόμενου, άνοιξαν τη συζήτηση για πραγματικό νέο εκλατινισμό της ρουμανικής γλώσσας.

Η ρουμανική γλώσσα είναι μια αρκετά ομοιογενής γλώσσα. Στην πραγματικότητα ταυτίζεται με την ιστορική δακορωμαϊκή διάλεκτο από τα βόρεια του Δούναβη, την οποίαν ομιλούν σήμερα περίπου 26 εκατομμύρια Ρουμάνοι. Εξαιτίας της εντυπωσιακής ομοιογένειας, η ρουμανική γλώσσα έρχεται σε αντίθεση με την έντονη διαλεκτική διαφοροποίηση των λατινογενών γλωσσών της Δύσης. Η ομοιογένεια και ο αρχαϊκός χαρακτήρας της ρουμανικής γλώσσας μπορούν να εξηγηθούν μέσω της «επαρχιακής αναδιάρθρωσης» μετά την εγκατάλειψη της Δακίας από τους Ρωμαίους, με την επιστροφή σε ένα προρωμαϊκό αγροτοποικιμικό τρόπο ζωής. Ταυτόχρονα, «η μεσαιωνική ρουμανική κοινωνία υπήρξε ουσιαστικά αγροτική, γεγονός που εξηγείται από την απουσία των αστικών κέντρων, τη διατήρηση της οργανικής της ενότητας, σε αντίθεση με τη Δύση όπου τα αστικά κέντρα συνεισέφεραν

στο να καταγραφούν οι τάσεις απλοποίησης και να προετοιμαστεί το έδαφος για την εμφάνιση των διαλέκτων» (Stelian Brezeanu).

Εκτός της δακορουμανικής η οποία γενικά ταυτίζεται με τη ρουμανική που ομιλούνταν βόρεια του Δούναβη, υπάρχουν τρεις ιστορικοί διάλεκτοι οι οποίες ομιλούνται νότια του Δούναβη και οι οποίες δημιουργήθηκαν κατά το διάστημα του 7^{ου} -10^{ου} αιώνα από ομάδες εκλατινισμένου πληθυσμού που μετακινήθηκαν λόγω της εισβολής και επικράτησης των Σλάβων. Στη βόρεια Ελλάδα και στη μεσημβρινή Μακεδονία, με κέντρο τα βουνά της Πίνδου, δημιουργήθηκε η βλάχικη ή η μακεδονοβλάχικη διάλεκτος, στην κοιλάδα του Αξιού ποταμού η μογλενίτικη διάλεκτος, ενώ δυτικά, στη Χερσόνησο της Ιστρίας η ιστρορουμανική διάλεκτος (σύμφωνα με ορισμένους γλωσσολόγους αυτό είναι αποτέλεσμα μεταγενέστερης αποδήμησης από τα βόρεια του Δούναβη).

• **Οι εκρωμαϊσμένοι.** Η εγκατάλειψη της Δακίας από τους Ρωμαίους το 271 αναφέρεται αντιφατικά στις πηγές της αρχαιότητας. Γι' αυτό, η ερμηνεία τους επιβάλει προσοχή. Ακόμη περισσότερο από τη στιγμή που «κανένας από τους αρχαίους συγγραφείς που αναφέρουν την εγκατάλειψη της Δακίας δεν υπήρξε απευθείας μάρτυρας των γεγονότων, δεν ήταν καν σύγχρονος των γεγονότων». Ούτε ο Ευτρόπιος, συγγραφέας ενός *Breviarium ab urbe condita*, ούτε ο Αυρήλιος Βίκτωρας, ο οποίος το 360 συνέταξε το *Liber de Caesaribus*, ούτε οι συγγραφείς του βιβλίου γνωστού με τον τίτλο *Historia Augusta*, ούτε κάποιοι άλλοι. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τις λιγοστές πληροφορίες, ερμηνεύτηκε υπέρ ή κατά της αδιάκοπης παρουσίας των Ρουμάνων εκεί. Λόγω της απουσίας γραπτών πηγών ή μπροστά σε αντιφατικές πληροφορίες που μας μεταφέρουν κάποιες από αυτές, η καταγραφή της ζωής του εκλατινισμένου πληθυσμού στην περιοχή της πρώην ρωμαϊκής Δακίας κατά τους «σκοτεινούς αιώνες» μπορεί να προχωρήσει μόνο μέσω των αρχαιολογικών ερευνών. Έως τώρα, χάρη στις ανασκαφές αυτές, ανακαλύφθηκαν εκατοντάδες οικισμοί και νεκροπόλεις και κατά κάποιον τρόπο ρίχτηκε φως πάνω στους ανθρώπους που αποτελούσαν τις κοινωνίες αυτές. Μετά το 271-275, στις εστίες των παλαιών ρωμαϊκών πόλεων και στους παλαιούς επαρχιακούς οικισμούς, διαπιστώνουμε διαρκή διαβίωση. Για διάστημα ενός αιώνα και πάνω, έως την εισβολή των Ούννων, οι εστίες των παλαιών πόλεων *Apulum*, *Sarmisegetusa*, *Naroca* κατοικούνται συνεχώς. Μόνο στο τέλος του 4^{ου} αιώνα οι εστίες αυτές εγκαταλείπονται, ενώ η ζωή συνεχίζεται σε επαρχιακούς οικισμούς. Ο πληθυσμός αυτών των οικισμών χρησιμοποιεί την παραδοσιακή ρωμαϊκή ή τη δακική κεραμική, αποτεφρώνει τους νεκρούς σύμφωνα με το ίδιο τελετουργικό της εποχής της ρωμαϊκής κυριαρχίας,

συνεχίζει να χρησιμοποιεί ασημένια κέρματα και ρωμαϊκό χαλκό. Ενδεικτικό είναι στην Τρανσυλβανία το αστικό νεκροταφείο του 4^{ου} αιώνα, στα απομεινάρια των παλαιών ρωμαϊκών αποικιών του *Arulum* ή το μεγάλο νεκροταφείο του *Brateiu* (στο νομό *Sibiu*) με 400 τάφους που χρονολογούνται από τον 4^ο-5^ο αιώνα (στην περίπτωση αυτή πρόκειται για τα απομεινάρια δάκο-ρωμαϊκής επαρχιακής κοινότητας). Πολυάριθμοι αρχαιολογικοί θησαυροί, χρονολογούμενοι από το 2^ο και τον 3^ο αιώνα, συνεχίζουν να ανακαλύπτονται. Αυτοί πιστοποιούν την ύπαρξη του χάλκινου βυζαντινού νομίσματος, το οποίο χρησιμοποιούνταν από τον ντόπιο πληθυσμό στις καθημερινές συναλλαγές (οι θησαυροί χρυσών νομισμάτων της ίδιας περιόδου ανήκουν στους μεταναστευτικούς λαούς). Αντικείμενα οικιακής χρήσης, ρωμαϊκής κατασκευής, μεταξύ των οποίων είδη κεραμικής ή ρωμαϊκά στολίδια, εντοπίζονται από τη μια άκρη της πρώην Δακίας στην άλλη και σε μεγάλη έκταση γύρω από αυτήν.

Για τη μετά το 271 εποχή οριοθετήθηκαν, βόρεια του Δούναβη, περισσότερες περιοχές του υλικού πολιτισμού: *Brateiu-Morești* (Τρανσυλβανία), *Botoșana* (Μολδαβία) και *Ipotesti-Cândești* (Μουντένια και Ολτένια), οι οποίες «ως κοινό στοιχείο έχουν το γεγονός ότι αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της μεγάλης περιοχής του ρωμαιο-βυζαντινού επαρχιακού πολιτισμού, αλλά οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με το βαθμό των επιρροών του μεγαλύτερου, εκτός του τόξου των Καρπαθίων, δακικού υπόβαθρου». Ταυτόχρονα, κατορθώθηκε ο ανακαθορισμός των μετοικήσεων του πληθυσμού από τη μία πλαγιά των Καρπαθίων στην άλλη, όπως και της εγκατάστασης κάποιων κοινοτήτων ελεύθερων Δακών στο εσωτερικό του τόξου των Καρπαθίων και αντίστροφα. Οι Ρουμάνοι ιστορικοί κάνουν λόγο για εσωτερικό εκρωμαϊσμό (συμπληρωματικό του εξωτερικού εκρωμαϊσμού), οι πηγές του οποίου εντοπίζονται και στο λατινισμό νότια του Δούναβη.

Η μετά το 271 εγκατάλειψη της Δακίας δε σήμαινε και εγκατάλειψη, εκ μέρους της Ρώμης, του ελέγχου των βορειοδουνάβιων περιοχών. Όσον καιρό τα αυτοκρατορικά στρατεύματα φρουρούσαν την όχθη του Δούναβη, η Ρώμη, και αργότερα η Κωνσταντινούπολη, δεν επέτρεψαν στους μεταναστευτικούς λαούς να καθιερώσουν το κέντρο εξουσίας τους στον καρπάθο-δουνάβιο χώρο. Έως το 602, έτος κατάρρευσης των συνόρων του Δούναβη υπό την πίεση των σλαβικών φυλών, οι περιοχές αυτές παραμένουν κάτω από την πολιτική, στρατιωτική, οικονομική και πολιτιστική ρωμαϊκή και, αργότερα, βυζαντινή επιρροή. Το 313 μ.Χ., μετά τη ανακήρυξη, από το Μέγα Κωνσταντίνο, της Κωνσταντινούπολης σε νέα πρωτεύουσα της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, το σύνορο του Δούναβη αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία. Άλλωστε, το ίδιο είχε συμβεί και με τη

Δοβρουτσά, η οποία είχε αποκολληθεί από την εποχή του Διοκλητιανού από την επαρχία της Κάτω Μοισίας και είχε μετατραπεί, με το όνομα Μικρή Σκυθία, σε ανεξάρτητη επαρχία, απολαμβάνοντας ιδιαίτερης μεταχείρισης. Ο αυτοκράτορας Αυρηλιανός (270-275) είχε διατηρήσει αριστερά του Δούναβη περισσότερους ισχυρά οχυρωμένους οικισμούς. Στην εποχή του Μέγα Κωνσταντίνου ο αριθμός τους αυξάνεται σε πάνω από 20. Οι σημαντικότεροι ήταν στο Barboși, στις όχθες του ποταμού Σιρέτ, στο Constantiana Daphne, απέναντι από τη σημερινή Turtucaia, στο Celei (Sucidava), στη σημερινή Corabia, στο Turnu Severin (Drobeta) και στην Ορζονα (Dierna). Το χωμάτινο ανάχωμα που διασχίζει τη Μουντένια από τη Drobeta, παράλληλα με το Δούναβη, έως το Pietroasele, στα Όρη Buzău, καθώς και εκείνο από τα νότια της Μολδαβίας, μεταξύ των ποταμών Siret και Δνεϊστερου, τα οποία από αρχαιολογική άποψη διερευνήθηκαν ανεπαρκώς, έρχονται να υποστηρίξουν την ιδέα της προσάρτησης κάποιων σημαντικών βορειοδουνάβιων περιοχών εκ μέρους της αυτοκρατορίας την εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου και του Ιουστινιανού. Το 328, την εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου, και καθόλου τυχαία, μεταξύ των τοποθεσιών Oescus και Sucidava εγκαινιάζεται μια καινούργια πέτρινη γέφυρα πάνω από το Δούναβη. Το 295-297 κατόπιν πετυχημένης επιδρομής του αυτοκράτορα Γαλέριου στα βόρεια του Δούναβη, γινόταν λόγος για τη *Dacia restituta* (ανασυγκροτημένη Δακία). Οι στρατιωτικής, οικονομικής, πολιτιστικής και θρησκευτικής φύσης επαφές στερέωσαν το βορειοδουνάβιο λατινισμό εξασφαλίζοντας την επιβίωσή του.

Δ΄. ΣΕ ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ

- «Οι χώρες των Ρουμάνων» ● Όταν έρχονται οι Ούγγροι
 - Στο Οροπέδιο της Τρανσυλβανίας
 - Νότια και ανατολικά των Καρπαθίων

● «Οι χώρες των Ρουμάνων». Ποια κοινωνική δομή μπορούσαν να έχουν οι εκλατινισμένοι ντόπιοι κατά «τους σκοτεινούς αιώνες»; Αρκετό διάστημα μετά το 271 δε διέθεταν καμία πολιτική τάξη. Με την «αυρηλιανή» υποχώρηση, ο παραμένων πληθυσμός επιστρέφει στην αγροποικιμική ζωή. Ζει σε χωριά (από το λατινικό *fossatum*) και σε «χώρες», κοινότητες οι οποίες, στις αρχές, συμπεριελάμβαναν μερικές δεκάδες χωριά και των οποίων τα προσδιοριστικά χαρακτηριστικά ήταν ο αγροτικός βίος, η στενή σχέση μεταξύ των κατοίκων και του εδάφους, το οποίο κατοικούσαν, καθώς και συγκεκριμένοι κανόνες δικαίου, «η παράδοση και ο νόμος της χώρας μας» ή, με λατινικούς όρους, *ius valachicum*. Σταδιακά, «οι χώρες» αυτές θα αυξήσουν την επικράτεια και

τον αριθμό των κατοίκων τους. Τις μικρότερες ή τις μεγαλύτερες «χώρες», τις «χώρες των Ρουμάνων», όπως τις ονόμαζε ο ιστορικός Nicolae Iorga, κυβερνούσαν «καλοί και μεγάλης ηλικίας άνδρες». Από αυτούς εκλέγονταν οι «δικαστικοί» (από το λατινικό *iudex*), οι οποίοι ασκούσαν δικαστικές, διοικητικές, οικονομικές και στρατιωτικές αρμοδιότητες. Αυτή ήταν η οργάνωση των πρώτο-Ρουμάνων και αργότερα των Ρουμάνων έως το τέλος της πρώτης χιλιετίας, όταν αυτή αρχίζει, από άποψη φεουδαρχικών δομών, να εξελίσσεται.

Το 795-796 η εκστρατεία των Φράγκων υπό του Κάρολο τον Μέγα (768-814) στην Παννονία συντρίβει την «αυτοκρατορία» των Αβάρων και δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την εμφάνιση ευρύτερων τοπικών κοινωνικών και πολιτικών σχηματισμών. Ο ρουμανικός μεσαιωνικός κόσμος αρχίζει να διαφοροποιείται σε φεουδάρχες (στα ρουμανικά «βογιάρους») και αγρότες (*rustici*). Οι βογιάροι προέρχονταν από τους παλιούς «δικαστές» (*juzi*) ή από τους «μικρούς ηγεμόνες» (*ceneji*) των χωριών. Αμέσως μετά άρχισαν να οργανώνονται σε «βοεβοδάτα» ή «δουκάτα» με στρατιωτικά προνόμια.

• **Όταν έρχονται οι Ούγγροι.** Ποια είναι η στιγμή της εγκαθίδρυσης των Ούγγρων στην Παννονία; Προς το 896 οι Ούγγροι, ουγγροφιννική φυλή με καταγωγή από την περιοχή της Οροσειράς Αλτάι, υπό την καθοδήγηση του Agrad, εγκαταλείπουν την περιοχή Etelkoz (ανάμεσα στους ποταμούς) βόρεια της Μαύρης Θάλασσας, όπου είχαν μόλις εγκατασταθεί, διασχίζουν τα Βόρεια Καρπάθια και διεισδύουν στην Κοιλάδα της Παννονίας. Από εδώ επιχειρούν επιδρομές λεηλασίας στη Δυτική Ευρώπη (μεταξύ 899 και 955 πραγματοποιούν 35 επιδρομές). Το 955 ο Γερμανός αυτοκράτορας Όθων ο Μέγας (936-973) τους νικά στο Lechfeld, στη Βαυαρία και από εδώ και πέρα ο δρόμος τους προς τη Δύση ανακόπτεται. Τότε, στρέφουν την επεκτατική πολιτική τους προς τα νότια και τα ανατολικά. Στο νότο αντιμετωπίζονται από τους Βυζαντινούς (νίκη των Βυζαντινών στην Αρκαδόπολη το 970). Στην Τρανσυλβανία συναντούν τους Ρουμάνους και τους Σλάβους (ταυτόχρονα οι τελευταίοι είχαν αφομοιωθεί ή βρίσκονταν σε διαδικασία αφομοίωσης). Γύρω στο έτος 900, όπως αναφέρεται στο *Χρονικό του ανώνυμου συμβολαιογράφου του βασιλιά Μπέλα*, με τίτλο *Gesta Hungarorum* (το οποίο κατά πάσα πιθανότητα γράφτηκε γύρω στο 1210, αλλά η αυθεντικότητά του αμφισβητείται από την ουγγρική ιστοριογραφία), οι Ούγγροι βρήκαν στην Τρανσυλβανία τρεις «χώρες» (*terae*), υπό την αρχηγεία ενός δούκα. Στην περιοχή Bihor, βορειοδυτικά της επαρχίας, βρισκόταν το βοεβοδάτο του Menumorut, ο οποίος θεωρούσε τον εαυτό του υποτελή του αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης. Νοτιοανατολικά, στο Βανάτο, βρισκόταν «η χώρα» του Glad, ενώ στο κέντρο της επαρχίας - εκείνη του Gelu, του «Ρουμάνου δούκα», με Ρουμάνους και Σλάβους υπηκόους.

Για τις «χώρες» αυτές, η ουγγρική εισβολή αποτελεί βαρύ πλήγμα. Έναν αιώνα αργότερα, εντοπίζουμε στην περιοχή δύο δουκάτα, ένα μεγαλύτερο, με κέντρο στην Alba Iulia, και άλλο ένα στο Βανάτο, με αρχηγό τον Ahtum, το οποίο υποτασσόταν πολιτικά και θρησκευτικά στο Βυζάντιο.

Άλλοι πολιτικοί σχηματισμοί υπήρχαν στη Δοβρουτσά, με αρχηγούς «άρχοντες», όπως τον Δημήτριο και τον Γεώργιο (το 10^ο αιώνα), τους Tatos, Satza, Sestlav (τον 11^ο αιώνα).

Το 1247, νότια των Καρπαθίων, τεκμηριώνεται, βάσει του «Διπλώματος των Ιωαννιτών», η ύπαρξη και άλλων ρουμανικών «χωρών»: το Βανάτο του Severin, συνοριακό φέουδο που δημιούργησαν, προς το 1230, οι Ούγγροι, στα εδάφη παλαιότερης «χώρας» των Ρουμάνων, τα πριγκιπάτα του Ιωάννη και του Fărcaș, στην Κοιλάδα της Ολτένιας, και τα βοεβοδάτα του Litovoi (*tera Litua*) και του Seneslau (*tera Seneslai*), αριστερά κατά τη ροή του ποταμού Olt.

Στη Μολδαβία, η περιοχή δεξιά της κοιλάδας του ποταμού Siret κατοικούνταν από εκείνους που οι σλαβικές πηγές ονομάζουν *berladnici* (αρκετά ισχυροί ώστε να βοηθήσουν το 1159 τη Γαλικία κατά του Κιέβου), και από *brodnici* και *bolohoveni* (*volohoveni* - Ρουμάνοι).

Πολυάριθμες ανασκαφές αποδεικνύουν την πυκνή κατοίκηση όλου του ρουμανικού χώρου. Σύμφωνα με διάφορες απόψεις, άλλοτε υπερβολικές, στις αρχές του 14^{ου} αιώνα η Βλαχία είχε περίπου 500.000 κατοίκους, η Μολδαβία - 400.000, ενώ η Τρανσυλβανία - περίπου 900.000.

Μπορούμε να υποθέσουμε ότι, υπό κανονικές ιστορικές συνθήκες, οι Ρουμάνοι όλων αυτών των «χωρών» θα μπορούσαν να αποτελέσουν αυτοτελές πολιτικό κράτος. Αντί για ένα και μοναδικό κράτος, στο σημερινό έδαφος της Ρουμανίας θα σχηματιστούν όμως τέσσερα, από τα οποία το ένα, το βοεβοδάτο της Τρανσυλβανίας, θα υποταχθεί στο ουγγρικό Στέμμα και θα ενσωματωθεί στο Ουγγρικό Βασίλειο. Με αυτό τον τρόπο, η ουγγρική μοναρχία θα διατηρήσει, ως πολιτικό-διοικητική οργανωτική μορφή, το θεσμό των αυτοχθόνων, το βοεβοδάτο (ο Eustachius, ο πρώτος βοεβόδας της Τρανσυλβανίας, αναφέρεται το 1176). Σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, οι Ούγγροι θα υιοθετήσουν το σύστημα των θεσμών του δυτικού κόσμου [όπως ήταν το κομιτάτο (επαρχία), το οποίο αναφέρεται για πρώτη φορά στην Τρανσυλβανία, επίσης το 12^ο αιώνα] αλλά, όπως διαπιστώνουμε, κάποιοι θεσμοί υιοθετούνται και από τους αυτόχθονες.

• **Στο Οροπέδιο της Τρανσυλβανίας.** Στα τέλη του 10^{ου} αιώνα, μετά από πρώτη επαφή με τους κρατικούς σχηματισμούς των ντόπιων της Τρανσυλβανίας, οι Ούγγροι θα επαναλάβουν την επιδρομή τον επόμενο αιώνα. Την επαναλαμβάνουν συστηματικά. Η ουγγρική κοινότητα, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί από τον Agrad, αρχίζει να ξεπερνά τη νομαδική φάση οργάνωσης. Το έτος 1000 ο Στέφανος Α΄ εκχριστιανίζεται σύμφωνα με το καθολικό δόγμα (το βάπτισμα του πρίγκιπα Vajk, ο οποίος παίρνει το όνομα Στέφανος, λαμβάνει χώρα στις 26 Δεκεμβρίου 996). Στις 25 Δεκεμβρίου 1001, ο Στέφανος Α΄ παίρνει τον τίτλο του βασιλιά, με το όνομα Stephen (Istvan) Α΄ (-1038). Ο εκχριστιανισμός επιταχύνει τη διαδικασία της μόνιμης εγκατάστασης και σηματοδοτεί την αρχή της ενσωμάτωσης των Ούγγρων στο δυτικό καθολικισμό. Στη στέψη του Στέφανου, ο πάπας Συλβέστρος Β΄ στέλνει το στέμμα του βασιλιά και τον προτρέπει να πολεμήσει κατά «των απίστων» και «των αιρετικών». Ο Στέφανος Α΄ (ονομαζόμενος αργότερα και ο *Μέγας*) νικά την αντίσταση του ρουμανοσλαβικού πληθυσμού, με αρχηγούς τους Gyla και Ahtum, διάδοχοι του Gelu και, αντίστοιχα, του Glad. Ενώ σταδιακά, το Ουγγρικό Βασίλειο υποτάσσει ολόκληρη την Τρανσυλβανία, το 1222 οι Ούγγροι αναφέρονται και στο ανατολικό κομμάτι της, στην *Terra blachorum*.

Στα πλαίσια του Ουγγρικού Βασιλείου και έως την υποταγή της Ουγγαρίας κάτω από το ζυγό των Τούρκων (1541), η Τρανσυλβανία θα απολαμβάνει προφανή αυτονομία, με δικό της βοεβόδα και συνέλευση στην οποία συμμετείχε η ουγγρική, αλλά και η ρουμανική εξουγγρισμένη αριστοκρατία, και με περιοχές με συμπαγή ρουμανικό πληθυσμό, οι οποίες αυτοδιοικήθηκαν, για μεγάλο διάστημα, μέσω αυτόνομων θεσμών.

Προκειμένου να καθιερώσουν τη δικαιοδοσία τους και να υπερασπιστούν το βασίλειό τους, οι Ούγγροι βασιλείς εξασφαλίζουν τη συνεργασία ντόπιων στοιχείων και προβαίνουν σε αποικίσεις. Οι πρώτοι άποικοι είναι οι Σεχούις (παράγωγο όνομα από το *sikil*, λέξη με αρχαία τουρκική ετυμολογία και σημασία «από εκλεκτή φυλή»), μείγμα διάφορων πληθυσμών που κατοικούσε μαζί με τους Ούγγρους ακόμα από την εποχή που αυτοί δεν είχαν ακόμη εκχριστιανιστεί. Κατά πάσα πιθανότητα, οι Σεχούις είναι απόγονοι της φυλής των *Καβάρων*, οι οποίοι είχαν ξεσηκωθεί κατά των Χαζάρων και είχαν συμμαχήσει με τους Ούγγρους πριν τον ερχομό των τελευταίων στο καρπάθιο λεκανοπέδιο. Μιλούσαν μια φίνο-ουγγρική γλώσσα, παρόμοια με εκείνη των Ούγγρων, γεγονός που επέτρεψε το γρήγορο εξουγγρισμό τους. Αρχικά, στο βαθμό που οι κατακτήσεις των Ούγγρων κέρδιζαν έδαφος, τους συναντάμε ως αποίκους στην περιοχή Bihar, όπου έζησαν δίπλα στους Ρουμάνους και από τους οποίους, όπως μας λέει ο χρονογράφος Simon de Keza, έμαθαν και τη γραφή. Αργότερα, εγκαθίστανται στους ποταμούς Mureș και

Târnave, ενώ στις αρχές του 13^{ου} αιώνα, στις περιοχές όπου βρίσκονται και σήμερα, στο κύρτωμα των Ανατολικών και των Μεσημβρινών Καρπαθίων. Εκτός της φυλής των Σεχούις, και προκειμένου να υπερασπίζονται τα ανατολικά σύνορα, να εκμεταλλεύονται το αποθεματικό πλούτο για τις τέχνες και το εμπόριο τους, οι Ούγγροι βασιλείς φέρνουν και Γερμανούς αποίκους. Οι Γερμανοί έφθασαν εδώ ερχόμενοι από τις περιοχές της Φλάνδρας, του Μεσαίου Ρήνου και της Σαξονίας (από όπου και το όνομα *saxones* - ρουμ. *sași*). Όπως φαίνεται, οι πρώτοι έφθασαν στα χρόνια του Geza Β' (1141-1162). Γύρω από την πόλη Sibiu και στη συνέχεια στις περιοχές Bistrița, Rodna και Brașov, οι Σάξονες ίδρυσαν σημαντικές αποικίες. Οι Γερμανοί άποικοι είναι παρόντες όχι μόνο στην Τρανσυλβανία, αλλά σε ολόκληρη την Ουγγαρία. Οργανώνονται σε κλειστές και αυτόνομες κοινότητες και αποτελούν την πλειοψηφία των κατοίκων των περίπου 150 πόλεων, όσων είχε η Ουγγαρία στα μέσα του 15^{ου} αιώνα, τις οποίες χτίζουν οι ίδιοι. Στα πλαίσια του συστήματος των χαρακτηριστικών των φεουδαρχικών δομών, οι άποικοι προκίστηκαν με ασυλία και προνόμια. Άλλοι άποικοι έρχονται από τα ανατολικά: Ιρανοί, Χορέσμιοι, Κοζάκοι, Ιάζυγες, Βασκύριοι, Πετσενέγκοι, Ούζοι, Κουμάνοι. Από τη Δαλματία στην Ουγγαρία φτάνουν από διάφορες οδούς Σερβοκροάτες και Ιταλοί. Όλοι τους προστίθενται στον προϋπάρχοντα σλαβορουμανικό πληθυσμό. Έως το 15^ο αιώνα, σε ορισμένες περιπτώσεις και μεταγενέστερα, η διαδικασία αφομοίωσης των μη ουγγρικών ομάδων και λαών που προϋπήρξαν στο έδαφος της Ουγγαρίας (με εξαίρεση τους Σεχούις) ήταν πολύ βραδύς. Και αυτό, επειδή ο αριθμός των Ούγγρων ήταν πολύ μικρός. Σύμφωνα με τον Ούγγρο ιστορικό E. Frügedi, κατά την άφιξή τους στην Πεδιάδα της Παννονίας, οι Ούγγροι αριθμούσαν περίπου 400.000-500.000 άτομα. Εάν συγκρίνεται με τον αριθμό των μελών των άλλων μεταναστευτικών λαών, ο αριθμός μοιάζει κάτι περισσότερο από υπερβολικός: κατά την είσοδό τους στην Ισπανία, οι Βησιγότθοι αριθμούσαν 70.000-80.000 άτομα, το ίδιο οι Βάνδαλοι, όταν πέρασαν στην Αφρική, το 378 στην Αδριανούπολη οι Γότθοι μαχητές αριθμούσαν 10.000, τον 6^ο αιώνα οι Άβαροι αριθμούσαν 20.000 ανθρώπους κ.ά. Ακολούθως, πιο κοντά στην πραγματικότητα, θα ήταν ο αριθμός εκείνος που κατά πάσα πιθανότητα προωθούν οι L. Musset, M. Reinhard και I.-A. Pop, δηλαδή 100.000-150.000. Εντονότερη αφομοίωση δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί έως το 15^ο αιώνα, και επειδή οι μη ουγγρικές φυλές και λαοί επέλεξαν, κατά τους πρώτους αιώνες μετά την κατάκτησή τους, να συνεχίσουν τη ζωή τους σε κλειστές και καλά οριοθετημένες γεωγραφικά κοινότητες ή να απολαμβάνουν προνόμια, τα οποία είτε τους παραχωρήθηκαν, όπως στην περίπτωση των αποίκων, είτε τους αναγνωρίστηκαν, όπως στην περίπτωση των προϋπαρχόντων Ρουμάνο-Σλάβων. Επειδή συχνά ο καθολικισμός ενεργούσε με ακατάλληλα μέσα, συχνά υπερβολικά βίαια,

δε διευκόλυνε την αφομοίωση. Πολύ πιο αποτελεσματική θα είναι η μεταρρύθμιση του 16^{ου} αιώνα.

Η κατάκτηση εκτεταμένης περιοχής από τους Ούγγρους, προς τα ανατολικά και τα νότια και πέρα από τα Όρη Aruseni, δυτικά, μεταξύ των Ανατολικών και των Μεσημβρινών Καρπαθίων, είχε σημαντικές επιπτώσεις για τους Ρουμάνους. Η κατάληψη από ένα άλλο κράτος του Οροπεδίου της Τρανσυλβανίας, διασπά την ενιαία οργάνωση των Ρουμάνων. Επίσης, ενθαρρυσμένη από την κατάκτηση του Οροπεδίου της Τρανσυλβανίας και χρησιμοποιώντας τα όπλα του προσηλυτισμού στον καθολικισμό, η πολιτική επέκτασης του Ουγγρικού Βασιλείου προσπαθεί, με την υποστήριξη του Πάπα, να διεισδύσει και πέρα από τα Καρπάθια, στα δυτικά της Ολτένιας ή στη νοτιοδυτική Μολδαβία.

• **Νότια και ανατολικά των Καρπαθίων.** Καθώς οι Ούγγροι καταλάμβαναν την Τρανσυλβανία, στις εκτός των Καρπαθίων περιοχές, το έδαφος των Ρουμάνων υπέστη και άλλες διεισδύσεις. Πρώτα οι **Πετσενέγκοι**, οι οποίοι εμφανίζονται στα μέσα περίπου του έτους 900, αλλά κυριαρχούν στο χώρο λίγο μετά το έτος 1000. Το 1065 κατευθυνόμενοι προς το Βυζάντιο, περνούν οι Ούζοι, μεταναστευτικός λαός βοσκών και κτηνοτρόφων. Για κάποιο διάστημα τους συναντάμε στην πεδιάδα του Băgăran και στις κεντρικές περιοχές της Μολδαβίας. Το 10^ο-11^ο αιώνα, μέρος των Πετσενέγκων εγκαθίστανται στην Πεδιάδα της Ρουμανίας. Τους συναντάμε και στην Τρανσυλβανία, τη στιγμή κατά την οποία, το 1224, προνόμιο που χορηγείται στους Γερμανούς αποίκους αναφέρει «το δάσος των Ρουμάνων και των Πετσενέγκων». Οι Πετσενέγκοι διεξήγαγαν τις περισσότερες επιθέσεις κατά των Βυζαντινών. Στα μέσα του 2^{ου} αιώνα νικιούνται από τους Ούζους και, σε μεγάλο αριθμό, υποχρεώνονται να περάσουν το Δούναβη. Τον ίδιο αιώνα μετακινούμενοι από τις βορειοποντιακές στέπες, αναφέρονται εδώ οι **Κουμάνοι**. Το βασίλειο των Κουμάνων, άλλη πρόσκαιρη βαρβαρική αυτοκρατορία, διαρκεί έως προς τα μέσα του 13^{ου} αιώνα και έως το 1241, τη στιγμή της άφιξης των **Τατάρων**, των τελευταίων και των πιο τρομερών εισβολέων. Με επικεφαλής τον Kadan και τον Buri, δύο στρατιωτικά σώματα των Τατάρων ερημώνουν τη Μολδαβία. Από τα περάσματα των Καρπαθίων, οι τελευταίοι διεισδύουν και στην Τρανσυλβανία και καταστρέφουν όλους τους οικισμούς που συναντούν στο δρόμο τους. Ένα άλλο σώμα, υπό τον Boicek, ερημώνει τη Μουντένια και την Ολτένια.

Η εισβολή των Τατάρων αποτελεί πραγματική συμφορά, που παραδόξως έχει και έμμεσες συνέπειες ευεργετικές για την ιστορική εξέλιξη των Ρουμάνων στο εσωτερικό και το εξωτερικό του τόξου των

Καρπαθίων: για κάποιο διάστημα η επέκταση των Ούγγρων προς ανατολικά ανακόπτεται. Απασχολημένοι με την ανοικοδόμηση του κράτους τους, το οποίο είχε καταστραφεί από τους Τατάρους, την ανασυγκρότηση και την εκ νέου αποίκηση των οικισμών (η εισβολή των Τατάρων είχε εξαλείψει σχεδόν το 50% του πληθυσμού του βασιλείου), οι Ούγγροι μειώνουν την πίεση νότια και ανατολικά των Καρπαθίων, τουλάχιστον για κάποιο διάστημα. Το 1247 προτίθενται να φέρουν στην περιοχή του Βανάτου και της Ολτένιας από τα Ιεροσόλυμα τους ιππότες του Τάγματος του Αγίου Ιωάννου. Για το σκοπό αυτό, ο Ούγγρος βασιλιάς Βέλα Δ΄ (1235-1270) παραχωρεί στους τελευταίους, από τις 2 Ιουνίου 1247, βάσει του *Διπλώματος των Ιωαννιτών*, περισσότερα προνόμια (οι Ιωαννίτες Ιππότες όμως, δε θα έρθουν).

Υπό τη μικρότερη ή μεγαλύτερη επιρροή του Ουγγρικού Βασιλείου, η διαδικασία φεουδαρχικής οργάνωσης συνεχίζεται. Το 1277 νότια των Καρπαθίων, ο Ρουμάνος βοεβόδας Λιτονοί επιχειρεί τη χειραφέτηση από την ουγγρική επικυριαρχία, χωρίς όμως να την επιτύχει. Η απόπειρα επαναλαμβάνεται από το βοεβόδα Basarab (1310-1352), ο οποίος θέτει τις βάσεις ενός κράτους με πρωτεύουσα στην Curtea de Argeș (τα απομεινάρια του παλατιού του βοεβόδα φαίνονται μέχρι σήμερα). Ο βασιλιάς Κάρολος Ροβέρτος της Ουγγαρίας (1308-1342) δε δέχεται τη χειραφέτηση του κράτους του Basarab, το οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει φραγμό στο δρόμο της ουγγρικής επέκτασης προς το Δούναβη και τα Βαλκάνια. Ως επικεφαλής του στρατού του, ο Κάρολος Ροβέρτος διασχίζει τα Καρπάθια και εισέρχεται στη Βλαχία. Σύμφωνα με το *Χρονικό της Βιέννης*, ο Basarab του προσφέρει, με αντάλλαγμα την οπισθοχώρηση, 7.000 ασημένια μάρκα (περίπου 74 κιλά χρυσού), το Βανάτο του Severin και το γιο του ως εγγύηση. Ο Κάρολος Ροβέρτος δε δέχεται. Στερημένος ωστόσο της δυνατότητας ανεφοδιασμού, ο ουγγρικός στρατός υποχρεώνεται τελικά σε οπισθοχώρηση. Είναι η ευκαιρία του Basarab να τον αιφνιδιάσει στη μεσαία κοιλάδα του ποταμού Olt, κοντά στο πέρασμα του Turnu Roșu, στην τοποθεσία Posada (πιθανόν μεταξύ του Turnu Roșu και του Câineni), σημείο στο οποίο, μεταξύ 9 και 12 Νοεμβρίου 1330, ο ουγγρικός στρατός υπέστη βαριά ήττα, η οποία περιγράφεται στο *Χρονικό της Βιέννης (Chronicon Pictum Vindobonense)*: «Νέοι και μεγάλοι, πρίγκιπες και ευγενείς έπεφταν, χωρίς καμία διάκριση. Το θλιβερό συμβάν κράτησε πολύ, από την έκτη ημέρα της εβδομάδας έως τη δεύτερη μέρα της επομένης, μέρες κατά τις οποίες εκλεκτοί στρατιώτες προσέκρουαν ο ένας πάνω στον άλλο, όπως κουνάνε στην κούνια τα βρέφη ή όπως ταλανίζονται τα καλάμια στον αέρα. Φοβερή συμφορά συνέβη εδώ, διότι πλήθος στρατιωτών, πριγκίπων και αριστοκρατών έπεσε και ο αριθμός τους δεν υπολογίζεται». Ανταλλάσσοντας τη στολή του με εκείνη ενός πιστού συμβούλου του, ο Κάρολος Ροβέρτος σώζεται. Η νίκη αυτή εξασφαλίζει

την αυτοτελή ύπαρξη του νέου κράτους, της Βλαχίας (το οποίο θα γνωρίζεται αργότερα και με το όνομα Μουντένια ή, σύμφωνα με τους ξένους, Βλαχία, με πρωτεύουσα, έως το 1364, διαδοχικά στην Curtea de Argeș ή το Câmpulung Muscel και, αργότερα, μετά το 1431 το Târgoviște και την Curtea de Argeș, επίσης διαδοχικά).

Παρόμοια διαδικασία πολιτικής ενοποίησης και χειραφέτησης εκτυλίσσεται και στα ανατολικά των Καρπαθίων. Στην κεντρική Μολδαβία, ο Λουδοβίκος Α΄ (Lajos) (*ο Μέγας*) της Ουγγαρίας (1342-1382) δημιουργεί ένα «φέουδο», με πρωτεύουσα αρχικά στην Βαία και αργότερα στο Siret. Η δημιουργία φέουδου είχε ως στόχο την προστασία των ανατολικών συνόρων του βασιλείου κατά των επιδρομών των Τατάρων και το φραγμό των περασμάτων των Ανατολικών Καρπαθίων. Επικεφαλής του τοποθετείται ο Ρουμάνος ευγενής Dragoș από το Maramureș. Οικονομικά, η περιοχή αναπτύσσεται. Τεκμηριώθηκε η ύπαρξη εμπορικών κόμβων στην Βαία (1334), το Siret (1340), τη Suceava (1345) και κατά το μήκος της εμπορικής διαδρομής μεταξύ της Μαύρης Θάλασσας και του Πριγκιπάτου της Γαλικίας. Το 1359 δυσαρεστημένοι από την ουγγρική επικυριαρχία και τις δραστηριότητες προσηλυτισμού της Καθολικής Εκκλησίας, οι τοπικοί φεουδάρχες επαναστατούν και ανακηρύσσουν επικεφαλής τους το Ρουμάνο βοεβόδα Bogdan από το Maramureș. Ο Bogdan βρισκόταν σε διένεξη με τον Λουδοβίκο του Ανζού, το βασιλιά της Ουγγαρίας, κατά του οποίου είχε επαναστατήσει αλλεπάλληλες φορές (το 1342, το 1343 και το 1349). Ο Bogdan, ο νέος βοεβόδας, ανταποκρινόμενος στην επιθυμία των φεουδαρχών ανατολικά των Καρπαθίων, αλλά και κατόπιν δικών του πεποιθήσεων, απομακρύνει τους διαδόχους του Dragoș και το χειμώνα του 1364-1365, μετά από μάχες κατά του στρατού του Ούγγρου βασιλιά, καταφέρνει και αυτός να βγει νικητής, όπως νωρίτερα είχε καταφέρει ο προκάτοχός του Basarab. Έτσι, η Μολδαβία, όπως θα ονομαστεί το νέο ρουμανικό κράτος στα ανατολικά των Καρπαθίων, ξεκινά την ιστορική της περιπέτεια (αρχικά με πρωτεύουσα τη Βαία και, μετά το 1375 τη Suceava).

Με παρότρυνση το ενδιαφέρον τους για την οικονομική ανάπτυξη, και τα δύο ρουμανικά κράτη επεκτείνουν την κυριαρχία τους μέχρι τον Κάτω Δούναβη και τη Μαύρη Θάλασσα. Είναι η στιγμή κατά την οποία εδώ δραστηριοποιούνται ενεργά οι Γενοβέζοι, σκληρά ανταγωνιζόμενοι τους Βενετσιάνους, με τους τελευταίους να ενδιαφέρονται να τους επιτραπεί από το Βυζάντιο η μαζική διείσδυση στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και να τους παραχωρηθούν όσα περισσότερα πλεονεκτήματα μπορούσαν. Την ίδια περίοδο, μεταξύ του Κάτω Δούναβη, του Δέλτα του Δούναβη και της Μαύρης Θάλασσας (νότια της πόλης Mangalia και βόρεια της Βάρνας), αποσπώμενος από το βουλγαρικό κράτος,

διαμορφώνεται και ένας ακόμη πολιτικός σχηματισμός υπό βυζαντινή υποτέλεια, ο οποίος αργότερα θα ονομαστεί Δοβρουτσά. Ο νέος πολιτικός σχηματισμός κατοικούνταν από Ρουμάνους, Βούλγαρους, Έλληνες και αρχικά διοικούνταν από το Βυζαντινό άρχοντα Balica (1346-1354) και αργότερα από το δεσπότη Dobrotici (1354-1386), από το όνομα του οποίου έμελε να προκύψει και η ονομασία της επαρχίας. Ο τελευταίος προχωρά σε παρατεταμένο εμπορικό πόλεμο κατά των Γενοβέζων (1370-1385), στο τέλος του οποίου πεθαίνει, την ίδια στιγμή κατά την οποία η οθωμανική εξάπλωση έφθανε στα σύνορά του.

Από θρησκευτική άποψη και μετά το «Μεγάλο Σχίσμα» του 1054, οι Ρουμάνοι παραμένουν υπό τη δικαιοδοσία του Βυζαντίου και διατηρούν την ίδια οργανωτική δομή της Εκκλησίας με εκείνη από τα νότια του Δούναβη. Διατηρούν το παλαιό «Πιστεύω», «το ορθόδοξο» και υποτάσσονται δικαιοδοτικά στο Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης (μέσω της αρχιεπισκοπής της Αχρίδας). Το 14^ο αιώνα, μετά από την ανεξαρτησία της Βλαχίας και της Μολδαβίας θα ακολουθήσει η δημιουργία μητροπόλεων στις έδρες των βοεβόδων των δύο χωρών: το 1359 ο Iachint de Vicina αναγνωρίζεται από τον πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης ως μητροπολίτης της Μητροπόλεως Ουγγροβλαχίας, αρχικά με έδρα στην Curtea de Argeș και αργότερα στο Târgoviște (1517) και το Βουκουρέστι (1668). Μόλις το 1401 - και όχι χωρίς δυσκολίες, διότι το πατριαρχείο προσπάθησε να επιβάλει Έλληνα ιεράρχη, ενώ οι ντόπιοι κληρικοί επιθυμούσαν Ρουμάνο - και παρά των προσπαθειών των Ούγγρων, οι οποίοι ήθελαν να τους προσηλυτίσουν στον καθολικισμό, αναγνωρίζεται και ο μητροπολίτης της Μολδαβίας, υπό την δικαιοδοσία της Μητροπόλεως Ουγγροβλαχίας.

Το ρουμανικό φεουδαρχικό σύστημα, που κατάφερε έτσι να εγκαθιδρυθεί, επιτρέπει την εκδήλωση της προσωπικότητας των Ρουμάνων, της γλώσσας, των παραδόσεων και του πολιτισμού τους και δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάδειξή τους.

Ανατολικά και νότια των Καρπαθίων, τα ρουμανικά φεουδαρχικά κράτη γειτνίαζαν με ισχυρούς χριστιανούς γείτονες. Ήταν φανερό ότι, αργά ή γρήγορα, θα μοιραστούν τη μοίρα της Τρανσυλβανίας. Ακόμη από τις αρχές, δέχονται τις πιέσεις της Ουγγαρίας και της Πολωνίας. Κάποιες φορές, η ανάμειξη των δύο καθολικών βασιλείων στις εξωτερικές υποθέσεις των Ρουμάνων ενδυναμώνουν ή αποτελούν αιτία συχνών διαδοχών των ηγεμόνων στην εξουσία και μεγάλης πολιτικής αστάθειας, όπως συνέβη στη Μολδαβία το διάστημα από το 1432, έτος του θανάτου του Αλέξανδρου του Καλού, έως το 1457, έτος ενθρόνισης του Στεφάνου του Μέγα (1457-1504). Προκειμένου να περιορίσουν την

επέκταση των δύο γειτονικών κρατών, οι ηγεμόνες της Μολδαβίας και της Ουγγροβλαχίας εκμεταλλεύονται τη μεταξύ τους αντιπαλότητα και αναγνωρίζουν τότε την επικυριαρχία του ενός, τότε του άλλου (η φεουδαρχική σχέση υποτέλειας διατηρεί την πολιτική ανεξαρτησία των κρατών). Με αυτό τον τρόπο, κατά τα διαστήματα έντονης ανάμειξης στις εξωτερικές υποθέσεις τα οποία διαδέχονταν από άλλα, αποδυνάμωσής τους, τα δύο ρουμανικά κράτη καταφέρνουν να αντέξουν στις πιέσεις της Ουγγαρίας και της Πολωνίας. Ορισμένες φορές, οι Ρουμάνοι πρίγκιπες, από τη μια ή την άλλη χώρα, αντιστέκονται ενόπλιως, και μπορούμε να πούμε επιτυχώς, όπως πράττει, το 1467 και το 1497, ο Στέφανος ο Μέγας, καταφέροντας να σημειώσει σημαντικές νίκες κατά των Ούγγρων στην Βαία και κατά των Πολωνών στην τοποθεσία Codrîi Cosminului.

Ε΄. ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΤΑΓΗ

- **«Έρχονται οι Τούρκοι» • Η Τρανσυλβανία μεταξύ του Ουγγρικού Βασιλείου και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας • Τρεις ήρωες του αντιοθωμανικού αγώνα • Από το φόρο υποτέλειας στην κυριαρχία**
 - **Το όνειρο ενός Δακικού Βασιλείου • Αντιφατική κοινωνία**
 - **Το Δίπλωμα του Λεοπόλδου • Οι Cantemir και Brâncoveanu**
 - **Φαναριώτες και φαναριωτισμός**

• **«Έρχονται οι Τούρκοι».** Από το β΄ μισό του 14^{ου} αιώνα, νέος κίνδυνος εμφανίζεται νότια του Δούναβη, οι Τούρκοι Οθωμανοί. Ερχόμενοι από την Ανατολία, και αφού κατακτούν τα ασιατικά εδάφη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, αρχίζουν να κατακτούν και τα ευρωπαϊκά: καταλαμβάνουν τα κάστρα Tzymbre και Καλλίπολη (1354) όπως και την Αδριανούπολη (1362), σημειώνουν σημαντικές νίκες στο Ορμένιο (1371) και στο Κόσσοβο (1389) και αφανίζουν το κράτος του τσάρου του Τύρνοβο (1393) και εκείνο του Βιδύνιου (1396). Στα τέλη του 14^{ου} αιώνα κυριεύουν σχεδόν όλη τη Βαλκανική Χερσόνησο. Έτσι έρχονται σε επαφή με τους Ρουμάνους, αρχικά νότια του Δούναβη (η πρώτη σύγκρουση λαμβάνει χώρα τον Αύγουστο του 1369), αργότερα στη Δοβρουτσά (1388), στην Ουγγροβλαχία (1388, 1391), στη Μολδαβία (1420) και στην Τρανσυλβανία (1420-1421). Αυτήν τη φορά, ο κίνδυνος που απειλεί τις ρουμανικές χώρες είναι σοβαρός. Για διάστημα πολλών αιώνων, οι ηγεμόνες αυτών των χωρών θα βρίσκονται δεσμευμένοι σε ενεργή προσπάθεια υπεράσπισης των κρατών τους και, όπως συνεπάγεται, και του χριστιανικού κόσμου. Η αντίσταση κατά των Οθωμανών εντάσσεται στην όψιμη περίοδο της σταυροφορίας και δια μέσου αυτής οι Ρουμάνοι ηγεμόνες γίνονται γνωστοί και διακρίνονται

στην Ευρώπη (οι Οθωμανοί Τούρκοι είναι φορείς διαφορετικής θρησκείας, του ισλαμισμού). Μαζί με την Ουγγαρία και την Πολωνία, τα Ρουμανικά Πριγκιπάτα υπήρξαν προμαχώνας αντίστασης της χριστιανικής Ευρώπης και πραγματικό εμπόδιο στο δρόμο της επεκτατικής πολιτικής των Οθωμανών προς το κέντρο της ηπείρου.

Γεωγραφικά, ο πιο εκτεθειμένος στην τουρκική απειλή ρουμανικός χώρος είναι η Δοβρουτσά, η οποία βρίσκεται δεξιά ως προς τη ροή του Δούναβη. Το 1388 οι Οθωμανοί εισβάλλουν στην περιοχή, κατακτούν τη Σιλίστρια και δολοφονούν τον Ivanco, το δεσπότη της Δοβρουτσάς (1386-1388). Για κάποιο διάστημα, οι επιτυχίες των Οθωμανών καθίστανται μάταιες, πρώτα εξ αιτίας του Mircea cel Bătrân (Μίρτσα ο Γηραιός), του ηγεμόνα της Βλαχίας (1386-1418), ο οποίος θα προσαρτήσει τη Δοβρουτσά στο κράτος του, απωθώντας ταυτόχρονα, το 1390 και το 1393 νέες προσπάθειες των Τούρκων για την κατάκτησή της. Το 1396 στα βόρεια, οχυρώνει τα κάστρα της Isaccea (παλαιά Noviodunum) και της Enisala (παλαιά Ηράκλεια), και στα νότια της Caliacra. Το 1418, μετά το θάνατο του Mircea cel Bătrân, η Δοβρουτσά κυριαρχείται άλλοτε από τους Οθωμανούς, άλλοτε από τους ηγεμόνες της Βλαχίας, ανάλογα με τις στρατιωτικές νίκες ή ήττες, και αυτό έως το 1445-1462 (η ημερομηνία δεν μπορεί να προσδιοριστεί), όταν οι Οθωμανοί μένουν μοναδικοί κατακτητές, μετατρέποντας τη Δοβρουτσά, για σχεδόν τεσσεράμισι αιώνες, σε επαρχία της αυτοκρατορίας τους. Από το 1484 έρχεται σε οθωμανική κατοχή και το Δέλτα του Δούναβη.

Ως επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η Δοβρουτσά διοργανώνεται με τη μορφή του *udj* (επαρχία), με διοικητή έναν *μπέη* (*ujd-bei*). Στα τέλη του 16^{ου} αιώνα ανασυγκροτείται μαζί με άλλες γειτονικές περιοχές σε βιλαέτι υπό τη διοίκηση ενός *αγά*, και έτσι διαμορφώνονται τα βιλαέτια της Σιλίστριας, του Oceacon ή του Babadag, ανάλογα με το πού είχε την έδρα του ο διοικητής. Το 17^ο αιώνα ο πασάς της Σιλίστριας κατείχε το αξίωμα του βεζίρη με τρεις σημαίες, γεγονός που τοποθετούσε την επαρχία ανάμεσα σε εκείνες εξαιρετικής στρατιωτικής σημασίας. Αργότερα, όπως μαθαίνουμε από την *Ιστορία της ερχόμενης και της απερχόμενης Οθωμανικής Πύλης* του Dimitrie Cantemir, η πραγματική έδρα των πασάδων (οι οποίοι συνέχιζαν να φέρουν τον τίτλο «της Σιλίστριας») βρισκόταν στο Babadag, επειδή ήταν πιο κοντά στην Isaccea, πέρασμα των οθωμανικών στρατευμάτων προς τις εχθρικές χώρες. Για τους Οθωμανούς, η Δοβρουτσά κατείχε, όπως ήδη έχει ειπωθεί, ξεχωριστή στρατηγική σημασία. Η επαρχία εξασφάλιζε τη μόνιμη χερσαία επικοινωνία με το κράτος του χάνου της Κριμαίας, σημαντικού προμηθευτή εφεδρικών στρατευμάτων για τον οθωμανικό στρατό, αποτελούσε μόνιμη και σίγουρη βάση κατά της Πολωνίας και,

αργότερα, κατά του ρωσικού κράτους και επέβλεπε τη συμπεριφορά των ρουμανικών ηγεμονιών, οι οποίες βρίσκονταν υπό τουρκική επικυριαρχία. Οι Τούρκοι καταστρέφουν όλα τα οχυρώματα της ακτής της Μαύρης Θάλασσας που μετατρέπεται πια σε «τουρκική λίμνη». Αντιθέτως όμως, φοβούμενοι επιθέσεις των «άπιστων Βαλάχων και Μολδαβών», από το βορρά, οι Τούρκοι αναπτύσσουν το σύστημα των κάστρων του Δούναβη: Νικόπολη, Σιλίστρια, Hârşova.... Στην προσπάθειά τους να επεκτείνουν τη μαχητική ικανότητα της νέας επαρχίας, οι Τούρκοι θα ενθαρρύνουν την εποίκισή της με τουρκικά στοιχεία, και ειδικότερα με βορειοποντιακά (Τατάρους), με πληθυσμούς από το Budjak όπως και από την Κριμαία, τους οποίους προώθησαν εδώ το 15^ο αιώνα, μετά τη διάλυση της Χρυσής Ορδής και αργότερα, μετά την αύξηση της δύναμης της Ρωσίας. Επίσης, στις πόλεις της Δοβρουτσάς εγκαθίστανται ομάδες Οθωμανών υπηκόων, χριστιανών και άλλων θρησκειών: Αρμενίων, Ελλήνων, Ραγουσάνων, Βουλγάρων, Εβραίων. Όπως μας πληροφορούν όλοι οι ξένοι ταξιδευτές (π.χ. Paolo Gioiio, στο τέλος του 16^{ου} αιώνα) η εθνική σύνθεση αυτών των πόλεων ήταν ποικίλη.

Υπό τουρκική κατοχή η Δοβρουτσά γνωρίζει βραδεία οικονομική ανάπτυξη. Η ζωή των πόλεων παρακμάζει. Τα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας, όσα από αυτά δεν καταστράφηκαν, τίθενται σχεδόν εκτός του διεθνούς εμπορικού συστήματος. Οι Οθωμανοί, αυτοί οι ευρωασιάτες που η παράξενη μοίρα τους είχε μετατρέψει σε άρχοντες της Ανατολής και μεγάλου μέρους της Μεσογείου, αποδείχθηκαν και στη Δοβρουτσά, όπως άλλωστε παντού, ανίκανοι να σταθούν στο ύψος της πολεμικής τους νοοτροπίας. Ουσιαστικά, το εμπόριο περιορίζεται σε συναλλαγές μεταξύ δύο διπλανών τοποθεσιών, με πιο σημαντικές το Babadag, την Isaccea, την Tulcea, το Măcin, το Carasu, τη Σιλίστρια, τη Cernavodă, την Κωσταντζα. Σε αυτές τις πόλεις οι πολεοδομικές δραστηριότητες περιορίζονται σε μεγάλο βαθμό. Εκτός από τζαμιά και δημόσια λουτρά, σπουδαία οικοδομήματα δεν ανεγείρονται πουθενά. Κανένα από τα οικοδομήματά τους δεν περιλαμβάνεται στη λίστα των αξιόλογων δημιουργημάτων της μουσουλμανικής τέχνης. Υπό την κατοχή των μουσουλμάνων, η ζωή της Δοβρουτσάς δεν διαταράσσεται παρά μόνον ορισμένες φορές από τις πεζοπορίες των Γενίτσαρων προς το βορρά ή από επιδρομές στα νότια του Δούναβη και στις στέπες της Ουκρανίας.

- Ο δεύτερος σημαντικός ρουμανικός χώρος, ο οποίος απειλείται από τους Οθωμανούς, είναι η **Βλαχία**. Η οθωμανική επιθετικότητα, η οποία είχε φτάσει στη γραμμή του Δούναβη, ανακόπτεται εξ αιτίας των προσπαθειών του Vlaicu (Vladislav A', 1364 - περίπου 1376) και ειδικότερα του Mircea cel Bătrân (1386-1418). Το 1395 η επίθεση που

επιχειρεί ο Βαγιαζήτ στο Δούναβη μετατρέπεται σε νίκη του Mircea στην τοποθεσία Rovine. Ο βυζαντινός χρονογράφος Λαόνικος Χαλκοκονδύλης αναφέρει: «Μαζεύοντας το στρατό της χώρας, ο Mircea δε σχεδίαζε να τον αντιμετωπίσει (τον Βαγιαζήτ) και να δώσει μάχη, αλλά με πολλή προσοχή φυγάδεψε τα γυναικόπαιδα σε καταφύγιο στα βουνά του Βρασον. Με το στρατό του, ακολουθούσε τον Βαγιαζήτ στους αναρίθμητους δρυμούς που καλύπτουν όλη τη χώρα, για να μην είναι εύκολο για τους εχθρούς ούτε να προελάσουν και ούτε να την κατακτήσουν. Και, ακολουθώντας τον και δίνοντας μάχες, κατόρθωνε αξιομνημόνευτες επιτυχίες, όταν εχθρικά σώματα στρατού, αποκομμένα από τα άλλα, κατευθύνονταν κάπου στη χώρα για τροφή ή για να αρπάξουν βόδια· με τέτοια τόλμη ακολουθούσε τη στρατιά. Και ακολουθώντας τα ίχνη του Βαγιαζήτ, συνέχεια έδινε λαμπρές μάχες εναντίον του...». Στην τοποθεσία Rovine η μάχη δόθηκε σε τόπο οχυρωμένο με χαρακώματα. Και ο χρονογράφος μάς διηγείται ότι στο ποτάμι που διέσχιζε το πεδίο της μάχης «έτρεχε κόκκινο νερό από το αίμα που έρρεε από το πλήθος των πεσμένων κορμιών». Είναι η πρώτη ξακουστή ρουμανική νίκη στις μάχες κατά των Τούρκων. Δυστυχώς δεν επαναλήφθηκε και το 1396 στη Νικόπολη, στη μετέπειτα σταυροφορία των Ευρωπαίων ιπποτών που κατέληξε σε συντριβή από τους Οθωμανούς, παρ'όλο που ο Mircea πήρε μέρος σε αυτήν, αλλά η τακτική που πρότεινε δεν ακολουθήθηκε από τους ιππότες, γεγονός που αποτέλεσε πρόσθετο λόγο για την ήττα. Εν τω μεταξύ, το φθινόπωρο και το χειμώνα του έτους 1395-1396 ο Mircea αναγκάζεται και πάλι να αντιμετωπίσει το συγγενή του Vlad, στην προσπάθεια του τελευταίου να σφετεριστεί, με πολωνική υποστήριξη, το θρόνο. Τώρα η Βλαχία εξαναγκάζεται σε πρώτη διομολόγηση με την Πύλη και καταφέρνει να διατηρήσει την αυτονομία της, με αντάλλαγμα το φόρο υποτελείας και την αναγνώριση της οθωμανικής επικυριαρχίας. Το 1402 εκμεταλλευόμενος την ήττα που γνωρίζουν οι Οθωμανοί στην Άγκυρα από το Μογγόλο ηγέτη Ταμερλάνο, ο Mircea cel Bătrân ανακατεύεται στις διαμάχες για τη διαδοχή του θρόνου της αυτοκρατορίας. Το 1404 ανακαταλαμβάνει τη Δοβρουτσά και νικά, στη Σιλίστρια, μέρος του οθωμανικού στρατού. Είναι η κορυφαία στιγμή της ηγεμονίας του, όταν μπόρεσε να αυτοπροσδιοριστεί, όπως κανένας ηγεμόνας της Βλαχίας δεν μπόρεσε να το κάνει ποτέ άλλοτε: «Εγώ, ο Mircea, μέγας βοεβόδας και ηγεμόνας, με τη βοήθεια και τη χάρη του Θεού, κυρίαρχος πάνω από όλη την Ουγγροβλαχία και τα εδάφη πέρα από τα βουνά, ακόμα και προς τα μέρη των Τατάρων και του Almaş και του Făgăraş του Herteg και ηγεμόνας του Βανάτου του Severin και στις δύο όχθες όλου του Δούναβη, ακόμη και έως τη μεγάλη Μαύρη Θάλασσα και κυρίαρχος του κάστρου του Dârstor». Από τους γιους του Βαγιαζήτ, στις μάχες για το σουλτανάτο ο Mircea cel Bătrân υποστηρίζει, μαζί με τον Ștefan

Lazarevicι των Σέρβων, τον Μούσα, ο οποίος το 1411 απομακρύνει τον Σουλεϊμάν, αλλά, με τη σειρά του, ανατρέπεται το 1413 από τον Μωάμεθ. Αργότερα θα υποστηρίξει τον Μουσταφά, αλλά και πάλι ατυχεί, διότι ο Μωάμεθ βγαίνει νικητής από την αδελφοκτόνο μάχη για το θρόνο. Το 1419 και το 1420, μετά το θάνατο του Mircea cel Bătrân, η Βλαχία δέχεται την επίθεση ισχυρού οθωμανικού στρατού και λεηλατείται, ενώ δύο σημαντικά κάστρα του Δούναβη, το Turnu και το Giurgiu, καταλαμβάνονται και μετατρέπονται, μαζί με τα περίχωρά τους, σε πασαλίκια.

Και ενώ στην περιοχή του Κάτω Δούναβη ο Mircea cel Bătrân (δηλαδή ο Mircea Α'), με τη μακρά του ηγεμονία, μετέτρεπε τη Βλαχία σε σημαντικό κράτος, βάζοντας φραγμό στην οθωμανική επεκτατικότητα στο Δούναβη, άλλη ηγεμονία στη Μολδαβία, εκείνη του Alexandru cel Bun (Αλεξάνδρου του Καλού) (1400-1432), θέτει τις διοικητικές και τις εκκλησιαστικές βάσεις ενός κράτους. Ο τελευταίος λύνει τις διαφορές με το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης (φέρνει στη χώρα τα λείψανα του Αγίου Ιωάννη, ο οποίος μετονομάστηκε με την ευκαιρία σε Άγιο Ιωάννη της Suceava, προστάτη της Μολδαβίας), καθορίζει τη φεουδαρχική δομή του κράτους και δίνει το παράδειγμα για το πώς δύναται να ασκηθεί η εξωτερική πολιτική ενός μικρότερου κράτους, το οποίο βρίσκεται ανάμεσα σε δύο μεγάλα κράτη, την Πολωνία και την Ουγγαρία, τη στιγμή που και οι δύο γείτονες επιθυμούσαν να κυριαρχήσουν στη Μολδαβία (η συνθήκη του Lublau του 1412). Ο Alexandru cel Bun (Αλέξανδρος ο Αγαθός) ξέρει να εκμεταλλεύεται επιδέξια την αντιπαλότητα μεταξύ των δύο γειτόνων και στα πλαίσια των φεουδαρχικών σχέσεων υποτελείας - επικυριαρχίας, εξασφαλίζει την αυτονομία και αναδεικνύει τη Μολδαβία προς το εξωτερικό. Στα χρόνια της ηγεμονίας του, η Μολδαβία συμμετέχει με στρατό στο πλευρό των Πολωνών στη μάχη του Grunwald (1410) και τα επόμενα χρόνια στον πόλεμο κατά του τάγματος των Τευτόνων.

• **Η Τρανσυλβανία μεταξύ του Ουγγρικού Βασιλείου και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.** Με την ένταξή της στο Βασίλειο της Ουγγαρίας, η Τρανσυλβανία δεν αλλάζει σημαντικά την εθνική της σύνθεση. Η ρουμανική πλειοψηφία συνεχίζει να διατηρείται. Οι σπάνιες αναφορές στους Ρουμάνους που περιλαμβάνονται στα ουγγρικά έγγραφα, από το 13^ο αιώνα (από τα 1.750 έγγραφα, οι Ρουμάνοι αναφέρονται μόλις στα 14) δεν μπορούν να θεωρηθούν καθόλου ενδεικτικές, διότι μόνον 55 έγγραφα αναφέρονται στην Τρανσυλβανία. Επιπλέον, όπως έχουμε παρατηρήσει ήδη, έως το 15^ο αιώνα, εκτάσεις που αναφέρονται στα έγγραφα δωρεών και πιστοποίησης ιδιοκτησιών περιορίζονται στην Τρανσυλβανία «σε σχετικά μικρή επιφάνεια χώρο, χωρίς αυτός να

ξεπερνά την κατώτερη γραμμή βλάστησης της οξιάς, και έως το υψόμετρο των 600 μέτρων». Με άλλα λόγια, τα έγγραφα αυτά καταγράφουν μια πεδινή περιοχή και, τμηματικά, περιοχές λόφων. Το υπόλοιπο του εδάφους της Τρανσυλβανίας παραμένει εκτός του εγγράφου. Από τον 11^ο έως το 14^ο αιώνα, καμία πηγή δεν αναφέρει μαζικές μετατοπίσεις πληθυσμών στην Τρανσυλβανία. Όπως παρατηρεί ο ιστορικός Ioan-Aurel Pop, οι Ρουμάνοι εμφανίζονται στις έγγραφες αναφορές αυτών των αιώνων συνέχεια στη θέση των επιτιθέμενων, των υποδουλωμένων: «Αυτοί συνέχεια στερούνται κάτι: πρώτα απ' όλα εδάφη, αλλά και πάσης φύσεως δικαιώματα: διώκονται για τη θρησκεία τους, φορολογούνται, στρατολογούνται κλπ.».

Και ενώ η εθνική σύνθεση του πληθυσμού δεν αλλάζει, αλλάζει το ποσοστό της συμμετοχής της πλειοψηφίας στο σύστημα διακυβέρνησης. Σταδιακά, οι Ρουμάνοι κηρύσσονται έκπτωτοι από τα δικαιώματα και, στην ουσία, αποκλείονται από το σύστημα, διότι δεν ήταν μόνο Ρουμάνοι αλλά και «σηματικοί». Και σε αυτήν τη περίπτωση οι συνέπειες παραμένουν ίδιες. Το 13^ο αιώνα βρίσκονται ακόμα εκεί. Ένα έγγραφο του 1256 αποδεικνύει ότι οι Ρουμάνοι απολάμβαναν ίση μεταχείριση με τους Σεχούις. Το 1291 ένα άλλο έγγραφο αναφέρει ότι οι Ρουμάνοι συμμετείχαν στις συνελεύσεις της Δίαιτας της Τρανσυλβανίας του ίδιου έτους, δίπλα στους εκπροσώπους των άλλων εθνών. Στο πλαίσιο της φεουδαρχικής κοινωνίας της Τρανσυλβανίας, δομημένης σε εθνικές ομάδες - τα λεγόμενα «έθνη» - οι Ρουμάνοι αποτελούσαν, εξ αρχής, μέλη. Η απομάκρυνσή τους ξεκινά το 14^ο αιώνα, όταν το 1366 ο Λουδοβίκος Α΄ Ανζού αποφασίζει την κατανομή των φεουδαρχικών κτημάτων μόνον υπέρ των Καθολικών. Και λίγοι είναι οι Ρουμάνοι αριστοκράτες οι οποίοι αποδέχονται τον καθολικισμό. Η πιο γνωστή περίπτωση είναι εκείνη του μικρού ηγεμόνα Voicu, ο οποίος είχε αποκτήσει τον τίτλο από το βασιλιά Σιγισμούνδο του Λουξεμβούργου το 1409, όταν ταυτόχρονα του δόθηκε ως κτήμα το κάστρο του Hunedoara, μαζί με τα 25 χωριά από την γύρω περιοχή του. Έτσι εμφανίζεται η οικογένεια Ουνιάδη (Hunyad), από την οποία θα προκύψει ο Ιωάννης, γιος του μικρού ηγεμόνα Voicu, ήρωας των αντιθωμανικών πολέμων, και ο εγγονός του, ο Μαθίας Κορβίνος (Mátyás Corvinus), ένας από τους σημαντικότερους βασιλείς της Ουγγαρίας. Άλλη περίπτωση είναι εκείνη του Ioan Pongraț (Pongrácz), για να μην αναφέρουμε παρά τα ονόματα δύο ευγενών οι οποίοι θα γίνουν βοεβόδες της Τρανσυλβανίας (μόνο 2 Ρουμάνοι βοεβόδες από τους 85!). Μεταξύ των άλλων μικρών ηγεμόνων, που αποδέχτηκαν τον καθολικισμό, βρίσκονται και οι οικογένειες Dragoș και Gyula στο Maramureș, Cândea στη Χώρα του Hațeg, Mâtnic και Bizere στο Βανάτο κ.ά. Σύμφωνα με το σύστημα που θα εφαρμοστεί μετά από το Λουδοβίκο Α΄ Ανζού, οι Ούγγροι, οι Σάξονες

και οι Σεχούις μπορούσαν να αποκτήσουν κτήματα και ταυτόχρονα τίτλους ευγενείας, ενώ οι μικροί Ρουμάνοι ηγεμόνες και βοεβόδες ελάμβαναν φεουδαρχικά δικαιώματα μόνο για τα κτήματα που διαχειρίζονταν με την ιδιότητα του βασιλικού υπαλλήλου. Οι τελευταίοι δεν αναγνωρίζονται πλέον ως «εθνότητα» και δε συμμετέχουν πια στις συνελεύσεις της Δίαιτας. Στην περίπτωση αυτή, η εξουσία της ρουμανικής καθοδηγητικής τάξης εκδηλώνεται μόνο σε τοπικό επίπεδο. Οι Ρουμάνοι ευγενείς διατηρούν χαρακτηριστικούς θεσμούς, τα έθιμα και την αυτονομία των «χωρών» τους, ειδικότερα στη Χώρα του Hațeg, στη Χώρα του Făgăraș, στην περιοχή των τριών ποταμών Criș, στο ανατολικό Βανάτο, και, ακόμη πιο έντονα, στο Maramureș. Σε άλλες περιοχές της Τρανσυλβανίας, οι μικροί ηγεμόνες μετατρέπονται σε απλούς αρχηγούς χωριών (*villici*). Σε αυτές τις δικές τους «χώρες», οι Ρουμάνοι διατηρούν και τις ηγεμονικές συνελεύσεις, οι οποίες απαρτίζονταν από ντόπιους ευγενείς (πρίγκιπες), ιερείς ή άτομα που δεν ήταν μέλη της αριστοκρατίας. Σταδιακά, και ανάλογα με το βαθμό φεουδαρχισμού της κοινωνίας και τη μετατροπή εκτεταμένων περιοχών σε μεγάλα κτήματα, οι «χώρες» αυτές μετατρέπονται σε απλές διοικητικές μονάδες.

Η πολιτική της αριστοκρατίας στην Τρανσυλβανία και ο αυξανόμενος φεουδαρχισμός ταυτίζεται με τη μετατροπή της πλειοψηφίας των Ρουμάνων σε εξαρτημένους γεωργούς. Κατά του φαινομένου, οι τελευταίοι αντιδρούν. Στους ξεσηκωμούς των χωρικών της εποχής, οι περισσότεροι συμμετέχοντες προέρχονται από τις τάξεις των Ρουμάνων: το 1382 στη βόρεια Τρανσυλβανία, το 1417 στη νότια Τρανσυλβανία, το 1433-1434 στις χώρες της Bârsa και του Făgăraș κ.ά. Επίσης, το 1437-1438 οι ίδιοι αποτελούν την πλειοψηφία των συμμετεχόντων στο επεισόδιο, γνωστό και ως «ξεσηκωμός του Bobâlna», το οποίο ξεσηκώνει ολόκληρη τη χώρα.

Εκείνος που προκαλεί το μεγάλο ξεσηκωμό είναι ο Gheorghe Lereș (Lépes György), επίσκοπος της Τρανσυλβανίας, ο οποίος αιτείται την πληρωμή της δεκάτης για τρία χρόνια προκαταβολικά και επιπλέον, σε καινούργιο νόμισμα. Τους εξεγερμένους συνοδεύουν πολυάριθμοι τεχνίτες των πόλεων και μικροί αριστοκράτες. Νικητές, τον Ιούνιο του 1437, οι εξεγερμένοι καταφέρνουν σημαντικές αναγνωρίσεις.

Αλλά η αριστοκρατία επανέρχεται. Το Σεπτέμβριο του 1437 καλεί τους εκπροσώπους των Σαξόνων και των Σεχούις στο Cărbâlna, κοντά στο Bobâlna, όπου προκηρύσσουν την «Αδελφική Ένωση», την «Ένωση των τριών εθνών» - φημισμένη συνθήκη της αριστοκρατίας (με ουγγρική υπεροχή), της σαξονικής τάξης των πατρικίων και των αρχηγών των Σεχούις. Τα τρία «πολιτικά έθνη» ορκίζονται να αλληλοϋποστηρίζουν τα συμφέροντά τους. Όλοι μαζί καταστέλλουν τον ξεσηκωμό, ο οποίος, στην ουσία, ήταν περισσότερο ξεσηκωμός των Ρουμάνων.

Από εδώ και πέρα τα τρία έθνη, με πρώτο το ουγγρικό, με την ιδιότητα της καθοδηγήτριας δύναμης, θα κάνουν το νόμο στην Τρανσυλβανία. Εγκαταλείποντας το σύστημα των κομιτάτων και υιοθετώντας το σύστημα της δημιουργίας μίας κληρονομικής αριστοκρατίας (τόρα αρχίζουν να διαμορφώνονται οι αριστοκρατικές οικογένειες: Bánffy, Losoncz, Dézsöffi ή Becse-Gergely, από τις οποίες προέρχονται οι οικογένειες Aráfi ή Bethlen κ.ά.), «το έθνος» των αριστοκρατών οργανώνεται σύμφωνα με το δυτικό μοντέλο. Η ουγγρική αριστοκρατία, άλλωστε ήδη διαμορφωμένη, μαζί με τους οργανωμένους σε θρόνους Σάξονες και Σεχούις, εκπροσωπούνται στη Δίαιτα (Συνέλευση των Θρόνων της Τρανσυλβανίας). Ταυτόχρονα λαμβάνει χώρα και μια εσωτερική εδαφική οριοθέτηση. Επίσης, υλοποιούνται και πολλές μεσαιωνικές αυτονομίες. Μετά τη θρησκευτική μεταρρύθμιση του 16^{ου} αιώνα, η αρχή του εθνικού διαχωρισμού θα εδραιωθεί. Δημόσια δικαιώματα δεν απολάμβαναν παρά μόνον εκείνοι οι οποίοι ομολογούν τα τέσσερα «αποδεκτά» δόγματα: το καθολικό, το καλβινικό, το λουθηριανό και το μονιστικό (η Τρανσυλβανία είναι μια από τις λίγες τοποθεσίες της Ευρώπης όπου οι Μονιστές γίνονται δεκτοί). Το 1572 με απόφαση της Δίαιτας της Τρανσυλβανίας, τα τέσσερα δόγματα είναι τα μοναδικά που αναγνωρίζονται. Πρόκειται για την ίδια Δίαιτα η οποία, κατά τη διάρκεια των αιώνων του Μεσαίωνα, θα λάβει αμέτρητες αποφάσεις υπέρ της κωδικοποίησης του πολιτικού αποκλεισμού στην Τρανσυλβανία, αποφάσεις που βρίσκουμε συνταγμένες και δημοσιευμένες, από το 1653, με τον τίτλο «*Approbatae constitutiones*»...

Τρεις ήρωες του αντιοθωμανικού αγώνα

Ο Ουνιάδης Ιωάννης (Hunyady Janos)

Το 1441, μετά από απόκτηση στρατιωτικής εμπειρίας στη Σερβία, στην Κροατία και στο Δουκάτο του Μιλάνου, ο Ουνιάδης Ιωάννης εκλέγεται βοεβόδας της Τρανσυλβανίας και από το 1446 και κυβερνήτης (αντιβασιλέας) της Ουγγαρίας. Πλούσιος άνθρωπος, με υπολογίσιμη περιουσία για την εποχή του: 1.000 χωριά, 87 πόλεις και εμπορικούς κόμβους, 28 κάστρα. Οι ιστορικοί τον κατατάσσουν ανάμεσα «στους λαμπρότερους εκπροσώπους της ύστερης σταυροφορίας» (Florin Constantiniu). Το 1442 σταματά την προσπάθεια των Τούρκων να διεισδύσουν στην Τρανσυλβανία και πετυχαίνει σημαντική νίκη εναντίον τους στον πάνω ρου του ποταμού Ialomița, στην Ουγγροβλαχία. Μεταξύ Νοεμβρίου 1443 και Ιανουαρίου 1444 επιχειρεί «μεγάλης διάρκειας εκστρατεία» κατά των Οθωμανών στη Βαλκανική Χερσόνησο, φτάνοντας μέχρι την Αδριανούπολη. Στις 10 Νοεμβρίου 1444 παίρνει μέρος στη μάχη της Βάρνας, όπου συμμετέχουν, όπως είχαν πράξει και

στις άλλες μάχες, σώματα στρατού της Ουγγροβλαχίας και της Μολδαβίας, αλλά οι Χριστιανοί ηττούνται. Ανακατεύεται στις εκλογές των ηγεμόνων των δύο αυτών ρουμανικών κρατών, υποστηρίζοντας τον έναν ή τον άλλον, ανάλογα με τον ευνοϊκό προσανατολισμό τους όσον αφορά τη μάχη κατά των Οθωμανών (το 1447 δε διστάζει να σκοτώσει τον Βλαντ Δράκουλα - και το γιο του, Mircea -, επειδή είχαν δεχτεί την επικυριαρχία της Πύλης).

Η λαμπρότερη νίκη του Ουνιάδη Ιωάννη παραμένει εκείνη του Βελιγραδίου, τρία χρόνια μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης, στις 22 Ιουλίου 1456, όταν καταφέρνει να σταματήσει για 70 χρόνια την τουρκική διείσδυση προς την κεντρική Ευρώπη. Μεταξύ 4 και 21 Ιουλίου το φρούριο πολιορκείται. Οι Τούρκοι επιχειρούν τον αποκλεισμό του φρουρίου και από τη μεριά του Δούναβη, αλλά στις 14 Ιουλίου ο στόλος τους γνωρίζει την ήττα από τον Ουνιάδη Ιωάννη, γεγονός που επιτρέπει στον τελευταίο να δεχτεί ενισχύσεις. Στις 21-22 Ιουλίου ο σουλτάνος ξεκινά γενική επίθεση η οποία αποτρέπεται, ενώ στην αντεπίθεση, ο Ουνιάδης Ιωάννης κάνει τους Τούρκους να τραπούν σε φυγή. Κατά τη διάρκεια της πολιορκίας, οι Τούρκοι χάνουν 24.000 ανθρώπους και περίπου άλλους τόσους κατά τη διάρκεια της υποχώρησης. 4.000 στρατιώτες πέφτουν αιχμάλωτοι. Οι Χριστιανοί χάνουν 3.000-4.000 στρατιώτες (Mureşanu). Για τη νίκη εναντίον του Μωάμεθ Β΄, ο Πάπας και Κάλλιστος Γ΄ ονομάζει τον Ιωάννη: «μοναδικό και ισχυρότατο αγωνιστή του Χριστού». Η φήμη του διευρύνεται πανευρωπαϊκά, ενώ η νίκη του 1456 συμβάλλει στην ανόρθωση του πεσμένου ηθικού της Ευρώπης, μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης. Δυστυχώς, στις 11 Αυγούστου 1456, στο αποκορύφωμα της δόξας του, ο Ουνιάδης πεθαίνει, λόγω πανώλης, στο στρατόπεδο του Zemun. Στην πόλη Alba Iulia, πάνω στην επιτύμβια στήλη του τάφου του είναι χαραγμένα τα λόγια: «Εσβησε το φως του κόσμου».

Οι προσπάθειες του Ουνιάδη Ιωάννη συνεχίζονται από τον Vlad Țepeş (Βλαντ τον Παλουκωτή), πρίγκιπα της Ουγγροβλαχίας (1448, 1456-1462 και 1476). Αιχμάλωτος των Τούρκων στα νιάτα του, περιπλανώμενος στη Μολδαβία και έπειτα στην Τρανσυλβανία, δίπλα στον Ουνιάδη Ιωάννη, με περιπετειώδη βίο, ο Βλαντ ο Παλουκωτής κατακτά το θρόνο αποφασισμένος να βάλει τάξη στη χώρα και να την προετοιμάσει για την αντιπαράθεση με τους Οθωμανούς. Παίρνει μέτρα ακραίας αυστηρότητας εναντίον όλων εκείνων που παραβιάζουν το νόμο. Η αγαπημένη του τιμωρία είναι το παλούκωμα (από εκεί και το παρατσούκλι του «Παλουκωτή»). «Μόλις έφτασε στο θρόνο - αναφέρει ο βυζαντινός ιστορικός Λαόνικος Χαλκοκονδύλης - πρώτα οργάνωσε την προσωπική του φρουρά την οποία δεν αποχωριζόταν ποτέ· έπειτα, καλώντας έναν-έναν τους βογιάρους του, εκείνους τους οποίους

υποψιαζόταν ότι μπορούσαν να πάρουν μέρος στην προδοσία για την αλλαγή του ηγεμόνα, τους σακάτευε και τους παλούκωνε, μαζί με ολόκληρη την οικογένειά τους, τους ίδιους, τα παιδιά, τις γυναίκες και τους υπηρέτες τους... Προκειμένου να εδραιώσει το θρόνο του, σε σύντομο χρονικό διάστημα σκότωσε (τουλάχιστον έτσι φαίνεται) περίπου 20.000 άντρες, γυναίκες και παιδιά (λογ.), διότι πλαισιωμένος από μεγάλο αριθμό εκλεκτών και πιστών στρατιωτών, χάριζε σ' αυτούς τα χρήματα, την περιουσία και την κοινωνική θέση εκείνων που εκτελούσε, έτσι ώστε σύντομα έφτασε να επιφέρει ριζική αλλαγή αυτός ο άνθρωπος, αλλάζοντας τελείως τη δομή της Δακίας». Από τον Χαλκοκονδύλη μαθαίνουμε ακόμη ότι η αυστηρότητα της ηγεμονικής τιμωρίας άγγιζε όλους, ανεξαρτήτως της κοινωνικής τους κατάστασης, «βογιάρους ή ιερείς ή μοναχούς ή απλούς ανθρώπους». Ακόμη και τους εμπόρους και τα άτομα εκείνα που είχαν διακόψει τους δεσμούς τους με τα χωριά στα οποία ανήκαν και περιπλανιόνταν. Όπως συνέβαινε παντού στην Ευρώπη εκείνης της εποχής, και ο Βλαντ προσπαθεί να καταπολεμήσει τη ζητιανιά. Μόνον που αυτός τιμωρεί πολύ πιο αυστηρά εκείνους που την ασκούν, καταφέροντας να επιβάλει την τάξη σε όλη τη χώρα. Προκειμένου να ενθαρρύνει τους ντόπιους εμπόρους, απαιτεί από την Τρανσυλβανία να παραχωρήσει σε αυτούς παρόμοια δικαιώματα με εκείνα που είχαν παραχωρηθεί στους Σάξονες εμπόρους του Sibiu και του Braşov στη Βλαχία. Συμπεριφέρεται αυστηρά απέναντι στους Σάξονες έμπορους οι οποίοι, κατά την εισαγωγή ή την εξαγωγή των εμπορευμάτων τους προς και από την Ουγγροβλαχία, δε σέβονταν τους επιβεβλημένους κανόνες του ηγεμόνα στα τελωνεία. Στα σύνορα οργανώνονται εμποροπανηγύρεις, όπου οι Σάξονες μπορούσαν να εκθέσουν τα εμπορεύματά τους και δεν τους επιτρεπόταν πλέον η ελεύθερη διέλευση στη χώρα. Οι πηγές μιλούν για το παλούκωμα 41 Σαξόνων εμπόρων και το κάψιμο στην πυρά άλλων 300 διότι δε σεβάστηκαν τις εντολές του Παλουκωτή. Το 1457 και 1460 οι έμποροι εκδικούνται, υποστηρίζοντας οικονομικά δύο μνηστήρες του θρόνου της Ουγγροβλαχίας, τον Vlad Călugăru και τον Dan Γ'. Η πράξη έχει ως απάντηση την επιδρομή του Βλαντ του Παλουκωτή στα εδάφη της νότιας Τρανσυλβανίας, με σκοπό την τιμωρία των τελευταίων. Ο Dan Γ' υποχρεώνεται να σκάψει μόνος το λάκκο του. Επίσης, και στη χώρα της Bârsa πολλοί παλουκώνονται. Το 1460 ο Βλαντ ο Παλουκωτής καταλήγει σε συμφωνία με τους Σάξονες εμπόρους, αποσπώντας τους την υπόσχεση ενδεχόμενης στρατιωτικής βοήθειας 4.000 ανθρώπων σε περίπτωση τουρκικής επίθεσης. Ως αντάλλαγμα, ο Παλουκωτής υποχρεούται να σταματήσει την τουρκική προέλαση προς την Τρανσυλβανία. Τελικά, οι έμποροι δε θα τηρήσουν τη συμφωνία. Αυτοί ενθαρρύνονται και από τη συμπεριφορά του Ούγγρου βασιλιά Ματθία Κορβίνου, ο οποίος, προκειμένου να ετοιμάσει αντιοθωμανική

σταυροφορία, είχε λάβει σημαντική οικονομική υποστήριξη από τον Πάπα Πίο Β΄. Παραιτήθηκε όμως από τη διοργάνωση της σταυροφορίας και αναζητούσε στο πρόσωπο του Βλαντ του Παλουκωτή τον υπεύθυνο για την αποτυχία, κατηγορώντας τον για προδοσία. Το 1462 οι Σάξονες έμποροι πλαστογραφούν τρεις επιστολές από τις οποίες προέκυπτε συμφωνία του Ρουμάνου πρίγκιπα με τους Τούρκους κατά του Μαθθία Κορβίνου, του βασιλιά της Ουγγαρίας. Για 12 χρόνια, μεταξύ 1462 και 1474, και κατόπιν διαταγής του Μαθθία Κορβίνου, οι επιστολές θα στείλουν τον Παλουκωτή στις φυλακές της Τρανσυλβανίας και της Ουγγαρίας. Οι Σάξονες συνέταξαν μια άκρως μεροληπτική ιστορία για τον Βλαντ τον Παλουκωτή, όπου τον κατηγορούσαν για ό,τι χειρότερο μπορούσε να εφεύρει η φαντασία του μεσαιωνικού ανθρώπου, για το διάβολο και τα κατορθώματά του. Η ιστορία διαδόθηκε σε όλη την Ευρώπη (κατόπιν προτροπής και του Μαθθία Κορβίνου, ο οποίος ήθελε να δικαιολογήσει έτσι το γεγονός ότι δεν υποστήριξε τον Παλουκωτή κατά των Τούρκων). Έτσι, ο Βλαντ ο Παλουκωτής έφτασε να ονομάζεται «Δράκουλας». Ταυτόχρονα με την εμφάνιση του μυθιστορήματος του Bram Stoker (1897), το οποίο γυρίστηκε περισσότερες από μία φορές στον κινηματογράφο, η ιστορία του «κόμη Δράκουλα» παραλαμβάνεται από αναζητητές σκληρών εμπειριών και διανύει με απίστευτη ταχύτητα την απόσταση μεταξύ του πραγματικού και του φανταστικού. Ο Βλαντ ο Παλουκωτής, το πραγματικό ιστορικό πρόσωπο, εξαφανίστηκε τελείως. Έμεινε μόνον ο Δράκουλας. Ακόμη και η χώρα του, η Ουγγροβλαχία, καθώς και, μέσω επέκτασης, η Ρουμανία, κατέληξε να ονομαστεί χώρα του Δράκουλα. Το παράδειγμα, του πώς μπορεί να δημιουργηθεί μια εικόνα, είναι ενδεικτικό: προβαλλόμενη με το απαραίτητο ταλέντο και τα κατάλληλα μέσα, φτάνει να υποκαταστήσει την πραγματικότητα. Και σε άλλα μέρη της Ευρώπης υπήρξαν δραστήριοι πρίγκιπες ή τύραννοι (βλέπε Cesare Borgia, π.χ.), αλλά δεν είχαν την «ιστορική ευκαιρία» του Παλουκωτή.

Επανερχόμενοι στον Παλουκωτή, στο πραγματικό πρόσωπο, να αναφέρουμε ότι διαφεύγει τουρκικής απόπειρας αιχμαλωσίας και, το χειμώνα του 1461-1461 επιτίθεται κατά των τουρκικών φρουριών νότια του Δούναβη. «Κατάστιχο» των θυμάτων των επιθέσεών του, το οποίο συνοδεύει επιστολή με παραλήπτη τον Μαθθία Κορβίνο καταγράφει, κατά τη διάρκεια αυτών των επιδρομών στις τοποθεσίες: Oblucița, Novoselo, Dârstor, Turtucaia, Marotin, Rusciuk, Svistov, Samoviț, Ghigden, Rahova και Νικόπολη, 23.884 δολοφονημένους Τούρκους και Βουλγάρους. Το 1462 αρνείται πια να καταβάλει φόρο υποτέλειας στους Τούρκους. Ο σουλτάνος Μωάμεθ Β΄, μαζί με ισχυρό στρατό, φτάνει στην Ούγγροβλαχία. Οι πηγές αναφέρουν 100.000-120.000 πολεμιστές και 175 πολεμικά πλοία. Ο Παλουκωτής, ο οποίος δε διέθετε αρκετό στρατό (περίπου 30.000 στρατιώτες μόνον) προτιμά, αντί για ανοιχτή μάχη, τον

κλεφτοπόλεμο, στον οποίον επιδεικνύει επιδεξιότητα (ειδικά στις νυχτερινές επιδρομές). Ο ραγουσάνης Michael Bocignoli αναφέρει ότι, όταν ο Μωάμεθ Β΄ διέσχισε το Δούναβη, ο Βλαντ ο Παλουκωτής δεν τον αντιμετώπισε, «διότι είχε μεταφέρει από τα χωράφια, στα βάθη των δασών που περιβάλλονταν από βάλτους, όχι μόνο τους ανθρώπους και τα ζώα, αλλά ακόμα και τα απαραίτητα για την επιβίωση, έτσι ώστε η στρατιά των Τούρκων αναγκάστηκε να προμηθευτεί από αλλού τα απαραίτητα εφόδια». Άρα, τακτική «της καμένης γης», η οποία, εκτός από αμφίβολη στρατηγική αποτελεσματικότητα, άφηγε μέρος του ρουμανικού πληθυσμού χωρίς πηγές επιβίωσης. Ταυτόχρονα, ο Παλουκωτής επιτίθεται συνεχώς με τα στρατεύματά του «πολύ συχνά τη νύχτα ή κατά τη διάρκεια της ημέρας, τις περισσότερες φορές εμφανίζεται από τα δάση, από παρακάμψεις και γνωστά σοκάκια και αφανίζει απρόσμενα πολλούς Τούρκους που είτε αναζητούσαν τροφή, είτε βρίσκονταν μακριά από το κύριο σώμα του στρατού τους: κάποιες φορές επιτίθεται κατά του κύριου στρατεύματος, όταν οι Τούρκοι δεν το περίμεναν... ». Με αυτήν τη στρατηγική και με το κάψιμο της γης πριν από την τουρκική διέλευση, ο Παλουκωτής σταματά τους Οθωμανούς, οι οποίοι προχωρούν με μεγάλη καθυστέρηση. Η ιστορία κατέγραψε ειδικά την επίθεση της 16^{ης}/17^{ης} Ιουνίου 1462, όταν, σύμφωνα με ορισμένες πηγές (G. Mercati), δολοφονήθηκαν περίπου 50.000 Τούρκοι (ασφαλώς, ο αριθμός αποτελεί υπερβολή), ενώ ο Μωάμεθ Β΄ αποφάσιζε τον τερματισμό των μαχών και την απόσυρση του στρατεύματος (την 11^η Ιουνίου ο σουλτάνος βρισκόταν ήδη στην Αδριανούπολη). Άφησε όμως στα σύνορα της Βλαχίας τον αδελφό του Βλαντ του Παλουκωτή, τον Radu cel Frumos (Ράντου τον Όμορφο), με στρατεύματα, έτσι ώστε αυτός να προσπαθήσει να πείσει τους βογιάρους της Μουντένιας να προδώσουν τον Βλαντ και να χρίσουν ηγεμόνα τον ίδιο. Και μια που ο κίνδυνος της μετατροπής της χώρας σε τουρκική επαρχία είχε περάσει, μέρος των βογιάρων προδίδουν τον Παλουκωτή. Προτιμούν τον αδελφό του, τον Radu cel Frumos. Ο Παλουκωτής υποχωρεί στην Τρανσυλβανία, όπου τον περιμένει νέα προδοσία και... η φυλακή. Το 1476 με τη βοήθεια του Μέγα Στέφανου και του βασιλιά της Ουγγαρίας επιστρέφει στο θρόνο, κατόπιν επιθυμίας των τελευταίων να τοποθετήσουν στην Ουγγροβλαχία έναν πιστό ηγεμόνα στη μάχη κατά των Οθωμανών, αλλά πεθαίνει υπό αδιευκρίνιστες, έως σήμερα, συνθήκες. Σαν να φαίνεται ότι και η πραγματική ζωή ήθελε να υποστηρίξει το μύθο. Ορισμένοι ιστορικοί (Florin Constantiniu) συγκρίνουν τον Παλουκωτή με τον Λουδοβίκο ΙΗ΄ της Γαλλίας (1461-1483), το σύγχρονό του: «Και ο ένας, και ο άλλος είχαν να αντιμετωπίσουν - φυσικά, σε διαφορετικές συνθήκες - τη φεουδαρχική αναρχία: και ο ένας, και ο άλλος ανέτρεξαν - προκειμένου να πετύχουν τους στόχους τους - σε μέσα τα οποία έπληξαν την ευαισθησία και τη φαντασία των συγχρόνων τους: ο Λουδοβίκος ΙΗ΄

μετατράπηκε σε «αράχνη» που υφαίνει τον ιστό της προκειμένου να αιχμαλωτίσει τα θύματά του, ενώ ο αιμοσταγής Βλαντ σε Παλουκωτή».

• **Ο Μέγας Στέφανος (1457-1504).** Εξ αιτίας της γεωγραφικής της θέσης, η **Μολδαβία** αντιμετωπίζει αργότερα την τουρκική απειλή (η πρώτη επίθεση των Οθωμανών εναντίον της χρονολογείται από το 1420). Αλλά, αμέσως μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453), οι Οθωμανοί εμφανίζονται στις εκβολές του Δούναβη και, με την υποστήριξη των Τατάρων, κυριεύουν την ακτή της Μαύρης Θάλασσας. Ο σουλτάνος Μωάμεθ Β΄ απαιτεί από τη Μολδαβία την αναγνώριση της επικυριαρχίας του και την καταβολή φόρου υποτελείας. Ο ηγεμόνας Petru Aron (1451-1452, 1454-1455, 1455-1457) υποτάσσεται και ταυτόχρονα ανοίγει και το κάστρο της Cetatea Albă - το λιμάνι της Μολδαβίας στη Μαύρη Θάλασσα - στους Τούρκους εμπόρους. Όμως ο Στέφανος, ο οποίος κατακτά το θρόνο μετά από μακρά περίοδο διαμαχών για την ηγεμονία ανάμεσα σε διάφορους μνηστήρες (1432-1456), κατά τη διάρκεια των οποίων τα βασίλεια της Πολωνίας και της Ουγγαρίας είχαν επέμβει βαθιά στις εσωτερικές υποθέσεις της Μολδαβίας, υποστηρίζοντας τότε τον έναν, τότε τον άλλον πρίγκιπα, αντιτάσσεται στη βεβιασμένη υποταγή στους Τούρκους. Πρώτα από όλα, υποτάσσοντας τους δυσαρεστημένους και μαζεύοντας γύρω του πιστούς αξιωματούχους από τις τάξεις των μικρών και των μεσαίων βογιάρων, ο Στέφανος ενισχύει την εξουσία του ηγεμόνα (κατά τη διάρκεια της ηγεμονίας του μπορούμε να μιλήσουμε για ανανέωση της τάξης των βογιάρων με διοικητικές αρμοδιότητες στο κράτος). Κάνοντας εναλλακτικά χρήση της αυστηρότητας και της γενναιοδωρίας του, δε διστάζει να αφήσει να πέσουν κεφάλια βογιάρων. Από αυτήν την άποψη, αποτελεί μέγα γνώστη των ανθρώπων και της πολιτικής οξύνοιας. Εξ αρχής, προκειμένου να πετύχει τους σκοπούς του, αναφορικά με την εξουδετέρωση των αντιπάλων (όπως του Petru Aron, ο οποίος δολοφονήθηκε το 1469), ή όταν κατακτά το κάστρο της Chilia το 1465, ξέρει να εκμεταλλευτεί την πολωνοουγγρική αντιπαλότητα. Εναντίον των δύο κρατών χρησιμοποιεί ακόμα και τα όπλα, όταν αυτά προχωρούν σε στρατιωτικές ενέργειες κατά της Μολδαβίας. Αυτό συμβαίνει το Δεκέμβριο του 1467 στην Βαία, εκεί όπου είχε φτάσει ο Μαθίας Κορβίνος κατά την εισβολή του στη Μολδαβία, με πρόθεση να ανατρέψει τον Στέφανο και να τον αντικαταστήσει με τον Petru Aron. Ο Πολωνός χρονογράφος Dlugosz διηγείται: «Αφού ο πρίγκιπας Μαθίας έφτασε στην πόλη του Βαία και την οχύρωσε με χαντάκια και με κέρα (διότι φοβόταν την επιδρομή των Μολδαβών), ο βοεβόδας Στέφανος, ο οποίος είχε στρατοπεδεύσει ανάμεσα στους ποταμούς Moldona και Șomuz, σκεπτόμενος ότι έφτασε η στιγμή κατά την οποία με λίγους μπορεί να χτυπήσει τους πολλούς, άφησε τα άλογα και τα πολεμοφόδια

στο στρατόπεδο, ήρθε στην Baia πεζός και, παραδίδοντας την πόλη στην πυρά από μερικές πλευρές, τη νύχτα της 15^{ης} Δεκεμβρίου έπεσε πάνω στους Ούγγρους, κρατώντας τη μάχη ανακατεμένη έως την αυγή, και πολλοί από τους τελευταίους σκοτώθηκαν..., τον πρίγκιπα Μαθθία τον έβγαλαν από τον τόπο της μάχης, πληγωμένο σε τρία σημεία, αλλά όχι θανάσιμα, προκειμένου να μην πέσει στα χέρια των Ρουμάνων... Ο πρίγκιπας της Ουγγαρίας γλύτωσε και δεν αιχμαλωτίστηκε ή δε σφάχτηκε μόνον εξ αιτίας της καλής πράξης ενός Ρουμάνου, ενώ ο Στέφανος βοεβόδας, αφ'ότου αντιλήφθηκε την προδοσία του τελευταίου, τον τιμώρησε με θάνατο». Η νίκη του Στεφάνου στη Baia δεν ήταν ολοκληρωτική (μετά τη νίκη, ο Στέφανος κόβει τα κεφάλια 60 βογιάρων, οι οποίοι δεν είχαν υπακούσει στις εντολές του ηγεμόνα κατά τη διάρκεια της μάχης). Έπειτα, έρχεται σε επαφή με τη Βενετία και με τον Uzun Hassan (χάνο του κράτους του Ak-Koionlu), που είναι κύριοι αντίπαλοι της Οθωμανικής Πύλης εκείνη τη στιγμή και συνάπτει συμμαχία μαζί τους.

Η επέμβαση του Στεφάνου στον πόλεμο ξεκινά με την προσπάθεια να αποσπάσει την Ουγγροβλαχία από τον έλεγχο της Πύλης και να την επανεντάξει στο αντιοθωμανικό μέτωπο. Μετά το 1469 βρίσκεται σε αντιπαράθεση με τον Radu cel Frumos, έως το 1473, όταν εκδιώκει τον Radu από το θρόνο, ενθρονίζοντας τον Basarab Laiotă. Με την υποστήριξη των Τούρκων, ο Radu επιστρέφει. Όμως και ο Στέφανος επανέρχεται τον επόμενο χρόνο και, ερχόμενος ουσιαστικά αντιμέτωπος με τους Τούρκους, εκτοπίζει εκ νέου τον Radu και τιμωρεί τους βογιάρους οι οποίοι του εναντιώθηκαν. Το χειμώνα του 1474-1475 μεγάλο τμήμα οθωμανικού στρατού, περίπου 120.000 ανθρώπων (σύμφωνα με μολδαβικές πηγές), με επι κεφαλής τον ευνοούμενο του σουλτάνου Μωάμεθ Β΄, τον Σουλεϊμάν Πασά, διεισδύει στη Μολδαβία προκειμένου να αποκαταστήσει την κυριαρχία της Πύλης στο Δούναβη. Υιοθετώντας την τακτική της καμένης γης, ο Στέφανος περιμένει κοντά στο Vaslui, γεγονός που υποχρεώνει τους Τούρκους, σε αναζήτηση τροφής για το στρατό και τα ζώα. Θα προχωρήσουν ακριβώς προς την προκαθορισμένη από τον Στέφανο τοποθεσία, στη συμβολή των ποταμών Rahona και Bârlad, εκεί όπου δεν ήταν δυνατή παρά μόνον περιορισμένη ανέλιξη των δυνάμεων. Συρόμενα στην κοιλάδα του Bârlad, τα τουρκικά στρατεύματα αιφνιδιάζονται από το ιππικό και το πεζικό του Στεφάνου, σφυροκοπούνται από τα κανόνια των Μολδαβών και πολλοί Τούρκοι, αποπροσανατολισμένοι και βουλιαγμένοι σε βάλτους, υποχωρούν. Εξ ίσου φοβερή ήταν η καταδίωξη των επιζώντων, με τη μάχη να καταλήγει σε μεγάλη νίκη των Ρουμάνων, τη σημαντικότερη στην ιστορία των μαχών ανάμεσα στους Ρουμάνους και τους Τούρκους. Ο ίδιος ο πάπας μνημονεύει τον Στέφανο ως «αγωνιστή του Χριστού», ενώ η Βενετία στέλνει πρεσβευτή στην Suceava. Υπό την επίδραση αυτής της νίκης, ο

χρονογράφος Dlugosz γράφει: «Ω, θαυμάσιος άντρας, καθόλου κατώτερος των ηρώων αρχηγών που εμείς θαυμάζουμε, και που στους καιρούς μας, σημείωσε από τους πρώτους πρίγκιπες του κόσμου λαμπρή νίκη κατά των Τούρκων· κατά τη γνώμη μου, είναι ο πιο άξιος για να ονομαστεί επι κεφαλής συμμαχίας της χριστιανικής Ευρώπης εναντίον των Τούρκων».

Η νίκη του Στεφάνου υποχρεώνει το σουλτάνο Μωάμεθ Β΄ να μετατοπίσει το κέντρο βάρους της οθωμανικής στρατιωτικής εκστρατείας στον Κάτω Δούναβη και στα βόρεια του Πόντου. Τον Ιούλιο του 1475 ο οθωμανικός στόλος κατακτά την Κάφφα και θέτει το κράτος των Τατάρων της Κριμαίας υπό άμεση υποταγή στην Πύλη, μετατρέποντάς το, για διάστημα τριών αιώνων, στο πιο αποτελεσματικό εργαλείο στρατιωτικής επέμβασης στην Ανατολική Ευρώπη. Στρατηγικά, η γεωγραφική θέση της Μολδαβίας επιδεινώνεται, με τους Τατάρους να αποτελούν επίφοβη πολεμική δύναμη η οποία θα θέτει συνέχεια σε κίνδυνο τα ανατολικά σύνορά της (και της Βλαχίας). Το καλοκαίρι του 1476 εκείνοι που επιτίθενται πρώτοι κατά του Στεφάνου είναι οι Τάταροι, υποχρεώνοντάς τον να σπάσει στα δύο το στρατό του προκειμένου να αντισταθεί ταυτόχρονα και σε αυτούς και στην οθωμανική επίθεση. Ο ίδιος ο Μωάμεθ Β΄ διεισδύει στη Μολδαβία και νικά τον Στέφανο στο Războieni (26 Ιουλίου). Οι Τούρκοι δεν μπορούν όμως να υποτάξουν τη Μολδαβία. Τα κάστρα της αντέχουν στην πολιορκία των Οθωμανών, ενώ ο φόβος για επέμβαση των Ούγγρων υποχρεώνει τον Μωάμεθ Β΄ να υποχωρήσει (τον Ιούλιο του 1475 ο Στέφανος είχε δώσει όρκο υποτελείας στον Μαθθία Κορβίνο, ο οποίος του είχε υποσχεθεί τη βοήθειά του). Ο Στέφανος ακολουθεί από κοντινή απόσταση τον οθωμανικό στρατό και, με τη σειρά του, διεισδύει στην Ουγγροβλαχία και την επαναφέρει στο αντιοθωμανικό στρατόπεδο. Έπειτα, προσπαθώντας να αναζωογονήσει την αντιοθωμανική συμμαχία, στέλνει αγγελιοφόρους στη Βενετία και στη Ρώμη. Το 1479 όμως, η Βενετία συνάπτει ειρήνη με τους Τούρκους. Ένα χρόνο αργότερα και ο Στέφανος συνάπτει με τη σειρά του ειρήνη μαζί τους, επειδή δεν μπορούσε πια να συνεχίσει τον πόλεμο χωρίς υποστήριξη από το εξωτερικό. Η Ουγγροβλαχία βρισκόταν υπό τις πιέσεις των Τούρκων, οι οποίοι είχαν καταλάβει τα κάστρα του Δούναβη και οποτεδήποτε μπορούσαν να επέμβουν (όσες φορές ο Στέφανος τοποθέτησε στο θρόνο ένα σύμμαχο του ηγεμόνα, τόσες φορές αυτός ανατράπηκε ή υποτάχτηκε στους Τούρκους). Η Πολωνία έκλεινε όλο και περισσότερο προς τη συμφωνία με τους Τούρκους, ενώ η Ουγγαρία ενδιαφερόταν για την Κεντρική Ευρώπη. Επιπλέον, εξαφανίζεται και το κράτος του χάνου, του Uzun Hassan.

Το 1484 νέα επιδρομή των Τούρκων κατά της Μολδαβίας ολοκληρώνεται με κατάληψη των κάστρων της Chilia και της Cetatea Albă, στη Μαύρη Θάλασσα, των δύο κύριων προμαχόνων αντίστασης της Μολδαβίας και «κλειδιά» των εμπορικών διαδρομών από τη Μαύρη Θάλασσα προς την Ουγγαρία και την Πολωνία. Από εδώ και πέρα, η Μαύρη Θάλασσα μετατρέπεται σε «τουρκική λίμνη», ενώ η Μολδαβία βρίσκεται άμεσα εκτεθειμένη απέναντι στις οθωμανικές επιθέσεις. Από το 1487 και εν αναμονή ευνοϊκότερων εποχών για την επανάληψη των εχθροπραξιών, η Μολδαβία ξεκινά και πάλι την καταβολή φόρου υποτελείας στην Οθωμανική Πύλη. Εν τω μεταξύ, με την προσάρτηση από τους Πολωνούς της περιοχής Rokuttya και κατόπιν νίκης εναντίον του Ιωάννη Αλβέρτου, βασιλιά της Πολωνίας, στην τοποθεσία Codrii Cosminului, στις 26 Οκτωβρίου 1897 ο Στέφανος ενισχύει το κράτος του. Μετά από καταστροφική ήττα, η Πολωνία υποχρεώνεται να συνάψει ειρήνη με τη Μολδαβία. Στις 2 Ιουλίου 1504 ο Στέφανος πεθαίνει και ενταφιάζεται στο μοναστήρι Putna.

Ποτέ άλλοτε, απ' ό,τι στην εποχή του Στεφάνου, η Μολδαβία δεν αποτέλεσε μεγαλύτερη πολιτική πραγματικότητα στην Ανατολική Ευρώπη. Κανένας άλλος Ρουμάνος ηγεμόνας δεν άγγιξε το αποκορύφωμα της δόξας την οποία άγγιξε ο ίδιος. Την εποχή του, η Μολδαβία δε γνώρισε μόνο στρατιωτική δόξα, αλλά οικονομική, θεσμική ανάπτυξη και πολιτιστική άνθιση. Χτίστηκαν πολυάριθμοι ναοί, αναπτύχθηκαν και χτίστηκαν πόλεις, με εντολή του ηγεμόνα γράφτηκε το *Letopisețul de când s-a început, cu voia lui Dumnezeu, țara Moldovei* (Χρονικό από τότε που υπάρχει, με τη θέληση του Θεού, η χώρα της Μολδαβίας), το οποίο διασώθηκε σε μεταγενέστερη έκδοση. Οι πλούσιες προφορικές παραδόσεις που καταγράφονται από τον Ion Neculce στο έργο του αποδίδουν και αυτές, στους αιώνες, τις διαστάσεις ενός ιστορικού προσώπου εντυπωσιακής δύναμης.

Το 1538 η μεταγενέστερη απόπειρα του **Petru Rareș** (1527-1538, 1541-1546), του γιου του Στεφάνου του Μέγα, να επανακτήσει την ανεξαρτησία της η Μολδαβία, έχει ως αποτέλεσμα την εισβολή του σουλτάνου Σουλεϊμάν Α΄ του Μεγαλοπρεπή και την εγκαθίδρυση της οθωμανικής κυριαρχίας. Τότε, το κάστρο της Tighina, ονομαζόμενο εν τω μεταξύ Bender, μετατρέπεται σε πασαλίκι. Το ίδιο συμβαίνει και με τη Βραΐλα (1542) και το Βανάτο (1552).

• **Από το φόρο υποτελείας στην κυριαρχία.** Η τουρκική κατοχή δεν εκδηλώνεται βόρεια του Δούναβη όπως εκδηλώνεται στα νότια του ποταμού, δηλαδή μέσω απ'ευθείας διαχείρισης της επαρχίας (*Dar al-islam*). Από οθωμανική άποψη, οι Ρουμανικές Χώρες βρίσκονται στη λεγόμενη ζώνη του «Οίκου της ειρήνης», «της ανακωχής» (*Dar al-ahd*,

Dar al-sulh). Με άλλα λόγια, είναι αυτόνομα κράτη, πληρώνουν φόρο υποτελείας, αποδεχόμενα το καθεστώς: η Βλαχία μετά το 1420 (και πιο έντονα μετά το 1462), η Μολδαβία από το 1456 (και εντονότερα μετά το 1484), ενώ η Τρανσυλβανία μετά το 1541. Αυτονομία που επιβεβαιώνεται γραπτώς από την Οθωμανική Πύλη μέσω των λεγόμενων εγγράφων *ahdname* (συνθηκολογήσεις). Το καθεστώς εξασφάλισε την διατήρηση των πολιτικών, των διοικητικών και των στρατιωτικών δομών της ρουμανικής κοινωνίας. Επίσης, στις ρουμανικές χώρες διατηρήθηκε η άρχουσα τάξη. Μετά από έγκριση της Πύλης, αυτή εξέλεγε τον ηγεμόνα (ασφαλώς, υποστήριζε τον υποψήφιο ο οποίος τη συνέφερε). Όταν η οθωμανική κυριαρχία εδραιώνεται, οι ηγεμόνες αρχίζουν να διορίζονται απευθείας από την Πύλη ανάλογα με τα χρήματα που πλήρωναν στην Κωνσταντινούπολη, ενώ μετά το 1711 στη Μολδαβία και από το 1716 στη Βλαχία αυτοί διορίζονται μόνον από την Πύλη και όχι ανάμεσα από τους βογιάρους των δύο χωρών, αλλά από Έλληνες της συνοικίας του Φαναρίου της Κωνσταντινούπολης. Το αυτόνομο καθεστώς έχει ως συνέπεια την ανυπαρξία, στο έδαφος των Ρουμανικών Χωρών, των οθωμανικών στρατιωτικών εγκαταστάσεων, των εκπροσώπων της οθωμανικής αυτοδιοίκησης (*καδί*), των οθωμανικών νόμων (*kanum*) και των τζαμιών (κανένα τζαμί δεν ανεγέρθηκε στην επικράτεια αυτών των χωρών το διάστημα αυτό). Από το έδαφος αυτό δεν εισπράχτηκε «φόρος αίματος», δηλαδή παιδιά για το σώμα των Γενίτσαρων ή για την οθωμανική διοίκηση, ενώ ανάμεσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και τις Ρουμανικές Χώρες υπήρχε σύνορο με ειδική σηματοδότηση (*nisan*). Από τα σημερινά εδάφη της Ρουμανίας και της Δημοκρατίας της Μολδαβίας, οι Τούρκοι δεν είχαν υπό την άμεση διαχείρισή τους παρά μόνον τη Δοβρουτσά και τα κάστρα του Δούναβη και της Μαύρης Θάλασσας: Turnu, Giurgiu (1419-1420), Βραΐλα (1438-1540), Chilia και Cetatea Albă (1484), τα ανατολικά κάστρα του ποταμού Δνεΐστερου, την Tighina (1538), το Hotin (1711-1713) και, μετά την κατάκτηση της Ουγγαρίας, την περιοχή του Βανάτου της Τιμισόαρα (1552) και, τμηματικά, της Crişana (Oradea, 1660).

Καθόλου λιγότερο αληθές ότι, εξ αιτίας αυτού του συστήματος, οι Τούρκοι είχαν υπό τον έλεγχό τους όλο το, κατά το Μεσαίωνα, ρουμανικό έδαφος. Τα ρουμανικά κράτη διατηρούσαν την αυτονομία τους υπό την επικυριαρχία της Πύλης, η οποία αναγνώριζε τα σύνορά τους και ανέλαβε την υπεράσπισή τους. Γιατί όμως δεν μετέτρεψαν οι Οθωμανοί τις Ρουμανικές Χώρες σε πασαλίκια; Επειδή, όπως αναφέρει ο P. P. Panaitescu, «τα Ρουμανικά Πριγκιπάτα δε βρίσκονταν στον κύριο άξονα της τουρκικής κατάκτησης, αλλά καταλάμβαναν πλάγια θέση συγκριτικά με αυτήν τη γραμμή», δηλαδή σε σχέση με τον άξονα Κωνσταντινούπολη-Βούδα-Βιέννη. Και ο Panaitescu έχει δίκιο, διότι η «αυτοκρατορική πορεία» προς την Ευρώπη δεν περνούσε πάνω από τα

Καρπάθια, αλλά τα παρέκαμπε. Ένας άλλος Ρουμάνος ιστορικός, ο Mihai Maxim, επικρίνει τους ισχυρισμούς του Panaitescu, αναφερόμενος στην ύπαρξη τουλάχιστον επτά εκστρατειών των σουλτάνων (υπό την άμεση καθοδήγηση των σουλτάνων προσωπικά), τριών κατά της Μολδαβίας, τριών κατά της Βλαχίας και μίας εναντίον της Τρανσυλβανίας, καθώς και άλλων μεγάλων εκστρατειών του μεγάλου Βεζίρη ή του αγά της Ρωμυλίας που είχαν ως άμεσο στόχο τις Ρουμανικές Χώρες ή την Πολωνία. Το γεγονός αποδεικνύει τη σημασία, για την κεντρική Ευρώπη, των Ρουμανικών Χωρών ως περιοχών υπεράσπισης. Και ο M. Maxim υποδεικνύει και άλλα στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν: τις ευνοϊκές για τους Ρουμάνους εξωτερικές συνθήκες (με εύκολα παραδείγματα), το ενδιαφέρον των Μεγάλων Δυνάμεων της περιοχής για τη διατήρηση ενδιάμεσων κρατών ανάμεσά στα σύνορά τους. Η ίδια λογική ισχύει και για την αντίσταση των Ρουμανικών Χωρών, καθώς και για τη στρατηγική τους θέση στην τροφοδοσία της Κωνσταντινούπολης (ή για την εκτροφή του «χταποδιού του Βοσπόρου»). Δύο φορές προσπάθησαν οι Τούρκοι να αλλάξουν το καθεστώς των Ρουμανικών Χωρών: τον Απρίλιο-Ιούνιο του 1522 και το 1595. Στην πρώτη προσπάθεια, ο Μωάμεθ-μπέη, ο διοικητής του σαντζακιού της Νικόπολης, αρχίζει να εισάγει στη Βλαχία οθωμανική αυτοδιοίκηση. Αυτό αποτέλεσε όμως τοπική πρωτοβουλία ενός ηγεμόνα με το όνομα Basarab, ο οποίος είχε εξισλαμιστεί, αλλά εξ αιτίας της αποδοκιμασίας του σουλτάνου, της διοργάνωσης της εκστρατείας στην Ουγγαρία και της καταστολής ξεσηκωμού στην Αίγυπτο η προσπάθεια δεν πέτυχε. Κατόπιν ήττας του μεγάλου βεζίρη Σινάν Πασά, και η δεύτερη προσπάθεια αποτυγχάνει επίσης.

Οι υποχρεώσεις των Ρουμανικών Χωρών απέναντι στην Πύλη, οι οποίες αρχικά είχαν τη μορφή φόρου υποτελείας (χαρατσιού), σταδιακά αυξάνονται και διαποικίλλονται. Μέσω αυτών των υποχρεώσεων, η Βλαχία και η Μολδαβία εξαγόραζαν την ειρήνη και διατηρούσαν τη δική τους πολιτική δομή. Η καταβολή του φόρου υποτελείας διακόπτεται ευκαιριακά, ανάλογα με την ισορροπία των δυνάμεων στην περιοχή. Η κατάσταση αλλάζει το 1526 μετά την κατάρρευση της Ουγγαρίας και το 1538 μετά την επιδρομή του Σουλεϊμάν Β΄ στη Μολδαβία.

Το καθεστώς καταβολής φόρου υποτελείας αντικαθίσταται με οθωμανική κυριαρχία, γεγονός που σήμαινε μεγαλύτερη εξάρτηση σε σχέση με την Πύλη. Η εξαφάνιση της Ουγγαρίας αφήνει τις Ρουμανικές Χώρες χωρίς καμία υποστήριξη. Μετά το 1538, η εσωτερική αυτονομία εξακολουθεί να είναι σεβαστή, όπως επίσης και τα σύνορα. Αλλά η εξωτερική πολιτική φτάνει να υποτάσσεται στην Πύλη, ενώ σταδιακά ο στρατός θα υποχρεωθεί να συμμετάσχει στις εκστρατείες των Τούρκων. Η διάρκεια της επί θητεία ηγεμονίας μειώνεται σε 2-6 έτη. Κάποιες φορές οι ηγεμόνες περιβάλλονται από τουρκικές φρουρές. Στην

Ουγγροβλαχία, η πρωτεύουσα μεταφέρεται από το Târgoviște στο Βουκουρέστι (οριστικά μετά το 1659), ενώ στη Μολδαβία από το Suceava στο Ιάσιο (σταθερά μετά το 1606), δηλαδή και στις δύο περιπτώσεις σε ανοιχτές περιοχές, σε πεδιάδες, πιο κοντά στα τουρκικά σύνορα, ώστε κάθε κίνηση να μπορεί ευκολότερα να ελεγχθεί.

Από οικονομική άποψη, το καθεστώς κυριαρχίας φέρνει και σημαντικές υποχρεώσεις. Στη Μολδαβία, ο φόρος υποτελείας αυξάνεται από 2.000 χρυσά νομίσματα το 1456, έτος πρώτης καταβολής του, στα 65.000 το 1593, ενώ στην Ουγγροβλαχία, από τα 3.000 χρυσά νομίσματα το πρώτο μισό του 15^{ου} αιώνα, στα 155.000 το 1593. Μετά από αγώνα του Μιχαήλ του Γενναίου, τα ποσά αυτά μειώνονται, αλλά ο φόρος υποτελείας εξακολουθεί να παραμένει επιβαρυντική υποχρέωση.

Στο φόρο υποτελείας προστίθεται και το πεσκέσι, το οποίο πλήρωνε στο σουλτάνο, κατά την ενθρόνιση του, κάθε νέος ηγεμόνας, έπειτα τα δώρα προς το σουλτάνο, το μεγάλο βεζίρη και προς άλλους χαμηλόβαθμους αξιωματούχους, πασάδες από το Δούναβη (διοικητές των τουρκικών πασαλικιών). Η διαφθορά αποτελούσε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία εργαλείο της εξουσίας. Το 1541 προκειμένου να επανακτήσει το θρόνο, ο Petru Rareș πληρώνει 100.000 χρυσά νομίσματα. Προς τα τέλη του 16^{ου} αιώνα, ο Mihnea Turcitul ή ο Petru Cercel προσφέρουν σχεδόν ένα εκατομμύριο. Επίσης, μετά την ηγεμονία του Μιχαήλ του Γενναίου, το ποσό μειώνεται περίπου στο μισό, αλλά και πάλι παραμένει δυσβάστακτο.

Το 17^ο αιώνα, οι Τούρκοι εισάγουν τα διαπιστευτήρια των ηγεμόνων, με ετήσια και τριετή επανάληψη (το μικρό και το μεγάλο φερμάνι), όπου καταβάλλεται ποσό περίπου ίσο με εκείνο της ενθρόνισης. Έπειτα, κατά τη διάρκεια των πολέμων, μεσολαβούν καταβολές σε χρήματα ή σε είδος: εφοδιασμοί με βοοειδή, πρόβατα, μέλι, κερί, ξυλεία, κάρα για μεταφορές, αχθοφόρους κ.ά. Δύσκολη υποχρέωση είναι και η εγκαινίαση του δικαιώματος της προτεραιότητας της Πύλης στην προμήθεια αναγκαίων αγαθών για την τροφοδοσία του πολυπληθούς πληθυσμού της Κωνσταντινούπολης. Με το καθεστώς αυτό, τα δύο τρίτα της παραγωγής των Ρουμανικών Χωρών έπαιρναν το δρόμο για την Κωνσταντινούπολη, σε τιμή που καθοριζόταν από τους Τούρκους. Από το δεύτερο μισό του 16^{ου} αιώνα και έως ένα μεγάλο διάστημα του 17^{ου}, η υποχρέωση αυτή θα λειτουργήσει ευεργετικά όταν, κατά τη διάρκεια της ευρωπαϊκής οικονομικής κρίσης, θα προφυλάξει τις Ρουμανικές Χώρες από τις οικονομικές επιπτώσεις. Θα γίνουν αισθητές, όμως αργότερα, το 18^ο αιώνα, όταν θα επηρεάσουν τη φορολογία, η οποία είχε γίνει δυσβάστακτη. Οι δυνατότητες αντίστασης εκ μέρους των ρουμανικών χωρών περιορίζονται όλο και περισσότερο. Μπορεί να υπερτερήσουν σε κάποιες μάχες, όπως το καταφέρνει ο ηγεμόνας Ion

Vodă cel Cumplit (1572-1574) στη Μολδαβία, αλλά διαφαίνεται ξεκάθαρα για τους Ρουμάνους ότι δε θα μπορέσουν πλέον να ελευθερωθούν από τον τουρκικό ζυγό παρά μόνον κατόπιν ευνοϊκών εξωτερικών συνθηκών και με στρατιωτική βοήθεια των ευρωπαϊκών δυνάμεων.

Το 16^ο αιώνα, η νομική διάκριση μεταξύ των εθνών στην Τρανσυλβανία γίνεται όλο και πιο εμφανής. Το 1514, μετά από εξέγερση, υπό την καθοδήγηση του Gheorghe Doja (Dózsa György), με καταγωγή από τους Σεχούις, η οποία καταστάληκε επίσης, οι Ρουμάνοι καταλήγουν να ταυτιστούν με τη μάζα των δουλοπαροίκων. Όπως παρατηρούσε ο Γάλλος ιστορικός G. Castellan, «κατά το Μεσαίωνα η ιστορία εξελίσσεται στην Τρανσυλβανία σε δύο επίπεδα: ενός κράτους που ταυτίζεται με την ουγγρική αριστοκρατία και ενός άλλου, του υποδουλωμένου λαού».

Στην Τρανσυλβανία, το πολιτικό σύστημα αποκλεισμού συνεχίζεται και κάτω από την κυριαρχία των Τούρκων. Το 1526 στο Μόχατς ο ουγγρικός στρατός συντρίβεται από τον Σουλεϊμάν Α΄ το Μεγαλοπρεπή. Ο νεαρός βασιλιάς Λουδοβίκος (Lajos) Β΄ (1516-1526) σκοτώνεται στη μάχη. Το 1541 τα τουρκικά στρατεύματα εισέρχονται στη Βούδα. Το ουγγρικό κράτος διαλύεται. Το κέντρο του μετατρέπεται σε τουρκικό «πασαλίκι». Το υπόλοιπο του εδάφους διεκδικείται από τον Ιοαν Ζάρολυα (Szárolyai János) και τον Φερδινάνδο των Αψβούργων. Αμφότεροι αυτοανακηρύσσονται βασιλιάδες και μεταξύ των δύο ξεκινά μακρά περίοδος αντιπαλότητας. Ο Ιοαν Ζάρολυα (και ο γιος του ο Ιωάννης Σιγισμούνδος) έχει την υποστήριξη των Τούρκων, ο δεύτερος την υποστήριξη της Ρωμαίο-γερμανικής Αυτοκρατορίας. Το 1541 εξ αιτίας της διάλυσης του Ουγγρικού Βασιλείου, η Τρανσυλβανία αποκόπτεται από τους ανύπαρκτους, πλέον, θεσμούς του. Τον Οκτώβριο του 1541 η Δίαιτα της Τρανσυλβανίας, η οποία συνεδριάζει στο Ντέμπρετσεν (Debrecen), αναγνωρίζει την επικυριαρχία της Οθωμανικής Πύλης. Το καθεστώς της Τρανσυλβανίας, παρόμοιο με εκείνα της Ουγγροβλαχίας και της Μολδαβίας, προσφέρει στο πριγκιπάτο μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων στην εξωτερική πολιτική (ο πρίγκιπας απολάμβανε το δικαίωμα να έχει πρεσβείες, να διεξάγει πολέμους και να συνάπτει ειρήνη, όλα αυτά ασφαλώς με την έγκριση της Πύλης). Οι υποχρεώσεις του πριγκιπάτου της Τρανσυλβανίας προς τους Τούρκους ήταν λιγότερες από εκείνες των άλλων δύο Ρουμανικών Χωρών (ο φόρος υποτέλειας ανερχόταν στο ποσό των 10.000-15.000 χρυσών νομισμάτων). Για λιγότερο από δύο αιώνες, όσο η Τρανσυλβανία βρέθηκε υπό αυτό το καθεστώς, οι πρίγκιπες της κατέβαλαν προσπάθειες να ασκήσουν ισορροπημένη πολιτική ανάμεσα στους Τούρκους και τους

Αψβούργους, πολιτική που συχνά βασιζόταν σε δυναστικά συμφέροντα, προκειμένου να εδραιωθεί το καθεστώς αυτονομίας του Πριγκιπάτου.

Υπό οθωμανική επικυριαρχία, η εσωτερική οργάνωση του Πριγκιπάτου παραμένει ίδια. Το 1542 η Δίαιτα της Τρανσυλβανίας, η οποία συνεδριάζει στο Cluj, αναγνωρίζει, μεταξύ άλλων, και την αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας (η οποία γινόταν αποδεκτή και από τους Οθωμανούς). Το ορθόδοξο δόγμα, παρ'όλο που εκπροσωπούσε την πλειοψηφία, εξακολουθεί να θεωρείται μόνον «ανεχόμενο», ενώ το καθολικό, το καλβινικό, το λουθηριανό και το αντιτριαδικό δόγμα «αναγνωρίζονται».

Το 1599, μόνο με την παροδική κατάκτηση του πριγκιπάτου από τον Μιχαήλ το Γενναίο, τον ηγεμόνα της Ουγγροβλαχίας, όταν οι τρεις ρουμανικές χώρες βρίσκονται κάτω από το ίδιο σκήπτρο, το πολιτικό σύστημα των «τριών εθνών» αμφισβητείται. Επιχειρώντας την ένταξη του ορθόδοξου δόγματος ανάμεσα στα αποδεκτά δόγματα, από εξομολογητική οδό, ο Μιχαήλ ο Γενναίος δε δέχεται τον αποκλεισμό των Ρουμάνων και της ορθόδοξης πίστης τους και ιδρύει την Ορθόδοξη Μητρόπολη της Alba Iulia. Το κατόρθωμα αυτό του Μιχαήλ του Γενναίου ήταν σύντομης διάρκειας (1600) και καμία αλλαγή πλέον δεν πραγματοποιήθηκε. Στην ουσία, κατά το 16^ο-17^ο αιώνα, και υπό οθωμανική επικυριαρχία, οι Ρουμάνοι της Τρανσυλβανίας δεν είχαν καμία συμμετοχή στην πολιτική ζωή του Πριγκιπάτου. Η ιστορία «δύο επιπέδων» συνεχίστηκε.

Κάτω από οθωμανική επικυριαρχία, που εκδηλωνόταν λιγότερο ή περισσότερο έντονα στα τρία κράτη - την Ουγγροβλαχία, τη Μολδαβία και την Τρανσυλβανία - οι σχέσεις εντείνονται και διευρύνονται. Η συνεργασία μεταξύ των τριών κρατών υποστηριζόταν από κοινά οικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά συμφέροντα, καθώς και από την ενότητα της καταγωγής. Άλλωστε, με βάση την τελευταία είχε πραγματοποιηθεί το 1600 και η παροδική τους ένωση. Το 1627, με άλλες βάσεις, αλλά με αφετηρία την ίδια ιδέα, προσπαθεί και ο πρίγκιπας της Τρανσυλβανίας, ο Gabriel Bethlen (Bethlen Gábor) να δημιουργήσει από τα τρία κράτη ένα Δακικό Βασίλειο.

• **Το όνειρο ενός Δακικού Βασιλείου.** Το 16^ο και έως προς το τέλος του 17^ο αιώνα, η οθωμανική επικυριαρχία εξακολουθεί να μην αμφισβητείται στις Ρουμανικές Χώρες από κάποια άλλη ευρωπαϊκή δύναμη. Η μοναδική αμφισβήτηση πήγαζε ακριβώς από το εσωτερικό αυτών των Ρουμανικών Χωρών. Από αυτές, η σημαντικότερη είναι εκείνη που επιχειρεί ο **Mihai Viteazul (Μιχαήλ ο Γενναίος)** (1593-1601).

Ο Μιχαήλ ο Γενναίος φτάνει στο θρόνο το 1593, σε περίοδο έντονης οθωμανικής επικράτησης, βαρείας φορολογίας, περίοδο που έχει τις επιπτώσεις της υποτίμησης του τουρκικού νομίσματος. Επιδέξιος στρατηγός αλλά και πολιτικός άντρας, ο Μιχαήλ κινείται ανάμεσα στους δυνατούς γείτονες της Ουγγροβλαχίας, οι οποίοι εκδήλωναν τάσεις κατάκτησης των Ρουμανικών Χωρών, με πολλή επιδεξιότητα. Μετατρέπει σε ασπίδα την υπεράσπιση του χριστιανισμού και συμμετέχει στα σχέδια σταυροφορίας που είχε εκπονήσει από το 1592 ο πάπας Κλήμης Η΄, εντασσόμενος στο ρεύμα αντίστασης κατά των συμβιβασμών με τους Τούρκους που επικρατούσε στην Ορθόδοξη εκκλησία. Ταυτόχρονα, βασίζεται σε ευρεία λαϊκή υποστήριξη στον αγώνα κατά των Οθωμανών. Το 1594-1595, κατόπιν συνεννόησης με τον πρίγκιπα της Τρανσυλβανίας, τον Σιγισμούνδο Μπάθορι (Báthory Zsigmond), και με τον ηγεμόνα της Μολδαβίας, τον Aron Vodă, συμμετέχει στον Ιερό Σύνδεσμο. Το χειμώνα του 1594-1595 ο Μιχαήλ επιχειρεί επιθέσεις κατά των Τούρκων στην τοποθεσία Oraşul de Floci, το Hârşona, τη Σιλίστρια και καίει το Rusciuk. Στις αρχές του 1595 στην τοποθεσία Putineiu νικά τις δυνάμεις των Τατάρων που είχαν σταλεί στη Βλαχία από το σουλτάνο. Στις 14 Μαΐου, μέσω του Μεγάλου Φερχάτ Πασά, οι Τούρκοι απαντούν, αποφασισμένοι να μετατρέψουν τα δύο Ρουμανικά Πριγκιπάτα σε βιλαέτια. Στρατός περίπου 100.000 ατόμων, με την εντολή του Σινάν Πασά, αποστέλλεται στη Βλαχία. Ο Μιχαήλ τον αντιμετώπιζει στο Călugăreni (στις 13/23 Αυγούστου 1595)³, με στρατό που δεν ξεπερνούσε τα 16.000 άτομα (σε αυτά προστίθεται και σώμα στρατού περίπου 7.000 ατόμων από την Τρανσυλβανία). Η νίκη γέρνει προς τη μεριά του Μιχαήλ, ο οποίος διακρίνεται στη μάχη για τη γενναιότητά του. Είναι όμως νίκη μίας ημέρας. Διότι οι Τούρκοι συνεχίζουν τη διέλευσή τους, κατακτώντας το Βουκουρέστι, όπου κατασκευάζουν οχύρωμα στο μοναστήρι Radu Vodă, και το Târgovişte,

³ Στο ρουμανικό χώρο χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικά ημερολόγια: το δακικό ημερολόγιο, των 365,29 ημερών, με διορθώσεις κάθε 14 χρόνια, το ιουλιανό ημερολόγιο, των 365 ημερών και 6 ωρών και των 366 ημερών ανά τέσσερα χρόνια (το παλαιό ημερολόγιο) και το γρηγοριανό ημερολόγιο, το οποίο χρησιμοποιείται και σήμερα (το νέο ημερολόγιο). Έως το 1919, όταν επίσημα σε όλη τη ρουμανική επικράτεια υιοθετήθηκε το νέο ημερολόγιο (το μέτρο εφαρμόζεται οριστικά από το 1924, όταν η 1^η Οκτωβρίου γίνεται 14 Οκτωβρίου 1924), στη ρουμανική επικράτεια συνυπήρξαν το παλαιό και το νέο ημερολόγιο. Στην Τρανσυλβανία, στο Βανάτο και στη Βουκοβίνα στην καθημερινή ζωή χρησιμοποιούταν το νέο ημερολόγιο· οι Ορθόδοξοι διατηρούσαν το παλαιό ημερολόγιο μόνο για τις γιορτές. Στη Μολδαβία, στη Βεσσαραβία και στην Ουγγροβλαχία το παλαιό ημερολόγιο χρησιμοποιήθηκε έως το 1919, αλλά προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα κάποιοι φορείς χρησιμοποιούσαν και τα δύο ημερολόγια, ενώ άλλοι μόνο το νέο. Στο παρόν βιβλίο χρησιμοποιήθηκαν και τα δύο ημερολόγια για τη Μολδαβία, τη Βεσσαραβία και την Ουγγροβλαχία (Μουντένα) και μόνο το νέο ημερολόγιο για το υπόλοιπο της ρουμανικής επικράτειας. Προκειμένου να αποδώσουμε τις ημερομηνίες του παλαιού ημερολογίου σύμφωνα με το νέο ημερολόγιο προσθέτουμε στην ημερομηνία του παλαιού: 10 ημέρες για το διάστημα 5 Οκτωβρίου 1582 – 18 Φεβρουαρίου 1700, 11 ημέρες για το διάστημα 19 Φεβρουαρίου 1700 - 18 Φεβρουαρίου 1800, 12 ημέρες για το διάστημα 19 Φεβρουαρίου 1800 - 16 Φεβρουαρίου 1900 και 13 ημέρες για το διάστημα 17 Φεβρουαρίου 1900 - 15/28 Φεβρουαρίου 2100.

όπου επίσης κατασκευάζουν οχύρωμα. Προετοιμάζονταν να μετατρέψουν τη χώρα σε πασαλίκι. Με βοήθεια από την Τρανσυλβανία, ο Μιχαήλ στρέφεται εκ νέου κατά των Τούρκων, νικώντας τους στο Târgoviște, στο Βουκουρέστι και στο Giurgiu (το Νοέμβριο-Δεκέμβριο 1595) και καταφέρνοντας να τους εξωθήσει από τη χώρα. Η διάσχιση του Δούναβη παίρνει στο Giurgiu καταστροφικές διαστάσεις για τους Τούρκους. Μεγάλος αριθμός Τούρκων ιππέων δολοφονούνται και 10.000 δούλοι σώζονται. Όπως σωστά παρατηρούσε ο ιστορικός Aurel Decei, η νίκη του Giurgiu είναι μεγαλύτερη εκείνης του Călugăreni.

Τα επόμενα χρόνια (1596-1598), ο Μιχαήλ συνεχίζει την αντιοθωμανική δραστηριότητα και μέσω αναχαίτισης των στρατευμάτων των Τατάρων που κατευθύνονταν προς την Ουγγαρία και το Βανάτο, προκειμένου να βοηθήσουν τους Τούρκους. Και επειδή, κατόπιν αναμειξεων της Πολωνίας και της Πύλης, στη Μολδαβία και στην Τρανσυλβανία έρχονται στο θρόνο υποταγμένοι στην Πύλη πρίγκιπες, ο Μιχαήλ μένει τελείως απομονωμένος από τις εξωτερικές δυνάμεις, πάνω στις οποίες είχε στηριχτεί έως τότε, στη μάχη του ενάντια στην τουρκική κυριαρχία.

Τον Οκτώβριο του 1599, με πρόθεση την ανασυγκρότηση του αντί-οθωμανικού μετώπου σύμφωνα με το προγενέστερο μοντέλο και εκμεταλλευόμενος την αντιπαλότητα μεταξύ των Πολωνών και των Αψβούργων στην Τρανσυλβανία, διασχίζει τα Καρπάθια και καταφέρνει στο Șelimbăr, κοντά στην πόλη του Sibiu, λαμπρή νίκη εναντίον του, υποταγμένου στα πολωνικά συμφέροντα, πρίγκιπα Ανδρέα Μπάθορι (Báthory András) και γίνεται κυρίαρχος της Τρανσυλβανίας. Έτσι ο Μιχαήλ ένα χρόνο αργότερα, σε εκστρατεία μερικών εβδομάδων στη Μολδαβία, διώχνει από το θρόνο της τον Ieremia Movilă, γεγονός που του αποφέρει και την αναγνώριση του τίτλου του ηγεμόνα της Μολδαβίας.

Για πρώτη φορά, οι τρεις μεσαιωνικές χώρες του ρουμανικού χώρου βρίσκονταν κάτω από το ίδιο σκήπτρο (1600), «ελέω Θεού, ηγεμόνας της Ουγγροβλαχίας, της Τρανσυλβανίας και ολόκληρης της χώρας της Μολδαβίας». Το τολμηρό επιχείρημα δεν αντέχει. Το 1600 - 1601 η Πολωνία, η Οθωμανική Αυτοκρατορία, η Αυτοκρατορία των Αψβούργων και η αριστοκρατία της Τρανσυλβανίας, που δεν μπορούσαν να δουν θετικά ένα τέτοιο κατόρθωμα, προσπάθησαν με όλες τις δυνάμεις να τον ανατρέψουν. Αλλά, με εξαιρετική δύναμη αφύπνισης, η πράξη του Μιχαήλ του Γενναίου είχε απήχηση και στις επόμενες γενιές. Ειδικά μετά το 1848, έτος κατά το οποίο η υστεροφημία του Μιχαήλ του Γενναίου ακμάζει και πάλι κατά τη διαδικασία μετατροπής της συνείδησης της κοινής καταγωγής σε εθνική συνείδηση.

Προσπάθειες να γλυτώσουν από τον οθωμανικό κλοιό κάνουν και άλλοι πρίγκιπες: το 1659 ο Mihnea Γ΄, ο ηγεμόνας της Ουγγροβλαχίας, το 1661 ο Ioan Kemány (Kemány János), ο πρίγκιπας της Τρανσυλβανίας, το 1711 ο Dimitrie Cantemir (1710-1711), ο ηγεμόνας της Μολδαβίας (ο τελευταίος ζητά, μεταξύ 1682 και 1721, βοήθεια από τον τσάρο της Ρωσίας, τον Πέτρο το Μέγα). Όλες όμως κατέληξαν σε αποτυχία. Οι περισσότεροι πρίγκιπες διάλεξαν την προσαρμογή στην πραγματικότητα. Μέσα από ευφυή προσπάθεια ανάδειξης των δικών τους χωρών, από αυτούς διακρίθηκαν: ο Ματθίας Basarab (1632-1654) στην Ουγγροβλαχία, ο Vasile Lupu (1634-1653) στη Μολδαβία, ο Constantin Brâncoveanu (1688-1714) στην Ουγγροβλαχία, ή ο Gabriel Bethlen (Bethlen Gábor) (1613-1629), ο Gheorghe Rákóczi (Rákóczi György) Α΄ (1630-1648) και ο Gheorghe Rákóczi (Rákóczi György) Β΄ (1648-1660) στην Τρανσυλβανία (στην εποχή τους το Πριγκιπάτο της Τρανσυλβανίας συμμετέχει και στον πολυετή πόλεμο κατά των Αψβούργων, καταφέροντας να επιβληθεί ως σημαντικός πολιτικός παράγοντας στην ευρωπαϊκή σκηνή).

• **Αντιφατική κοινωνία.** Υπό ξένες κυριαρχίες, η ρουμανική κοινωνία εξελίσσεται αντιφατικά. Ακόμα από την ίδρυση των ρουμανικών κρατών μέχρι την πτώση της Κωνσταντινούπολης, η επιρροή του βυζαντινού πολιτισμού είναι εμφανής. Αλλά φανερό είναι και η επιρροή των Αυλών της Βούδα και της Κρακοβίας (η Ουγγαρία και η Πολωνία διεκδικούσαν την υπεροχή στο ρουμανικό χώρο). Το όνειρο μίας βυζαντινής αυτοκρατορικής αποκατάστασης δεν αποτέλεσε βάση της πολιτικής των πριγκίπων της Βλαχίας και της Μολδαβίας, ενώ η αντιφατικότητα μεταξύ της δυαδικότητας των ηγεμονιών της Βλαχίας και της Μολδαβίας δεν επέτρεψε την ιδέα της αυτοκρατορικής μετατόπισης (Andrei Pippidi).

Παράλληλα με την αύξηση της οθωμανικής πίεσης στις ρουμανικές χώρες, και σε αυτήν την περιοχή της Ευρώπης γενικά, η βυζαντινή επιρροή παραμένει σημαντική. Πολυάριθμοι ορθόδοξοι φυγάδες που ζούσαν υπό τουρκική κατοχή στη Βαλκανική Χερσόνησο, αναζητούν καταφύγιο βόρεια του Δούναβη. Στη νοτιοανατολική Ευρώπη οι Ρουμάνοι ηγεμόνες παραμένουν ως οι μοναδικοί χριστιανοί πρίγκιπες και αρχίζουν να διεκδικούν την καταγωγή τους από μια βυζαντινή αυτοκρατορική παράδοση, την οποία δε διεκδικούσε κανείς άλλος (μέχρι τη στιγμή που η Μόσχα θα επωμιστεί το ρόλο της τρίτης Ρώμης). Οι Έλληνες λόγιοι που έβρισκαν καταφύγιο στις ρουμανικές χώρες ενθάρρυναν την υιοθέτηση κάποιων τελετουργικών στοιχείων, κάποιων ενδυμασιών και παραδόσεων βυζαντινής προέλευσης. Σε αυτά τα στοιχεία προστίθενται στις πνευματικές εκδηλώσεις αμεσολάβητες

επιρροές παντός τύπου. Ο ιστορικός Nicolae Iorga ονομάζει αυτή την αναζωογόνηση της βυζαντινής παράδοσης «Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο».

Η βυζαντινή επιρροή συνυπάρχει με τη δυτική. «Στην ουσία, εξ αιτίας των νοτιοδουνάβιων επιρροών, οι Ρουμάνοι διατήρησαν δύο πρόσωπα, ένα ευρωπαϊκό και ένα ανατολικοποιημένο» (Vlad Georgescu). Ως παράδειγμα προσφέρεται ο τρόπος με τον οποίο σώθηκε η προσωπογραφία του ηγεμόνα και λόγιου Dimitrie Cantemir, φορώντας ανατολικά ενδύματα, και σε μια άλλη «γερμανικά». Η δυαδικότητα αυτή είναι παρούσα και στις πνευματικές εκδηλώσεις αυτών των μεσαιωνικών αιώνων. Οι βογιάροι, όταν δεν στέλνουν τα παιδιά τους στα κολέγια του Coman, του Ιασίου ή της Târgoviște, τα στέλνουν να σπουδάσουν στην Κρακοβία, την Πάδοβα ή τη Βιέννη ή, από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα, στο Βουκουρέστι, με καθηγητές από της Σχολές της Δύσης, ενώ ταυτόχρονα προσεύχονται στις εκκλησίες του Voroneț, της Moldovița, της Sucevița (θαυμάσια οικοδομήματα της βόρειας Μολδαβίας, με επιρροές βυζαντινής τέχνης) ή σε άλλα μοναστικά κέντρα: Cozia, Curtea de Argeș κ.ά.

Στην αντίφαση αυτή προστίθενται και αυτές που αφορούν τη γλώσσα. Ακόμα από τον 10^ο αιώνα, η πολιτιστική και η εκκλησιαστική γλώσσα επικοινωνίας και έπειτα της διοίκησης ήταν η σλαβονική. Από το 15^ο και μέχρι τον 17^ο αιώνα, όταν η σλαβονική αντικαθίσταται οριστικά από τη ρουμανική γλώσσα (στη Μολδαβία, η πρώτη λειτουργία στη ρουμανική γλώσσα γίνεται το 1679, ενώ στην Ουγγροβλαχία το 1688), μεταξύ των δύο γλωσσών διεξαγόταν μόνιμη διαμάχη η οποία γίνεται αισθητή στις πολιτιστικές δημιουργίες. Στην ουσία, για «πολιτιστικό δημιούργημα», με τη σημερινή έννοια του όρου, δεν αρχίζουμε να συζητήσουμε παρά μόνον ταυτόχρονα με το έργο *Învățăturile lui Neagoe Basarab* (Τα διδάγματα του Νεαγκόε Μπασαράμπ) (1512–1521) και τις αξιοσημείωτες ιστορικές σημειώσεις στη ρουμανική γλώσσα. Χρονολογικά, η πρώτη είναι το *Letopisețul Țării Moldovei* (Χρονικό της Μολδοβλαχίας), του Grigore Ureche (περίπου 1590–1647), με κεντρική ιδέα «από τη Ρώμη καταγόμαστε», έπειτα το *Letopisețul Țării Moldovei* (Χρονικό της Μολδοβλαχίας) του Miron Costin (1633–1691), ανώτερο του προαναφερθέντος από άποψη τεχνοτροπίας και ποιότητας της πληροφόρησης [ο ίδιος είναι και συγγραφέας του βιβλίου (*Περί της καταγωγής των Μολδαβών*)], έπειτα η *Istoria Țării Românești dintru început* (Ιστορία της Ουγγροβλαχίας από τις αρχές) του αρχιμάγειρα του ηγεμόνα Κωνσταντίνου Καντακουζηνού (1650–1716), φιλόδοξο έργο προσέγγισης της ιστορίας βασισμένο σε πολλά έγγραφα, γραμμένο στο ουμανιστικό πνεύμα της εποχής και του δυτικού πολιτισμού (ο αρχιμάγειρας είχε σπουδάσει στην Πάδοβα, όπου είχε δημοσιεύσει και ένα χάρτη της Ουγγροβλαχίας). Ακολουθεί το *Letopisețul țării Moldovei*

de la Dabija Vodă până la Ion Vodă Mavrocordat (Χρονικό της Μολδοβλαχίας από το βοεβόδα Νταμπίζα έως το βοεβόδα Ιωάννη Μαυροκορδάτου) και *O samă de cuvinte* (Μερικά λόγια), με εξαιρετικά αφηγηματικά και προσωπογραφικά χαρακτηριστικά, του Ion Neculce (περίπου 1672–1745). Το πιο εκτενές, επιστημονικό και ευρωπαϊκής διάστασης έργο έχει ο Dimitrie Cantemir (1673–1723), συγγραφέας του αξιοσημείωτου, εξ αιτίας της βαθύτητας της σκέψης, έργου με τίτλο *Istoria creșterii și descresșterii Porții Otomane* (Ιστορία της ακμής και της παρακμής της Οθωμανικής Πύλης), του έργου *Hronicului vechimii a româno-moldo-vlahilor* (Χρονικό της αρχαιότητας των Ρουμάνο-Μόλδο-Βλαχών), του έργου *Descrierea Moldovei* (Περιγραφή της Μολδαβίας) και άλλων πολυάριθμων κειμένων σε διάφορους τομείς (στη μουσική, μεταξύ άλλων, δημιουργεί δικό του σύστημα σημείωσης, συλλέγει τουρκικό φολκλόρ, με αποτέλεσμα να θεωρηθεί κλασικός της τουρκικής μουσικής). Μεγάλης σημασίας ήταν η πρωτοβουλία των Σαξόνων των πόλεων του Sibiu και του Brașov, οι οποίοι, με πρόθεση να διαδώσουν το λουθηρανισμό ανάμεσα στους Ρουμάνους, μετέφρασαν στα ρουμανικά τα ιερά βιβλία (μεταξύ 1535 και 1537 στο τυπογραφείο του Brașov τυπώνονται 53 βιβλία). Στο Brașov εγκαθίσταται ο διάκονος Coresi, ο οποίος θα εκδώσει στη ρουμανική ή τη σλαβονική γλώσσα (πολλές φορές σε δίγλωσσο κείμενο) πολυάριθμα θρησκευτικά βιβλία για την τελετουργική χρήση των ορθοδόξων. Έργο αξιοσημείωτων πολιτιστικών διαστάσεων είναι και η Βίβλος του Șerban Καντακουζηνού το 1688, μνημείο της ρουμανικής γλώσσας.

Στο εσωτερικό της κυρίαρχης τάξης των δύο Ρουμανικών Χωρών, νότια και ανατολικά των Καρπαθίων, λαμβάνουν χώρα διάφορες μεταβολές. Με το 17^ο αιώνα αρχίζουν να καταφτάνουν στην περιοχή πλούσιες οικογένειες Ελλήνων, γεγονός που προκαλεί τη δυσαρέσκεια των ντόπιων βογιάρων. Οι Έλληνες διεισδύουν στην Ουγγροβλαχία και στη Μολδαβία ως πρόσωπα εμπιστοσύνης ή ακόμα και με την ιδιότητα των πιστωτών, των ηγεμόνων διορίζονται από τους Τούρκους. Εξ αιτίας των δεσμών τους με την Πύλη και των ικανοτήτων τους στις δημόσιες υποθέσεις, κατά τις πρώτες δεκαετίες του 17^{ου} αιώνα, ο αριθμός τους αυξάνεται. Οι περισσότερες οικογένειες Ελλήνων, που φτάνουν πρώτες, θα εκρουμανοποιηθούν (Cantacuzino, Catargi, Ruset κ.ά.) και θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην πολιτική ιστορία των δύο χωρών. Η όλο και πιο έντονη παρουσία των Ελλήνων προκαλεί και αντιδράσεις εναντίον τους, όπως τον Ιούλιο του 1631, όταν ο ηγεμόνας Leon Τομσα αποφασίζει την απέλαση των Ελλήνων από τη Βλαχία, με εξαίρεση εκείνων που είχαν παντρευτεί ντόπιες και των γαιοκτημόνων, ή από τη Μολδαβία, όπου οι ντόπιοι βογιάροι στρέφουν το λαό εναντίον τους, όπως συνέβη κατά τη διάρκεια της ηγεμονίας του Alexandru Πίιαș.

• **Το Δίπλωμα του Λεοπόλδου.** Στα τέλη του 17^{ου} αιώνα οι διεθνείς συνθήκες αλλάζουν ουσιαστικά. Το 1683 η οθωμανική επέκταση στην Ευρώπη διακόπτεται οριστικά στη Βιέννη. Από αυτό το σημείο αρχίζει η παρακμή, όπως την ονομάζει ο Dimitrie Cantemir στο γνωστό του έργο, γραμμένο στα λατινικά, *Istoria creșterii și descreșterii Porții Otomane* (Ιστορία της ακμής και της παρακμής της Οθωμανικής Πύλης). Το οθωμανικό κράτος εισέρχεται μετά το 1683 σε νέα εποχή. Παρακμάζει η Οθωμανική Αυτοκρατορία και αναδεικνύεται η Αψβουργική. Με τη Συνθήκη της Βιέννης της 6^{ης} Ιουλίου 1686 ο πρίγκιπας της Τρανσυλβανίας, Mihail Aráfi (Aráfi Mihály) (1661-1690) αναγκάζεται να δεχτεί την προστασία των Αψβούργων, ενώ με τη Συνθήκη του Blaj της 6^{ης} Νοεμβρίου 1687 αναγκάζεται να θέσει στη διάθεση των τελευταίων τα κάστρα και τις πόλεις του Πριγκιπάτου και να τους καταβάλει 700.000 φλορίνια. Πέντε χρόνια αργότερα, το Δεκέμβριο του 1691, με το Δίπλωμα του Λεοπόλδου, η Τρανσυλβανία υποτάσσεται άμεσα στην Αψβουργική Αυτοκρατορία. Η Οθωμανική Πύλη αναγνωρίζει την κατοχή της Τρανσυλβανίας μέσω της Συνθήκης ειρήνης του Κάρλοβιτς (5 Φεβρουαρίου 1699). Σταδιακά (μετά το 1772 εξαφανίζεται ως ανεξάρτητο κράτος και η Πολωνία). Οι Ρουμανικές Χώρες βρίσκονται όμηροι ανάμεσα στα σύνορα τριών αυτοκρατοριών, της Αψβουργικής δυτικά, της Ρωσικής ανατολικά (το 1774 οι Ρώσοι κατακτούν το έδαφος ανάμεσα στους ποταμούς Δνεϊστερο και Μπούγκ, ενώ το 1792 φτάνουν στο Δνεϊστερο) και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι Ρουμανικές Χώρες καταλήγουν ως αντικείμενο διεκδίκησης ανάμεσα στις αυτοκρατορίες. Και αν η Τρανσυλβανία υποτάσσεται από τους Αψβούργους, τα Πριγκιπάτα του Δούναβη, όπως θα ονομαστούν από την ευρωπαϊκή διπλωματία, η Ουγγροβλαχία και η Μολδαβία, ξεφεύγουν από τις αυτοκρατορικές τάσεις της Ρωσίας και της Αυστρίας εξ αιτίας και της οθωμανικής ομπρέλας. Αλλά δε θα ξεφύγουν χωρίς να παραχωρήσουν μέρη των εδαφών τους.

Το *Δίπλωμα του Λεοπόλδου*, απόρροια της Αυλής της Βιέννης, συνταγματικό έγγραφο οργάνωσης της Τρανσυλβανίας για διάστημα ενάμιση αιώνα, υποστηρίζει το συνταγματικό σύστημα των «τριών εθνών» (της ουγγρικής αριστοκρατίας, του σαξονικού εξευγενισμού και των πρωτοπόρων των Σεχούις) και των τεσσάρων «αποδεκτών δογμάτων» (του καθολικού, του λουθηριανού, το καλβινικού και του αντιτριαδικού), με αποκλεισμό της ρουμανικής πλειοψηφίας από την πολιτική ζωή και του ορθόδοξου δόγματος από το πλαίσιο των νόμιμα αναγνωρισμένων. Αμετάβλητοι παραμένουν οι νομοθετικοί κώδικες, το *Tripartitumul* (Η τριμερής συνθήκη) του Werböczi και τα *Aprobatele* (Τα

εγκεκριμένα) και τα *Complatele* (Συμπιλήματα), καθώς και όλοι οι δικαστικοί και οι διοικητικοί θεσμοί.

• **Οι Cantemir και Brâncoveanu.** Και ενώ η Τρανσυλβανία κατακτάται από τους Αψβούργους, οι άλλες δύο Ρουμανικές Χώρες προσπαθούν να επωφεληθούν από την αποδυνάμωση της Πύλης και να απελευθερωθούν από την επικυριαρχία της τελευταίας. Στη Μολδαβία, ο λόγιος Dimitrie Cantemir, ο οποίος εκλέγεται στο αξίωμα του ηγεμόνα (1710–1711), συνάπτει συμμαχία με τη Ρωσία του Μεγάλου Πέτρου. Οι ρωσομολδαβικοί στρατοί γνωρίζουν όμως την ήττα στο Stănilăști, στις όχθες του ποταμού Προύθου (11/22 Ιουλίου 1711) και ο Dimitrie Cantemir θα αναγκαστεί να περάσει το υπόλοιπο της ζωής του στη Ρωσία, όπου αναλαμβάνει ως προσωπικός σύμβουλος του τσάρου, διεξάγοντας ταυτόχρονα και έντονη επιστημονική δραστηριότητα. Πεθαίνει εκεί το 1723.

Στην Ουγγροβλαχία, προκειμένου να εξασφαλίσουν υποστήριξη κατά των Τούρκων, οι ηγεμόνες Șerban Cantacuzino (1678–1688) και Constantin Brâncoveanu (1688–1714) ξεκινούν διαπραγματεύσεις τόσο με τη Βιέννη όσο και με τη Μόσχα. Οι διαβουλεύσεις γίνονται γνωστές στους Τούρκους. Μετά από 25 χρόνια στην ηγεμονία, ο Brâncoveanu απομακρύνεται από το θρόνο και στέλνεται στην Κωνσταντινούπολη. Φυλακισμένος και βασανισμένος, του ζητείται να αποποιηθεί την περιουσία του και να ασπασθεί το μωαμεθανισμό. Καμία απειλή δεν πείθει τον Brâncoveanu να απαρνηθεί την πίστη του. Και, στις 15 Αυγούστου, ανήμερα της γιορτής της Παναγίας, παρουσία σουλτάνου, μεγάλου βεζίρη, περισσότερων πασάδων και πρεσβευτών, ο Brâncoveanu αντικρίζει τα κεφάλαια των τριών μεγαλύτερων γιων του και του συμβούλου Ianache Văcărescu να πέφτουν με τη σειρά. Ο μικρός, ο Ματθαίος, 12 ετών, ζητεί έλεος λέγοντας ότι θα γίνει σουλτάνος. Ο μύθος λέει ότι ο πατέρας του τον μάλωσε: «Καλύτερα να πεθάνεις εκατό φορές παρά να αρνηθείς την πίστη σου». Και το παιδί παραιτείται' το νεαρό του κεφάλι κυλιέται στο χώμα δίπλα στα άλλα, όπου θα πέσει και το κεφάλι του «Brâncoveanu Κωνσταντίνου / παλαιού βογιάρου και χριστιανού ηγεμόνα» (15/26 Αυγούστου 1714). Ο θάνατος του πρίγκιπα και της οικογένειάς του εντυπωσιάζει βαθιά τους συγχρόνους του και μεταδίδεται στους αιώνες ως πρότυπο δημιουργού ιστορικής συνείδησης.

• **Φαναριώτες και φαναριωτισμός.** Υπό τους Αψβούργους και το καθεστώς των προνομιούχων κοινωνικών ομάδων, η ιστορία των Ρουμάνων της Τρανσυλβανίας εξακολουθεί να είναι μια «ιστορία υποταγής». Μόνο που γίνεται πιο συνειδητοποιημένη. Στις άλλες δύο Ρουμανικές Χώρες, στις συνθήκες αψβουργικής και ρωσικής επίθεσης, οι Τούρκοι δεν εμπιστεύονται πλέον τους πρίγκιπες που εκλέγονται από

τους ντόπιους βογιάρους. Εγκαινιάζουν άλλο σύστημα· αυτό του συμβιβασμού ανάμεσα στην αυτονομία και στην άμεση διαχείριση, διορίζοντας ηγεμόνες από τους Έλληνες του Φαναρίου (παλαιά συνοικία της Κωνσταντινούπολης), οι οποίοι είχαν προωθηθεί στη βαθμίδα μεγάλων αξιωματούχων, ή από ρουμανικές οικογένειες του Φαναρίου (η εκλογή των ηγεμόνων από τους βογιάρους καταργείται οριστικά το 1730). Οι ηγεμόνες γίνονται με τον τρόπο αυτό ανώτεροι υπάλληλοι της Πύλης και στο διορισμό τους εξουσιοδοτούνται αναλόγως. Έτσι, το 1711 στη Μολδαβία (με πρώτο τον Νικόλαο Μαυροκορδάτο) και το 1716 στην Ουγγροβλαχία (και πάλι ξεκινώντας με τον ίδιο Νικόλαο Μαυροκορδάτο) εγκαινιάζεται το **φαναριώτικο καθεστώς**.

Το καθεστώς αυτό θα διαρκέσει έως το 1821, θα επιφέρει αισθητή μείωση της αυτονομίας των δύο Ρουμανικών Χωρών και ραγδαία αύξηση των υποχρεώσεων απέναντι στην Οθωμανική Πύλη. Κάτω από τη διοίκηση των Φαναριωτών, τα Πριγκιπάτα χάνουν κάθε πρωτοβουλία στην εξωτερική πολιτική. Οι ηγεμόνες δεν είναι τίποτα άλλο παρά υπάλληλοι της Πύλης οι οποίοι διορίζονται ή ανακαλούνται κατά προτίμηση. Τα Πριγκιπάτα δε διαθέτουν πλέον μόνιμο στρατό, διότι αυτός καταργήθηκε. Οι Φαναριώτες πρίγκιπες θέτουν σε εφαρμογή ευρύ πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων, το οποίο επεκτείνεται από τον τομέα της φορολογίας στον κοινωνικό, στο δικαστικό, στην αυτοδιοίκηση, στην παιδεία και στον πολιτισμό. Θεσπίζονται περισσότεροι νομοθετικοί κώδικες: *Pravilniceasca condică a lui Alexandru Ipsilanti* (Νομοθετικό κατάστιχο του Αλέξανδρου Υψηλάντη) το 1780 ή *Legiuirea lui Ioan Gheorghe Karagea* (Νομοθέτημα του Ιωάννη Γεωργίου Καρατζά) το 1818 και *Codul lui Scarlat Callimachi* (Κώδικας του Σκαρλάτη Καλλιμάκη) το 1816-1817. Κεντρικός στόχος όλου του μεταρρυθμιστικού συστήματος ήταν η είσπραξη των φόρων (όλο και πιο αυξημένων) και η διατήρηση δημογραφικής σταθερότητας (υπό το βάρος των φόρων και της ερήμωσης που προκάλεσαν οι ρωσοαυτροτουρκικοί πόλεμοι, οι γεωργοί κρύβονται). Κάποιες φορές, η πολιτική παρουσιάζει αναλογίες με το «φωτισμένο απολυταρχισμό» της Ευρώπης του 18^{ου} αιώνα. Για παράδειγμα, ο Κωνσταντίνος Μαυροκορδάτος, ο πιο αντιπροσωπευτικός πρίγκιπας της φαναριώτικης εποχής (για έξι φορές ηγεμόνας της Ουγγροβλαχίας, για τέσσερις φορές ηγεμόνας της Μολδαβίας, μεταξύ 1730 και 1769), κατήργησε τη δουλοπαροικία (σωματική δουλεία) στις δύο παραδουνάβιες χώρες (το 1746 στην Ούγγροβλαχία, το 1749 στη Μολδαβία). Στην ουσία υποχρεώθηκε να την καταργήσει προκειμένου να υποτάξει το φορολογούμενο στον ηγεμόνα, θέτοντάς τον «εκτός υπακοής» απέναντι στον ιδιοκτήτη του κτήματος. Επίσης, λαμβάνονται μέτρα συστηματοποίησης της αστικής ζωής, για ίδρυση σχολείων (παρ'όλο που ήταν στην ελληνική γλώσσα), νοσοκομείων, βιβλιοθηκών

(ιδιωτικών ασφαλώς) κ.ά. Με τους Φαναριώτες αρχίζει η διαδικασία εκσυγχρονισμού των Παραδουνάβιων Πριγκιπάτων εναντίον της τοπικής τάξης των γαιοκτημόνων, η οποία θεωρούνταν συντηρητική (βεβαίως, ταυτόχρονα και ανταγωνίστρια στην κατάληψη κρατικών αξιωμάτων). Οι Φαναριώτες έρχονται με την αύρα των μεταρρυθμιστών, αλλά και με τον περιορισμό της εξουσίας των βογιάρων, ταυτόχρονα, και με την εντατικοποίηση του ελέγχου των Οθωμανών στα Πριγκιπάτα.

Υπό τη διοίκηση των Φαναριωτών τροποποιείται και το αριστοκρατικό κριτήριο. Δίνεται πλεονεκτική έμφαση στο αξίωμα, εις βάρος της ιδιοκτησίας. Οι μεταρρυθμίσεις του Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου αναγνωρίζουν ως βογιάρους μόνον εκείνους που κατείχαν ή κατέχουν αξιώματα. Τα αξιώματα (οι υπηρεσίες) διπλασιάζονται, τριπλασιάζονται και δημιουργούνται νέα [βλέπε και το κατάστιχο *Lefile și veniturile boierilor Moldovei to 1776* (Οι μισθοί και τα εισοδήματα των βογιάρων της Μολδαβίας το 1776)] της εποχής του Grigorie Al. Ghica). Ο αριθμός των βογιάρων δεν είναι υπερβολικός (μεταξύ 1716 και 1800 το σύνολο των βογιάρων που κατέχουν αξιώματα ανέρχεται στους 442 στην Ουγγροβλαχία, από τους οποίους 264 αντιπροσώπευαν την τάξη των μεγάλων βογιάρων) αλλά στο φαναριώτικο αιώνα μετατρέπονται σε σημαντικά κομμάτια ενός αυξημένου γραφειοκρατικού και με αυξημένες αρμοδιότητες μηχανισμού, ο οποίος, σε γενικές γραμμές, ήταν αντίστοιχος με τον κρατικό μηχανισμό των απολυταρχικών μοναρχιών.

Οι Φαναριώτες εισάγουν και νέο πρότυπο στην πολιτική, εκείνο της καθοδηγητικής τάξης που, σε όλες τις περιπτώσεις, τοποθετεί τα ιδιωτικά συμφέροντα πάνω από τα συμφέροντα του κράτους το οποίο ηγείται. Το φαναριώτικο καθεστώς προτείνει και ένα πρότυπο κοινωνίας όπου κυριαρχούσαν η υπερβολική διαφθορά, η κατάδοση, η επιδίωξη του γρήγορου πλουτισμού. Αυτά τα πρότυπα καθοδηγητικής τάξης και κοινωνίας διαμόρφωσαν και νοοτροπίες οι οποίες, δυστυχώς, επηρέασαν και αργότερα τη ρουμανική κοινωνία (ένας λαός ακολουθεί, πάντοτε, το παράδειγμα της καθοδηγητικής τάξης του). Είναι πρότυπα τα οποία αργότερα ονομάστηκαν «φαναριωτισμοί». Οι Φαναριώτες δεν είναι μόνον Έλληνες. Η οικογένεια Μαυροκορδάτου συγγένευε με πολλές οικογένειες Ρουμάνων βογιάρων, όπως τις οικογένειες Racoviță ή Callimachi (Călmașul) που ήταν Ρουμάνοι, η οικογένεια Γκίκα καταγόταν από την Αλβανία κ.ά. Ο φαναριωτισμός δεν αποτελεί εθνικό όρο, αλλά όρο πολιτικής ηθικής, ενώ το φαναριώτικο καθεστώς είναι καθεστώς με συγκεκριμένα ειδικά χαρακτηριστικά, του οποίου η χρονική τοποθέτηση το 18^ο αιώνα είναι πιο πολύ συγκυριακή.

Την περίοδο της διοίκησης των Φαναριωτών, η φορολογία γίνεται υπερβολική. Δικαιολογείται όχι μόνον από την επιθυμία των διορισμένων από την Πύλη ηγεμόνων, αλλά και από τους πολυάριθμους συνοδούς τους, για γρήγορο πλουτισμό (μεταξύ 1812 και 1818 ο Ιωάννης Καρατζάς, ο προτελευταίος Φαναριώτης ηγεμόνας μάζεψε σχεδόν 20 εκατομμύρια γρόσια, περιουσία με την οποίαν και εγκαταλείπει τη χώρα). Στην Ουγγροβλαχία, μεταξύ 1818 και 1821, ο Αλέξανδρος Σούτσος, ο τελευταίος Φαναριώτης ηγεμόνας μαζεύει, σύμφωνα με σύγχρονες εκτιμήσεις 28.657.000 γρόσια, προκειμένου να μπορέσει να συντηρήσει τη συνοδεία των 820 ατόμων (μεταξύ των οποίων 9 παιδιά και 80 άλλοι συγγενείς). Η αύξηση της φορολογίας δικαιολογείται ειδικότερα από τις αυξημένες απαιτήσεις για ρευστό, όπως αυτή εκφραζόταν από την Πύλη. Εκτός του φόρου υποτελείας (την εποχή του Καρατζά είχε φτάσει στα 300.000 γρόσια) και των άλλων γνωστών υποχρεώσεων πριν το 1711, καθιερώνονται και άλλοι: 225.000 γρόσια στην εποχή του ίδιου του Καρατζά, για παράδειγμα, για τα πασαλίκια του Turnu, Giurgiu, Βραΐλα, Βιδύνιου και Σιλίστρια, περίπου 1 εκατομμύριο για το Caru Chehaia (τον εκπρόσωπο του ηγεμόνα) στην Κωνσταντινούπολη, έπειτα τα δώρα στις γιορτές που έκανε ο ηγεμόνας (για παράδειγμα, στο τέλος του ραμαζανιού-μπαϊραμιού). Το 1768, προκειμένου να πληρώσει τις υποχρεώσεις της χώρας απέναντι στην Πύλη, ο Κωνσταντίνος Μαυροκορδάτος αφαιρεί από το θησαυροφυλάκιο της Βλαχίας 2.522.113 γρόσια. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Mihai Berza, μεταξύ 1822 και 1823, 45% των εξόδων της Μολδαβίας οφείλονταν σε διάφορες υποχρεώσεις προς την Κωνσταντινούπολη, ενώ εκείνες της Μολδαβίας, μεταξύ 1812 και 1820, περίπου 120.000.000 γρόσια είχαν τον ίδιο προορισμό.

Ένα πρωτόγνωρο γεγονός που μεσολάβησε κατά το 18^ο και 19^ο αιώνα και το οποίο, εκτός της αύξησης των υποχρεώσεων απέναντι στην Πύλη, επιβραδύνει την οικονομική ανάπτυξη, ήταν και οι συχνοί ρωσοαυτροοθωμανικοί πόλεμοι: ο ρωσοτουρκικός το 1711, ο αυστροτουρκικός το 1716-1718, εκείνοι μεταξύ 1736 -1739 και 1787-1791, οι ρωσοτουρκικοί (1768-1774, 1806-1812, 1818-1829, 1853-1855). Όλοι αυτοί οι πόλεμοι διεξάγονταν, τμηματικά ή ολοκληρωτικά, στα εδάφη των Ρουμάνων, και όλοι προϋπόθεταν καταστροφικές κατοχές. Καθόλου τυχαία, με εξαίρεση κάποιους ναούς, στο Βουκουρέστι δε συναντάμε σήμερα κτίρια παλαιότερα των ετών 1820-1830. Οι ξένοι πόλεμοι και οι κατοχές έβαλαν φραγμό στην ανάπτυξη των Ρουμανικών Πριγκιπάτων και αποτέλεσαν κύριο αίτιο για την οικονομική και κοινωνικοπολιτική ασυμφωνία αυτής της περιοχής σε σχέση με άλλες περιοχές της Ευρώπης. Οι πόλεμοι προϋπέθεταν, επίσης, και εδαφικές απαγωγές. Το 1718 , μετά από τη Συνθήκη Ειρήνης του Πασάροβιτς η

Αυτοκρατορία των Αψβούργων, αφού είχε προσάψει την Τρανσυλβανία, προσάπτει και την Ολτένια και το Βανάτο. Το 1739 με τη Συνθήκη Ειρήνης του Βελιγραδίου επιστρέφει την Ολτένια, αλλά το 1775 προσάπτει τη Μπουκοβίνα (περιοχή βόρεια της Μολδαβίας, με έκταση 10.441 χλμ.² και πληθυσμό 71.750 κατοίκων, από τους οποίους 52.750 Ρουμάνοι). Το 1812 μετά τη Συνθήκη Ειρήνης του Βουκουρεστίου η Ρωσική Αυτοκρατορία προσάπτει τη Βεσσαραβία (ανατολικό κομμάτι της Μολδαβίας μεταξύ των ποταμών Προύθου και Δνείστερου, με επιφάνεια 45.630 χλμ.² και πληθυσμό 482.630 κατοίκων). Αρχικά, η ονομασία Βεσσαραβία περιελάμβανε περιορισμένη περιοχή βόρεια του Δέλτα του Δούναβη, η οποία, έως το 1418, αποτέλεσε κομμάτι της Ουγγροβλαχίας και αργότερα της Μολδαβίας. Η άρχουσα οικογένεια στην Ουγγροβλαχία ήταν εκείνη των Basarab. Μετά το 1812 το όνομα Basarab; δόθηκε από τους Ρώσους σε όλη την κατακτημένη περιοχή ανάμεσα στους ποταμούς Προύθο και Δνείστερο. Με εξαίρεση το νότιο κομμάτι της, το οποίο το 16^ο αιώνα είχε περάσει υπό τουρκική κυριαρχία, το έδαφος ανάμεσα στους ποταμούς Προύθο, Δνείστερο, τη διακλάδωση του Δούναβη στην Chilia, τη Μαύρη Θάλασσα και το βορειοανατολικό άκρο της Βουκοβίνας αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος του κράτους της Μολδαβίας που, εκτός από τη Βεσσαραβία, συμπεριελάμβανε και τα εδάφη ανάμεσα στον ποταμό Προύθο και τα Ανατολικά Καρπάθια Όρη (τα εδάφη αυτά αποτελούν και σήμερα αναπόσπαστο κομμάτι της Ρουμανίας).

Η ιστορία των Ρουμάνων εξελίσσεται μεταξύ δύο πολέμων, μεταξύ δύο περιόδων κατοχής. Η αντίσταση της κυβερνητικής τάξης είναι αδύναμη και εκδηλώνεται μόνον ευκαιριακά, μέσω υπομνημάτων που απευθύνονται προς την Αυλή της Βιέννης ή της Αγίας Πετρούπολης, και αιτούνται το σεβασμό της αυτονομίας των Πριγκιπάτων, του δικαιώματος για ανεξάρτητη εκλογή των ηγεμόνων και της ελευθερίας του εμπορίου. Όταν προχωρά από υπομνήματα σε ανοιχτές διαμαρτυρίες (όπως πράττει, μεταξύ 1775 και 1777 ο ηγεμόνας της Μολδαβίας, ο Γρηγόριος Γ΄ Γκίκας, κατά της παραχώρησης της Βουκοβίνας στην Αυστρία) η αντίδραση της Πύλης είναι βίαιη (ο θαρραλέος ηγεμόνας αποκεφαλίζεται στην έδρα του θρόνου του).

Κατάσταση μουδιάσματος και ανατολίτικης χαννότητας φαινόταν να κυριαρχεί στα δύο Πριγκιπάτα. Από το 1711 έως το 1821, 31 Φαναριώτες ηγεμόνες από 11 οικογένειες θα αναρριχηθούν στο θρόνο των δύο Πριγκιπάτων για 75 φορές (ο υπολογισμός ανήκει στον Neagu Djuvara). Εξ αιτίας τους θα αποκτήσουν ανατολίτικη χροιά οι φορεσιές, τα έθιμα, τα ήθη. Το 1807 ο λοχαγός Aubert, ο οποίος είχε σταλεί από το Ναπολέοντα στα Πριγκιπάτα, το διαπιστώνει στο έργο του *Notions statistiques sur la Moldavie et la Valachie* (Στατιστικά στοιχεία για τη

Μολδαβία και τη Βλαχία). Και αυτό παράλληλα με τη νέα πνοή που είχαν ξυπνήσει και εδώ τα γεγονότα της Ευρώπης μετά τη Γαλλική Επανάσταση (τον Οκτώβριο του 1807 ο Ναπολέοντας λαμβάνει υπόμνημα από τη Μολδαβία σύμφωνα με το οποίο του ζητείται η ένωση της Μολδαβίας με την Ουγγροβλαχία και η δημιουργία σύγχρονου ρουμανικού κράτους).